Ion Aramă

ULTIMA REDUTĂ

Editura Ion Creangă

ION ARAMĂ

ULTIMA REDUTĂ

Copertă şi ilustraţii: ROMEO VOINESCU

ION ARAMĂ

ULTIMA REDUTĂ

roman

EDITURA ION CREANGĂ, BUCUREŞTI — 1977

CUVÎNT ÎNAINTE

Am scris această carte folosind cîteva sute de documente militare care s-au păstrat din timpul războiului pentru independență: ordine de luptă sau simple comunicări, telegrame cifrate, rapoarte ale unor ofițeri, situații statistice și comunicate oficiale. Adunate la un loc, aceste documente recompun — asemenea pieselor unui mozaic — vasta frescă al cărei titlu ar putea fi eroismul românesc la 1877.

Acțiunile de luptă descrise în carte sînt autentice; la fel numele de localități și denumirile unităților participante. Sînt reale și numele comandanților. Multe dintre ele au intrat în istorie. Și pe drept cuvînt.

AUTORUL

CAPITOLUL I

9 mai 1877

— Halt! Stai! Stai că trag!

— Dar trage odată, dobitocule! aud un glas aspru, răgușit.

— Stai că trag! strigă iarăși nea Preduț.

Bubuitul armei sparge liniștea pădurii. Glonțul îmi șuieră pe deasupra capului și se lovește de cetini ca o zbatere iute de aripă. Îl îndemn pe Toader:

— Acuma, hai!

Țîșnim amîndoi odată, zvîcnim iepurește de-a latul luminișului care ne desparte de bornă. Piatra albă strălucește în razele apusului. Trecem de ea. Ne tragem îndărătul unei stînci și încercăm să ne potolim bătăile inimii. În liniștea care s-a lăsat deodată, auzim iarăși glasul aspru, răgușit:

— I-ai scăpat, va să zică. De ce n-ai tras mai repede?

— Sînt de zece ani în slujba împăratului, dar niciodată n-am tras cu pușca în niște copilandri, se aude glasul lui nea Preduț.

— Ce copilandri? se răstește din nou glasul acela aspru. Oricine-ar fi fost, trebuia să tragi... Ia stai, soldat, de unde știai că-s copilandri? Îi cunoșteai? Nu cumva erai înțeles cu ei?

— Nici pomeneală, domnule plutonier.

— Trebuia să-mi închipui. Români de-ai tăi, firește. O să-ți trîntesc un raport!

— Domnule plutonier, n-o să faceți asta. V-ar fi plăcut să ducem la pichet un băiat de șaptesprezece ani, rănit? Iar sanitarul nostru e în permisie. Ce ne-am fi priceput noi? La urma urmei... nu l-am nimerit și gata.

— Dar parcă erau doi.

— Doi, domnule plutonier. Niște prostănaci. Cum se-ntîmplă cu copiii zburdalnici: au pornit-o în lume. Parcă eu, sau dumneavoastră, la vîrsta lor...

— Nu mă privește, soldat. Trebuia să-ți faci datoria.

— Mi-am făcut-o, domnule plutonier. Am somat, după regulament, de trei ori. Apoi am deschis focul. Sînteți martor, domnule plutonier. Totul s-a petrecut conform regulamentului. Au scăpat, norocul lor.

— N-au să ajungă departe. O să-i cerem înapoi. Și dacă românii nu ni-i dau prin bună înțelegere, majestatea sa o să-i ceară sultanului...

— Sultanul nu-i stăpîn în România! strigă nea Preduț. Aceste cuvinte mă izbesc în frunte, în inimă. Pentru asta venim. Și eu, și Toader. Ne frămîntă marea nedreptate ce se face morților noștri de la Rovine și Podul Înalt și Călugăreni. Semiluna otomană atîrnă deasupra neamului românesc, deasupra năzuințelor lui. Păsările de pradă zugrăvite pe steagurile marilor imperii își fîlfîie aripile peste capetele noastre.

— Sultanul nu-i stăpîn în România! șoptește Toader ca un jurămînt.

Cîteva pietricele lunecă de pe coastă la vale. Ne ascundem mai bine. Doi ostași români, în uniformă de vînători, cu puștile gata de tragere, coboară pe cărare, printre brazi.

— Cine-i? Cine-a tras? strigă unul dintre ei.

De pe creasta cealaltă, ies la iveală nea Preduț și plutonierul lui cu uniformă strălucitoare. Acum îl vedem mai bine pe plutonier: mic de statură, rotofei, cu mustață bogată răsucită-n sus.

— Noi am tras, răspunde nea Preduț. Urmărim niște fugari care-au trecut granița. Domnul plutonier întreabă dacă nu i-ați văzut.

— N-am văzut nici un fugar, spune vînătorul cu galoane.

— Sînt pe-aici, prin preajmă. Domnul plutonier spune să-i prindeți și să ni-i dați înapoi.

— Spune-i domnului plutonier al tău să nu ne dea porunci. Avem comandantul nostru. El o să hotărască ce și cum.

— Asta ziceam și eu, coboară glasul nea Preduț, apropiindu-se. Ce mai e pe la voi, fraților?

— Ne ascuțim baionetele. Turcii s-au înrăit rău în partea dinspre Dunăre. Vin noaptea, cu bărcile, jefuiesc casele oamenilor, fură vite și dau foc la grîne.

— Și voi îi lăsați?

— Ba. De la o vreme, nu-i prea lăsăm. Generalul a pus călăraşii în pichete, la Dunăre, cu poruncă să tragă. Iar başbuzucii, cînd văd că e groasă, pleacă-napoi.

Auzim glasul certăreţ al plutonierului austriac. Pe urmă iarăşi santinela:

— Nu-i place. Zice că stăm prea mult de vorbă.

— Păi ce era mai însemnat am spus. Nu ne lăsăm, asta-i. Spune şi alor tăi, prin sat. Nu ne lăsăm, de-ar fi să ne batem cu ghioagele.

— Să v-ajute dumnezeu, spune nea Preduţ. Noi ne gîndim mereu la voi. Şi de ne-ar sta-n putere...

— Ştiu, răspunde vînătorul. Sănătate, leatule!

— S-auzim veşti bune, fraţilor, mai adaugă nea Preduţ.

Îi vedem cum se pierd printre brazi. Cei doi vînători au rămas în preajma noastră.

— Fugari, ai? spune gradatul.

— Or fi niscaiva hoţi, îşi dă soldatul cu părerea.

— Sau oameni certaţi cu stăpînirea. Greu la ei, vere. Mai greu ca la noi. Să te stăpînească străinii. Noi, oricum, avem legea noastră, comandanţii noştri. Pe cînd acolo... Împăratul şi-a pus în gînd să ţină Ardealul pentru veci. Că dac-ar fi după inima oamenilor... i-ai auzit cum vorbesc.

— Şi cu fugarii ce facem, dom' sergent?

— O să-i căutăm. Dar nu la porunca plutonierului ăla. Mic şi-al dracului, văzuşi? Că, dacă-i prindem, să-i dăm lui. S-aştepte mult şi bine.

— Păi... mai bine să nu-i găsim.

— De ce să nu-i găsim? Se înnoptează, umblă fiare sălbatice, unde să se ducă bieţii oameni? Or fi pe-aici, prin preajmă...

Îi fac semn lui Toader şi ieşim la iveală:

— Aici sîntem. Bine v-am găsit, fraţilor.

— Sus mîinile! strigă soldatul şi îndreaptă puşca spre noi. Aruncaţi armele!

— N-avem nici o armă.

— Ia te uită, nişte băietani! se miră sergentul. Daţi-vă mai aproape, flăcăi! Ce-i cu voi? De ce-aţi trecut graniţa? Vreo faptă rea, ceva? Fugiţi de stăpînire?

Fac un pas înainte. Sergentul e înalt, puternic, cu mustaţă stufoasă. Dar nu pare om rău.

— Domnule sergent, sîntem studenți. Mergem să luptăm împotriva turcilor. Am aflat că România a sunat mobilizarea. Vrem să fim alături de frații noștri. Pentru neatîrnarea țării...

Sergentul își mîngîie mustața. Încearcă să-și ascundă zîmbetul. Înțeleg că e de partea noastră.

— Credeți că de lipsa soldaților nu-ncepem războiul, măi voinicilor?

— Sîntem studenți la medicină, am putea ajuta răniții...

— Ce-ați făcut voi e împotriva legii, să știți.

— Știm. Dar mai presus de orice lege e chemarea inimii. Sîntem români, domnule sergent, și locul nostru e alături de frații noștri.

Sergentul zîmbește de-a binelea. Se întoarce către soldat:

— Marine, rămîi de pază. Eu mă duc la companie cu flăcăii ăștia. Să hotărască domnul locotenent ce facem cu ei. Hai, vitejilor, că ne-apucă noaptea pe coclauri!

Pornim în urma lui, pe cărăruia care șerpuiește printre brazi. Abia acum Toader deschide gura:

— Domnule sergent, cunoașteți cumva pe un domn sublocotenent Moise Groza?

— Cum să nu-l cunosc? A fost în batalionul nostru pînă acum cîțiva ani. Numai că acuma e căpitan. Și a ajuns la statul major. Strașnic bărbat! Dar de unde-l știi?

— A fost în regiment cu tatăl meu. Au luptat împreună în Italia și-au fost răniți amîndoi în aceeași zi, la Versa. Mi-a povestit multe de el. Că-i un om tare înțelept și bun la suflet. Și tatăl meu mi-a spus să-l caut, că o să mă ajute.

— Om vedea noi, spuse sergentul. Cîți ani ai, flăcăule?

— Optsprezece.

— Cam tinerel pentru un ostaș, zice sergentul și-l măsoară cu privirea.

Urcăm trudnic pe cărarea întunecată, tot mai întunecată. Deodată, în fața noastră se deschide o poiană largă, cu cîteva clădiri din bîrne, cu ostaș de strajă la poartă. Înțelegem că acolo e compania. Mergem în urma sergentului. Ne străduim să călcăm bărbătește, să ținem pasul după osteanul voinic.

Și mi se pare că pașii noștri sună de pe acum ca ai ostașilor adevărați.

10 mai 1877

Ne trezeşte goarna, în zorii zilei. Sărim ca arşi din pat. Toader se întinde cît e de lung, rîde:

— Unde-i salteaua de la maica de-acasă? Am dormit pe paie, întîia oară-n viaţa mea.

— Aşa doarme un soldat, îl consolez.

— Şi goarna asta! M-am visat la atac, cînd am auzit-o.

— Atacul sună altfel, rîde un vînător. Şi-l aştept şi trag nădejde să-l aud pînă m-oi lăsa la vatră.

Sergentul intră. E proaspăt ras; nasturii mundirului, încheiaţi pînă sus, la gît, îi strălucesc:

— Ei, v-aţi lecuit de ostăşie?

— Abia acum ne place, domnule.

— Uită-te la ei! se miră sergentul. Să fi fost cu noi la manevrele de as-toamnă. Acolo viaţă de soldat. Dormeam pe pat de crăci, cu mantaua-n cap. Ploua al naibii, zile-n şir. Dimineaţa mîncam supa pe din două cu ploaie.

— Supă, dimineaţa? se miră Toader.

— Păi da. Să nu plece leatul cu burta goală. Că-n cursul zilei, cine ştie dacă mai are răgaz să mănînce. Pîinea de soldat nu-i precum credeţi voi, vitejilor.

Ne îmbrăcăm la iuţeală. Hainele noastre împestriţează austeritatea uniformelor ostăşeşti. Goarna sună iar. Ne îngrămădim la uşă, în rînd cu soldaţii. Soldaţii rîd:

— Hai, leatule, la oaste trebuie să te mişti iute. Altfel îţi ia altul locul la masă.

Mîncăm din raţia ostăşească: supă de fasole, slănină, brînză şi pîine. Pîinea e cam veche. Unul dintre vînători mănîncă fără chef, pune pîinea deoparte, priveşte-n gol. Vecinul lui îl imboldeşte:

— Ia frate, că acuşi se dă adunarea. Or te gîndeşti acasă?

— Acasă? tresare vînătorul. Păi da. Nu tocmai acasă. La soră-mea, ştii? Stă la Calafat. Şi are copil mic. De cînd au început să bată turcii cu tunurile, lumea fuge din oraş. Şi cu copil mic, e greu în bejenie.

— Greu... oftează celălalt. Eu, cînd a sunat mobilizarea, tocmai chemam moaşa. Să-mi grijească de nevastă. Am lăsat-o aşa. Vine veste că am un băiat. Nici nu l-am văzut cum arată.

— O să-l vezi gata crescut, cînd om isprăvi cu turcii.

— Ce să isprăvim, că nici n-am început. Nu știu ce au de gînd mărimile acolo, la București.

— Au ei socotelile lor, spune sergentul din capul mesei. Pînă una-alta, îi ajutăm pe ruși să treacă Dunărea. Se aude că rușii n-au nevoie de alt ajutor. Au armată, nu glumă. Și tunuri. Țarul ar fi spus că se descurcă singur.

— Gata cu poveștile, spuse locotenentul intrînd în sala de mese. Ascultați la mine, flăcăi. Avem poruncă să plecăm degrabă la Dunăre.

— Tot batalionul? întrebă sergentul.

— Tot.

— Și granița de-aici?

— Rămîne în grija milițiilor. Noi mergem spre turci.

Un freamăt trece prin rîndurile ostașilor adunați în jurul mesei lungi. Toți lasă lingurile jos.

— Era și timpul, spune cel de lîngă mine.

— Mamă, ce-o să le mai tragem! zice altul.

— De cînd așteptam!

Toader îmi face semn. Ne ridicăm amîndoi, ne apropiem de locotenent. Locotenentul zîmbește:

— Ei, uite-i și pe prizonierii de aseară.

— Noi am venit să...

— Știu, știu, mă întrerupe locotenentul dînd mîna cu noi. Mi-a raportat sergentul. Elanul vostru e nobil și vă face cinste, asta-i drept. Numai că...

Ne întunecăm la față și plecăm capetele. Locotenentul s-a întrerupt. Cred că înțelege tristețea noastră. Ne ia de umeri frățește. E mai înalt și mai spătos ca noi, dar mundirul bine strîns îl face să pară subțirel. Ne îndreaptă binișor spre ușa mare a sălii de mese:

— Dragii mei, am raportat la batalion. Ordinul e categoric: nu se poate. N-avem dreptul să vă încadrăm ca ostași, n-ați recrutat și n-aveți nici o zi de instrucție. Ne așteaptă zile grele, poate intrăm în luptă, poate... Cum să vă duceți la război așa? Războiul nu e joacă.

— Dar sîntem studenți în medicină. Am putea fi sanitari.

— Avem sanitarii noștri. Batalionul are efectiv complet. Iar medicul nu poate să vă primească fără aprobare.

— Și cine trebuie să aprobe?

— Ministerul. Duceţi-vă la Bucureşti, la domnul general Davila. Dînsul este şeful serviciului sanitar. Un om foarte cumsecade. M-a îngrijit şi pe mine, acum doi ani, cînd mi-am rupt piciorul. Eram la manevre şi stătea cu noi, în bivuac, cu ambulanţa. Un om cu suflet, vă spun. Îl găsiţi la minister.

Mă gîndesc cu disperare că visul nostru, care părea atît de aproape, s-a spulberat într-o clipă. Batalionul pleacă la război, iar noi, spre Bucureşti, la minister. Ministerul mi se pare ceva abstract, un fel de instituţie uriaşă, cu multe coridoare lungi şi cu oameni care duc hîrtii sub braţ şi n-au timp să te asculte.

— E singura cale? întreb cu glas stins.

— Singura. Cît priveşte drumul...

— Avem bani de drum, mă grăbesc să răspund.

— Nu de bani e vorba. Mă gîndesc că o să vă descurcaţi greu. Pînă la Piteşti mergeţi cu noi, cu compania. De acolo, ne despărţim. Noi o pornim cu batalionul, încotro ne-o da ordin. În tot cazul, spre Dunăre. Iar voi vă urcaţi la tren şi drept la Bucureşti vă opriţi. E bine-aşa?

N-avem încotro. Mulţumim locotenentului pentru bunăvoinţa lui. În curte, pe scările dormitoarelor, oamenii roiesc. Ne luăm şi noi rucsacurile.

— Astea daţi-le la căruţe, ne povăţuieşte locotenentul. O să mergem întins. Soldaţii mei sînt deprinşi, dar vouă o să vă vină greu.

— Ne descurcăm, spunem amîndoi odată.

Locotenentul zîmbeşte. În curtea vastă s-au înşirat plutoanele; oamenii au priviri vesele şi sînt puşi pe glumă, dar sergenţii fulgeră spre ei priviri mînioase. Vine căpitanul.

— Companieee... strigă lung locotenentul şi întreg frontul încremeneşte.

Merg alături de Toader în urma plutonului trei. Din cînd în cînd îmi furişez privirea spre el. E obosit ca şi mine, însă n-o arată. Încercăm, amîndoi, să ţinem pasul bărbăteşte, chiar dacă am ajunge la capătul puterilor. Dar nici vînătorii n-o duc prea grozav. Mărşăluim, aproape fără întrerupere, de aproape zece ceasuri. Îmi amintesc micul discurs al căpitanului, înainte de plecare. Vorbea de istoria românilor şi de luptele necurmate cu turcii, evoca figura lui Ştefan, Mircea, Vlad Ţepeş şi Mihai Viteazul. Şi mă întrebam dacă oamenii aceştia simpli, ţăranii

îmbrăcaţi în haine ostăşeşti, îl înţeleg. L-am şi întrebat pe locotenent mai apoi, la o haltă:

— Oare cîţi dintre soldaţii dumneavoastră ştiu carte?

— Puţini, a oftat locotenentul. Din păcate, foarte puţini. Sînt ţărani, plugari, cei mai mulţi muncesc din copilărie. Părinţii lor au fost clăcaşi. Legile lui Cuza i-au scos din starea asta ruşinoasă. Mai sînt multe de făcut; abia după război se-aude că reforma agrară va fi dusă pînă la capăt. Poate de aceea unii dintre moşieri nu doresc războiul acesta...

— Cum, există şi oameni care nu doresc războiul, neatîrnarea?

— Cîţiva, nu mulţi, totuşi există. Dar, din păcate, au putere. Puterea lor a-ntîrziat declararea războiului; abia acum cîteva zile domnul Mihail Kogălniceanu...

— Ştiu, am citit în ziare. Toţi oamenii de la noi s-au bucurat.

— Ei bine, au fost cîţiva moşieri care au tot uneltit împotrivă. Ştiau că dacă începem războiul, cale de întoarcere nu există. Pe cînd ţăranii... sînt cu tot sufletul pentru neatîrnarea ţării.

— Tocmai mă întrebam dacă ei înţeleg deplin sensul istoriei.

— Dar cine înţelege deplin sensul istoriei? a oftat locotenentul. Tu ştii, de pildă, că ţarul refuză participarea noastră la operaţiile militare? „Noi vrem independenţă", aşa le-a spus Kogălniceanu. „V-o vom da", au răspuns oamenii ţarului. „Nu vrem pomană de la nimeni. Vrem să ne-o cîştigăm singuri, cu sabia". Asta nu le place. Se tem de cei care ridică fruntea.

— Şi cei de la Viena tot aşa. De două ori am făcut cerere să venim în România, să ne ajutăm fraţii în luptă. Ne-au respins cererile cu asprime şi ne-au ameninţat că ne scot din facultate. „N-aveţi nimic comun cu răzvrătiţii aceia", aşa ne-au spus la poliţie.

— Răzvrătiţi, da, a spus locotenentul. Dar împotriva cui? Împotriva nedreptăţii şi apăsării. Ştii cum e numită România în noua constituţie otomană?

— „Provincie privilegiată", am şoptit. Parte indivizibilă a imperiului...

— Întocmai. O palmă pe obrazul unui popor care n-a îngenuncheat niciodată în faţa otomanilor. Sultanii şi-au tot lăţit stăpînirea, în Grecia, în Serbia, în Bulgaria, au făcut paşalîc în Ungaria, au ajuns pînă sub zidurile Vienei. Dar niciodată Moldova şi Muntenia n-au fost preschimbate în paşalîcuri...

— Știu soldații toate acestea?

Locotenentul m-a privit drept în ochi, a încuviințat cu tărie:

— Le știu. Chiar de n-au învățat la școală, le-au spus părinții, le-au cîntat lăutarii bătrîni. Există legende despre întîmplările mai vechi și mai noi. Poporul nu-și uită eroii...

Cuvintele locotenentului îmi sună mereu în auz. De fapt, știam și eu atîtea despre luptele românilor cu turcii, înainte de a le fi învățat la școală. Cînd se-ntorcea seara de la prăvălie, tata își lua țitera și începea să cînte. Niște cîntece răscolitoare, cu întîmplări vechi. Despre Gruia voinicul, care dobora șapte turci deodată. Despre căpitanii lui Mihai Viteazul. Despre Tudor și oastea lui... În seara cînd a citit în ziar că România a decretat mobilizarea, și-a adus aminte de toate cîntecele acelea. Și-a luat țitera cu care nu mai umblase de ani, și a cîntat o sea-ră-ntreagă isprăvile eroilor de demult. Într-un tîrziu s-a oprit să-și aprindă pipa. I-am spus:

— Tată, mă duc și eu acolo.

— N-am înțeles, a răspuns el scurt.

— Mă duc peste munți, în România. Să iau parte la războiul cu turcii. Mulți dintre colegii mei au hotărît așa. Uită-te pe stradă: lumea cîntă de bucurie. Veștile bune merg mai iute decît gazeta dumitale. Vrem să fim alături de frații noștri, în lupta pentru libertate.

— Nici să n-aud despre asta. Și... bagă de seamă, băiete. Păstrează-ți ideile bine ascunse. Nu le proclama în public.

Tata nu e om rău din fire, dar ne-a învățat să-l ascultăm. Cuvîntul lui e lege. Mi-era greu să-l contrazic. Poate o făceam pentru prima oară:

— Să ascund ceea ce simt? De ce trebuie să mă rușinez? Dimpotrivă, sînt mîndru de ideile mele. Pe care le am chiar de la dumneata. Simțirea de român și mîndria pentru strămoșii mei... Să uit toate astea? E oare cu putință?

— Nu să le uiți, ci să pui lacăt gurii. Poliția împăratului abia așteaptă să ne caute pricină.

— Poliția împăratului, cînd frații mei suferă de răul turcilor? Dumneata singur mi-ai citit că bașbuzucii trec Dunărea și pradă satele.

— Și-o să-i oprești, tu?

— Eu și alții. Fiecare braț e trebuitor în vreme de restriște. Mamă, spune și dumneata.

Mama a oftat. A ridicat ochii de pe broderia minunată pe care o cosea tăcută, în jilţul ei, de parcă nici n-ar fi ascultat ce vorbim.

Dar eram încredinţat că auzise tot. De aceea am îndemnat-o din nou:

— Spune, mamă, ce zici?

— Eu, dragul mamei, ce să zic? Cum să pleci singur, printre străini?

— Străini? am tresărit.

— Aşa vine vorba. Te-am ocrotit, te-am crescut cum m-am priceput mai bine, crezi că te las cu inimă uşoară în primejdiile războiului? Dar dacă aşa-ţi spune cugetul, nu m-aş putea împotrivi.

— Sigur, îi pui parte, ca totdeauna, a mormăit tata. Parcă eu nu m-aş duce, de-aş fi cu cîţiva ani mai tînăr? M-am luptat pentru împărat tocmai în Italia, şi să nu mă lupt pentru ai mei? Dar să ştii că n-o să-i îngăduie nimeni să plece. Împăratului nu-i place ridicarea românilor. Se teme pentru noi, pentru Bucovina, pentru Banat...

— Eu o să-ncerc, am spus.

— Încearcă. Mă duc mîine pe la domnul consilier Krüger. Să văd cum se prezintă lucrurile. N-aş vrea să te avînţi orbeşte...

A doua zi, tata a vorbit cu domnul consilier Krüger, iar acesta i-a spus răspicat că nici un supus al majestăţii sale împăratului nu are dreptul să...

— Mă duc la poliţie, i-am spus tatei. De fapt nu cer decît un paşaport. Vreau să călătoresc peste munţi, nu-i aşa? Doar asta nu-i o crimă...

— Nu te pot opri, mi-a spus tata. Dar te previn că ştiu dinainte răspunsul.

Şi avea dreptate. Cei de la poliţie nici nu m-au lăsat să deschid gura. M-au certat, m-au ameninţat că după vacanţă vor face demersuri să fiu eliminat din facultate. Şi-atunci, am luat calea aceasta, avînd în inimă urarea mamei: „Să te-ntorci sănătos şi teafăr..." Iar cuvintele tatei le port tot aşa, în inimă: „Dacă tot mergi acolo, nu încurca lumea degeaba. Fii curajos şi demn, ca un român adevărat!"

Ce s-a ales din visele cu care am plecat? mă gîndesc acum, mărşăluind în coada plutonului. Simt dureri ascuţite în genunchi şi-n tălpi. Pantofii mei de promenadă nu-s potriviţi

pentru un marş forţat. Nu mă pregătisem cum se cuvenea pentru o asemenea împrejurare. Mă aşteptam să fiu primit din prima zi într-un regiment, să îmbrac o uniformă, să primesc o armă şi un loc în rînd.

— Mai poţi, Costine?

— Dar tu?

Toader zîmbeşte chinuit. Abia acum îmi dau seama că şchioapătă. De fapt, mai sînt cîţiva în pluton care dau semne de oboseală. Sergenţii se întorc din timp în timp spre coada plutonului, şoptind apăsat: „Ţine pasul! Ţine pasul!"

Înserează. În depărtare, după un pîlc de copaci, albeşte turla unei biserici. Căpitanul se opreşte alături de coloană, aşteaptă pînă cînd poate fi auzit de toată compania şi spune tare:

— Ajungem în sat. Acolo ne oprim pentru noapte. Oamenii ştiu unde ne ducem şi ne primesc cu drag. Să nu se uite la noi ca la o companie de moşnegi!

O undă de rîs trece prin rînduri. Vînătorii ridică frunţile, pasul s-a înviorat deodată. Ca din senin, de undeva, din rînduri, un om începe să cînte. Ostaşii reiau cu toţii primele cuvinte. Prind din zbor cîntecul, îl ştiu de la tata, îmi alătur glasul cu al tuturor:

„Deşteaptă-te române
Din somnul tău de moarte..."

12 mai 1877

— Vrem să vorbim cu domnul general.

— Ei, multă lume vrea să vorbească cu domnul general!

— Hai, leatule, fii înţelegător.

— Am consemn, spune dorobanţul şi-şi dă căciula pe ceafă. Pana de curcan se clatină la stînga şi la dreapta, parc-ar spune şi ea: „Nu se poate!"

— E o treabă urgentă, care nu suferă amînare, adaugă Toader.

— Toţi au treburi urgente, spune santinela. E război, nu ştii? Domnul general e în curte, la ambulanţă. Inspectează căruţele. N-are vreme de musafiri.

Deznădăjduit, încerc să văd ceva dincolo de zidul înalt și gros al cazărmii. Poarta e întredeschisă, și prin ea văd un șir de căruțe cu coviltir pe care e zugrăvită crucea roșie. Sîntem atît de aproape de visul nostru și, totuși, atît de departe! Între noi și cel care ne poate hotărî soarta este acest soldat negricios, cu uniformă de dorobanț, mîndru de pușca lui nouă și de baioneta în trei muchii, cum nu mai văzusem la ostașii întîlniți pînă acum. Deodată, îmi vine o idee. Cel din urmă argument:

— Ascultă, frate, știi de unde venim ca să vorbim cu domnul general? Tocmai de la Sibiu.

— De la Sibiu? face soldatul neîncrezător.

— Știi pe unde vine asta?

— Dincolo, la Ardeal? Cum ați trecut granița?

— Cum? De-a fuga, cu gloanțele vîjîind pe la urechi. Fac prinsoare că n-ai avut prilejul să-ți vîjîie gloanțele pe la urechi.

— N-am avut, recunoaște dorobanțul, parcă puțin umilit.

— Ei, și dup-atîta trudă, tu nu ne lași să mergem la domnul general? adaugă Toader.

— Cine-a zis că nu vă las? Numai să-l chem pe dom' caporal.

— Cheamă-l iute!

Soldatul bate clopotul atîrnat sub ghereta lui și dom' caporal se ivește în fugă:

— Ți s-a făcut foame, Ioane?

— Trăiți, dom' caporal, dînșii vor să vorbească cu dom' general Davila.

— Nu ți-am spus odată că...?

— Dom' caporal, mă vîr eu în vorbă, venim de la Sibiu. Am trecut frontiera clandestin ca să ne angajăm la serviciul sanitar.

Caporalul se uită la noi, neîncrezător și el. Dar am leac și pentru asta: biletul scris de mîna locotenentului. Îl scot, i-l dau, îl citește.

— Măi fraților, spune el cu admirație amestecată cu milă. Oți fi fiind flămînzi, oți fi fiind osteniți...

— Și-una, și-alta. Dar mai presus de toate sîntem nerăbdători. Trebuie să vorbim cu domnul general Davila chiar în clipa asta. De trei zile pribegim pe drumuri...

— Haideți cu mine!

Ne primeşte în curte. Acolo, în stînga, în jurul căruţelor de ambulanţă, se zăresc mai mulţi oameni în halate albe. Dau s-o apuc în partea aceea, dar caporalul mă opreşte cu un gest:

— Nu pe acolo. Pînă la domnul general mai este...

Ne duce în clădirea din faţă, albă, lungă, cu un singur etaj. Ferestrele mari, cu partea de sus tăiată drept, au deasupra semicercuri de cărămidă roşie. Clădirea pare prietenoasă, prietenoşi par şi cei doi brăduţi rătăciţi ca prin minune aici, în inima Bucureştiului. Santinela de la uşă îl salută scurt pe caporal. Acesta întreabă:

— Domnul căpitan e aici?

— Este, spune soldatul. Da-i tare supărat, nu-ş-ce are.

— Ştiu eu de ce e supărat. Pentru băiatul lui, că n-a trecut examenul de subchirurg.

— Aşa o fi, spune santinela. A şi vorbit cu domnul general. Adineaori s-a întors de-acolo.

Caporalul şovăie o clipă. Începe să-mi fie teamă. Cine e acest căpitan misterios, care poate vorbi oricînd cu generalul şi totuşi are un fiu căzut la examenul de subchirurg? Oare ce legi ciudate împărăţesc în această lume nouă, necunoscută? Caporalul s-a gîndit între timp. Pare că hotărîrea lui e în favoarea noastră, căci spune scurt:

— N-are a face una cu alta. Băieţii ăştia vin de departe. Trebuie să-i duc la el.

Urcăm scările în urma caporalului. Şi parcă avem aripi la picior. În uşa din faţă, caporalul bate şi intră fără să mai aştepte răspuns. Are-n mînă scrisoarea de la locotenentul de vînători. Aşteptăm la uşă cu răsuflarea oprită.

— Acu-i acu! îi spun lui Toader.

— N-or să ne trimită înapoi, mă încurajează el cu glas pierit.

În sfîrşit, caporalul iese şi ne face semn să intrăm. Ne aflăm într-o încăpere largă, luminoasă, cu patru mese la care nu stă nimeni şi o a cincea, în mijlocul sălii, unde tronează un bărbat negricios, cam gras, cu barbă lungă, răsfirată pe pieptii tunicii. Ne oprim la doi paşi de masa lui:

— Trăiţi, dom' căpitan.

— Ei, domnilor, aţi sosit va să zică. Am citit scrisoarea locotenentului. În ziare s-a scris că studenţii din Bucovina şi Ardeal vor să ne ajute. Dar aici n-a ajuns nimeni încă.

- Noi am avut noroc. Ne-au ajutat vînătorii...

— Ştiu povestea. Dar vreau să vă întreb un lucru, înainte de toate: v-aţi gîndit bine?

Parcă la un semn, răspundem amîndoi într-un glas:

— Ne-am gîndit, domnule căpitan.

— Dorim din toată inima să ne ajutăm fraţii.

— De aceea am venit în *ţară*, adaug. E drept că am trecut graniţa fără voie, dar altfel nu se putea.

— Da... spune căpitanul pe gînduri. O să fie greu cu formele.

— Nu ne trebuie forme. Vrem să mergem la luptă. Sîntem studenţi în medicină, am putea lucra la ambulanţă...

— Da... spune iarăşi căpitanul. Numai că locurile de subchirurg s-au ocupat. Iar ca simpli sanitari, n-o să vă convină.

— De ce să nu ne convină? Principalul e că sîntem pe front şi putem fi de folos. Ne pricepem la pansamente, putem avea grijă de bolnavi...

— O să-ncercăm. Totuşi, fără forme... ştiu eu?

Se întrerupe, sare în picioare. Ne întoarcem şi noi spre uşă. Un bărbat înalt, cu uniforma strălucitoare, se îndreaptă spre noi şchiopătînd uşor. Nu trebuie să ne mai spună nimeni cine este; fără-ndoială, acesta e generalul Davila.

— Să trăiţi, domnule general! strigă căpitanul.

Salutăm şi noi, cu inimile bătînd nebuneşte în piepturi.

— Ce este? întreabă generalul cu glas coborît.

— Am onoarea să raportez: aceşti tineri au venit din Sibiu să se angajeze voluntari la ambulanţă. Dar nu au forme în regulă.

Generalul zîmbeşte. Un zîmbet obosit:

— Voi, cei de la statul-major, puneţi prea mare preţ pe forme. Esenţialul e că vor să lupte.

— Da, domnule general! strig. Vrem să luptăm alături de armata română...

— Îi auzi, domnule căpitan? Sînt tineri şi plini de avînt. Studenţii mei au făcut la fel, ştii bine.

— Era altă situaţie, dacă-mi îngăduiţi. N-aveau nevoie de forme...

— Trece-i la ordinar, spune generalul. Cu formele vom vedea noi. Deocamdată nu-i timp de hîrtii. Ambulanţa diviziei a patra trebuie să plece mîine spre Oltenia. Fă o scrisoare către medicul-şef al diviziei şi dă-mi-o s-o iscălesc.

Se întoarce spre noi:

— E bine aşa?

— Vă mulţumim, domnule general!

Generalul ne întinde mîna. Batem călcîiele ostăşeşte, cu încălţările noastre scîlciate de marşul forţat. Generalul zîmbeşte şi iese, şchiopătînd uşor. Apuc pe furiş mîna lui Toader şi i-o strîng. Căpitanul a-nceput să scrie scrisoarea poruncită de generalul Davila.

CAPITOLUL II

13 mai 1877

Nu-mi vine să cred. Mă învîrtesc în faţa oglinzii. Toader mă împinge de umăr:

— Parc-ai fi o mireasă. Du-te mai bine şi ia rînd la cazan. Vrei să ajungem ultimii?

Mă mai uit o dată la ostaşul mîndru din oglindă. Jumătate din noapte mi-am petrecut-o lustruind nasturii şi cizmele. Apoi am învăţat să salut. Îl salut pe ostaşul mîndru din oglindă şi mă-ntorc să plec. Din uşă, arunc o privire înapoi: Toader mi-a luat locul; cînd vede că mă uit la el, lasă mîna-n jos ruşinat:

— Ai de gînd să te duci odată?

Lîngă căruţa bucătăriei se îmbulzesc ostaşii. Miroase a friptură de la o poştă.

— La rînd ca la moară! strigă sergentul Mihalache, un bărbat voinic, cu mustăţi stufoase şi mîini mari, de ţăran.

Mă aşez la rînd. Îi văd pe ceilalţi plecînd cu porţii cam mari. Sergentul strigă fiecăruia:

— Raţia pe două zile pentru marş! Aveţi grijă să v-ajungă pîinea.

— Şi rachiul? întreabă Cioată Mitu, conductorul de la furgonul nostru.

— Rachiul? În ce vrei să-l iei, în căciulă? O să primiţi la haltă. Plus un sfert de vin, raţie de marşuri grele.

— Oho! se bucură Cioată Mitu. Ospăţ în lege!

— Pînă una-alta, ai grijă cum umbli. Care nu arată bine la inspecţie, are de-a face cu mine. Înţeles, leat?

— Înțeles, strigă conductorul și se depărtează orînduindu-și proviziile în sacul de merinde.

Aștept anume să se risipească ceilalți, ca să pot afla mai multe. Sergentul Mihalache e binevoitor cu mine, aseară mi-a ales uniforma cu mîna lui și mi-a vorbit frumos. O vorbă bună înseamnă mult la militărie.

— Dom' sergent, de ce inspecție e vorba?

— Lucru mare, mă lămurește el răsucindu-și mustața. Vine vodă și cu generalii să ne vadă. Aud că o să dea și decorații celor vrednici, după întîmplările de la Oltenița.

— M-aș fi vrut și eu acolo, îi spun.

— Păi da, spune sergentul. E lesne să vorbești așa, pe nevăzute. Dar să fi fost acolo, ehei! Patru zile sub foc de artilerie, ia gîndește-te. Nu știai unde să te uiți mai întîi. Un tunar a fost lovit chiar din prima zi. Era acolo, la parapet, și-odată-l văd venind la ambulanță, cu cămașa plină de sînge. „Leagă-mă repede, dom' doctor, că plec înapoi!" „Cum vorbești, băiete?" l-am mustrat. „Ești rănit, rămîi la ambulanță!" „Și tunul meu?" Nu l-am putut opri nici eu, nici doctorul. După ce l-a pansat, a zbughit-o înapoi. În ziua a treia, dis-de-dimineață, alarmă. Ne luăm toți armele, ne ocupăm poziția de luptă. Cînd colo, ce să vezi? Pe Dunăre venea un monitor...

— Monitor?

— Ei da, am uitat că ești de peste munte. Un monitor e ceva ce n-ai văzut. Nici eu nu mai văzusem, de ce să mint? Un vapor mare și ferecat tot în fier și cu tunuri pe el de stăteau țevile ca țepii pe arici. Dau ai noștri cu tunurile — degeaba. Cum să strici o cetate cu pereții de fier? A și venit ordin să nu mai tragă, că risipim muniția zadarnic. În schimb, ai noștri au îndreptat bateriile către fortul turcesc din Turtucaia, dar știi cum? Parcă le puneau cu mîna. Plesneau ghiulelele taman deasupra întăriturilor. Se pricep, tunarii noștri!

Mă minunez în tăcere. O clipă mă închipui în șanțuri, cu fața la Dunăre, cu pușca îndreptată spre dușman. Sergentul parcă știe ce-mi trece prin minte. Rîde:

— Aia zic și eu că-s botezați cu foc. Să-ți scoți căciula-n fața lor, nu alta!

— Ne vine și nouă rîndul.

— Vouă? Întîi să-nvățați trasul cu pușca, bobocilor. S-au dat o sută de cartușe de om. Plus treizeci pentru instrucție.

Vreau să te văd harnic. Oi fi tu sanitar, dar la nevoie trebuie să știi să te aperi. Dar unde ți-e tovarășul?

— Păi... vine și el acuș. Își calcă pantalonii.

— Lasă-i încolo de pantaloni. Cînd o dormi vreo două nopți pe iarbă, nu se mai cunoaște. Cheamă-l să-i dăm și lui rația. Hai, că acum se dă adunarea!

Nu mai am vreme să-l chem pe Toader. Semnalul de goarnă, repezit, ascuțit, pătrunzător, te face să te grăbești fără voie. Un tropot viu umple curtea cazărmii; furgoanele și căruțele duruie, conductorii strigă la cai, sergenții și medicii dau porunci. Alerg pe platoul de adunare, ținînd în brațe sacul de merinde. N-am avut vreme să-l arunc după gît măcar.

— Cum de-ai ajuns înaintea mea?

— N-am mai fost la masă, îmi spune Toader.

— Am eu merinde destulă.

— O s-o cărăm cu rîndul. Uite, ți-am adus sacul de pansament.

Băiat bun, Toader. Îmi trece ciuda că mi-a luat-o înainte. Medicul-șef Georgescu a venit și el. Călare pe un cal negru, mic și ager. Trece prin fața noastră, ne privește lung:

— Cum e, voluntarilor?

— Bine, să trăiți!

— Dați sacii la trenul sanitar. Luați cu voi numai armele și proviziile. Și-așa, o să vă fie greu. Plecăm în marș forțat. După inspecție, gata, la drum.

— Am mai mers în marș forțat, cu vînătorii.

— Știu, știu, rîde el. Dar ăsta o să fie mai lung. În trei zile ajungem la Caracal. Așa e ordinul. Dar înainte de asta, inspecția. Peste un ceas trebuie să fim la Cotroceni, cu toată divizia.

...Divizia! Face să vezi de undeva, de sus, cîmpul larg al Cotrocenilor cu atîta armată roind! În prima linie se rînduiește infanteria — Batalionul 2 vînători, Regimentul 5 linie și Regimentul 16 dorobanți. A doua linie, la treizeci de pași în urma primei. O alcătuiesc cele două baterii, tun lîngă tun, și în rînd cu ele, Regimentele 7 și 8 călărași. Abia în linia a treia venim noi, ambulanța diviziei, cu furgoanele, căruțele și trăsurile de ambulanță. Mii de oameni, mii de cai, tunuri, chesoane cu muniție, bucătării, căruțe de bagaje, care cu fîn pentru cai... Greu pentru mine, soldat de-o zi, să cred că toată mulțimea

asta poate fi rînduită la un fel, ca să se poată numi ceea ce este — Divizia a patra!

...Şi totuşi, strigătele sergenţilor, îndemnurile rotaşilor de la tunuri, poruncile aspre ale ofiţerilor domolesc această vînzoleală; curînd trupele se aşează fiecare la locul ei, cum îi arată ofiţerul din garda pieţii.

Un semnal de goarnă face să contenească pe dată larma miilor de oameni. Numai un cal, singuratic, nechează undeva în stînga noastră, unde luceşte oţelul bateriilor. Aşteptăm cu încordare. Glasurile comandanţilor de regimente răcnesc o comandă. În aceeaşi clipă, mii de săbii şi puşti cu baionetă străpung văzduhul, mînuite „pentru onor". Tropot de cai în stînga noastră. Un pîlc de călăreţi în uniforme strălucitoare se apropie de platou. Muzica răsună, izbucnind într-un marş triumfal. Călăreţii vin în trap uşor. Regimentele de dorobanţi îi ascund de privirile noastre. Îi vedem abia cînd trec prin faţa liniei a doua: printre trupurile nemişcate ale călăreţilor, le zărim capetele cu chipiuri bogat împodobite... Şi iată-i în faţa noastră, trecînd în revistă ambulanţa. Privirile-mi sînt atrase de un chip bine cunoscut: generalul Davila. Zîmbeşte prietenos, cu ochii la noi. Aş vrea să-i strig: „Sîntem aici, domnule general! Datorită dumneavoastră ne-am împlinit visul!"

21 mai 1877

Abia acum înţeleg îngrijorarea ascunsă cu care sergenţii mai vechi vorbeau despre marşul acesta. Un marş forţat nu e deloc o plimbare printr-o luncă. Trupele diviziei — întîi infanteria, apoi călăraşii, după ei bateriile şi furgoanele cu muniţie, apoi noi cu ambulanţa — s-au înşirat pe drum către apus. În stînga, un escadron de călăraşi asigură flancul coloanei; un nor de praf stăruie deasupra cîmpiei frămîntate de mii de paşi, de copitele cailor, de roţile căruţelor şi tunurilor; ofiţerii aleargă de la un capăt la celălalt al trupei lor, sergenţii şuieră printre dinţi veşnicul îndemn „ţine pasul!"

Mergi şi mergi, singurul gînd fiind acesta: *ţine pasul!* căci drumul e lung, peste văi şi dealuri, peste poduri înguste unde

ceasuri întregi se-nşiră cai şi oameni, căruţe şi tunuri, privegheate de ochiul ager al căpitanilor şi biciuite de glasuri mînioase: mai repede! Trecem Argeşul, apoi nişte gîrle mici, umflate de ploile primăverii; oameni din partea locului ne arată vaduri, ne îndrumă spre poduri; opririle sînt scurte şi rare, căci timpul trece iute şi războiul nu aşteaptă. Seara cădem frînţi pe laviţele din casele oamenilor; nu ne mai arde de mîncare, adormim ca butucii, în zorii zilei iarăşi goarna, iarăşi supa sorbită în grabă şi – ţine pasul! ţine pasul!

În a treia zi de marş, am ajuns la Balaci. Aici drumul se schimbă; un zvon străbate coloana din gură-n gură: nu putem trece pe la Drăgăneşti, apele Oltului s-au revărsat, vom face un ocol mare, tocmai prin Slatina.

– E departe? întreb pe sergentul Mihalache.

– Departe, spune el trist. Am bătut drumul ăsta cu pasul, toamna trecută, la manevre. Drumuri grele, cu noroi mult. Pe puţin două zile în plus de mers, şi vezi bine cum arătăm.

Într-adevăr, la ambulanţă vin mereu ostaşi cu picioarele vătămate, călăreţi cu caii de dîrlogi. Veterinarii nu mai prididesc cu treaba; caii sînt slabi, i-au rănit şeile în spinare; oamenii au lacrimi în ochi cînd văd suferinţa animalelor. Şi trebuie să mergem, să mergem înainte. Umblăm în tăcere, picioarele se mişcă tot mai greu, fiecare pas înseamnă un scrîşnet din dinţi, o picătură de sudoare.

– Ţine pasul! strigă mereu sergenţii.

În ziua a cincea am poposit într-un sat pe malul Oltului. Am tras ambulanţele în curtea arendaşului care se uită urît la noi. Ne luăm sacii de pansament şi ne instalăm pe prispă. Ştim că o s-avem de lucru. Dorobanţii vin şchiopătînd, cîte doi, trei; cîinele arendaşului latră îndrăcit, noi ne vedem de lucru. Ne întrerupem doar la masă, cît să îmbucăm un codru de pîine şi ceva brînză.

– Bea şi vinul meu, spune Toader.

– Te-a găsit mărinimia?

– Nu. Dar mă cam ia cu călduri.

– Ia stai. Scoate-ţi cizma!

– Lasă-mă-n pace.

– Scoate-o, că dacă nu, ţi-o scot eu. Şi e mai rău. Te-am văzut că şchiopătezi şi-am vrut să te întreb... Hai, descalţă-te!

Toader își scoate cizma și-mi arată călcîiul însîngerat. Încearcă să zîmbească:

— Altfel visam eu războiul. Cred că n-ajung teafăr pînă la destinație.

Îl ung cu un balsam din sacul de pansament. Îi bandajez apoi piciorul și-i spun cu hotărîre:

— Mîine nu te mai încalți.

— Doar n-o să umblu desculț, se împotrivește el.

N-am vreme să stau la sfadă. Vreo zece ostași intră pe poartă și se îngrămădesc pe lîngă noi. Lăsăm necazul nostru deoparte și ne apucăm să-i îngrijim. În toiul lucrului, iată și medicul Georgescu:

— Cum merge, băieți? Aveți vreun caz grav?

— Nici unul, spun. Dar pe la ceilalți?

— Tot de-astea. Rosături, bătături... ca la manevre.

— Nici nu-i mai trecem în registru, spune Toader. Nu e timp.

Medicul scoate o țigară, o aprinde cu mișcări grăbite.

— Ce registru! Principalul e să le alinăm suferința. Și, după cîte văd, vă pricepeți la pansamente. Tocmai voiam să fac puțină școală cu voi. Dar cred că nu-i nevoie... Ia stai, Toader. Ce-ai pățit la picior?

Toader rămîne cu fașa în aer. Abia acum își amintește de rana lui. Vrea să-și ascundă piciorul, se uită urît la mine. Ca să nu-i rămîn dator, mă strîmb și eu.

— Un fleac, domnule doctor. Am avut un cui în cizmă. Dar n-aveți teamă, pot merge mai departe.

— Copii răi, îl mustră doctorul. Așa faceți toți. Mergeți pînă se face rană și abia pe urmă „hai la doctor!" A trebuit să lăsăm în urmă, în etape, vreo zece inși. Eroism ieftin, comentează el amar. Dacă ne epuizăm acum, ce-o să facem cînd va fi într-adevăr nevoie de noi?

— Ne mai rămîn forțe, spune Toader și, după ce înnoadă pansamentul ostașului, strigă: Altul la rînd!

Îi ajută următorului soldat să-și scoată cizma. Doctorul se apleacă asupra rănii.

— Parcă sînt vorbiți cu toții, spune el cu glas scăzut. Nu vin la ambulanță din vreme.

— N-am simțit, dom' doftor, spune ostașul. La mers nu se simte. O pișcătură, acolo. Parcă nu-ți vine să te oprești așa, pentru nimica toată.

— Pune-i iod, spune doctorul. Şi faceţi economie la faşă. O irosim pe toată şi nici n-am auzit un foc de armă. Iar tu, Toadere, mîine dimineaţă te sui la furgon. Două zile repaos, uite biletul aici.

— Dar daţi-mi voie, domnule doctor...

— Am zis, spune doctorul. Fă cum îţi spun eu. Măcar sanitarii să-i am teferi, ce dumnezeu!

22 mai 1877

În cele trei zile de răgaz, la Caracal, am avut vreme să scriu părinţilor. Le-am zugrăvit pe larg, în cuvinte, întîmplările prin care trecusem după plecarea de acasă; am făcut un veritabil portret al generalului medic Carol Davila şi am descris pe larg parada Diviziei a patra din ziua plecării spre Oltenia. N-am uitat să povestesc, la rîndul meu, ceea ce mi se povestise despre luptele cu turcii la Olteniţa; despre cei decoraţi pentru bravura lor; despre înfăţişarea falnică a călăraşilor care dăduseră piept cu duşmanul. Pe urmă am relatat marşul forţat de la Bucureşti la Caracal, cu peripeţiile mărunte care-au fost. Îl rog pe doctor să mă-nveţe cum s-o pun la poştă.

— Mă-ndoiesc că au s-o primească, dragul meu. Ştii bine că autorităţile de dincolo nu se bucură de războiul nostru.

— Eu încerc, domnule doctor. Poate la poştă, acolo, s-o nimeri un om de inimă. Dincolo de politică, un părinte are dreptul să primească scrisori de la fiul său aflat pe front.

— Încearcă, spune doctorul. Pe urmă, du-te după mîncare. Prietenul tău trebuie să se hrănească bine, dacă vrei să-l vezi pe picioare mai repede. Şi pune-i mereu comprese cu muşeţel. Leac vechi, dar bun.

— Am înţeles, să trăiţi!

Piciorul lui Toader se vindecă greu. Rana a fost adîncă, a avut şi-un început de infecţie. Dar doctorul nostru e un adevărat vrăjitor. A curăţat rana cu bisturiul, a pus iod — bietul Toader, să leşine de durere — şi l-a pansat cu măiestrie. Acuma Toader stă bine. Ambulanţa s-a instalat într-o şcoală, unde ostaşii bolnavi sau răniţi au tot ce le trebuie. Dau fuga la bu-

cătărie după mîncare. Pregătesc şi fiertura de muşeţel şi mă-ntorc la prietenul meu, în salon. „Salonul“ e de fapt o clasă, de unde băncile au fost scoase şi au pus în locul lor saltele cu cearşafuri albe. Pe perete a rămas un tablou mare cu vietăţile pădurii. Toader stă într-un cot şi se uită la tablou. Saltelele din jur — goale.

— Ai rămas singur?

— S-au dus la masă toţi. Ce, şchiopii nu trebuie să mănînce?

— Dar tu?

— Nu mi-e foame.

— Cum te simţi?

— În două-trei zile îmi dă drumul, aşa spune dom' doctor.

— Ştiam eu că merge repede. Uite, ia şi mănîncă.

— Nu mi-e foame, ţi-am spus.

— Dacă mănînci, te faci bine mai repede. Trebuie să capeţi puteri.

— E uşor să dai sfaturi. De mîncare-mi arde mie? Ia gîndeşte-te: să stai cu ochii ţintă-n tavan, de dimineaţă pînă seara! Te prind aşa, tot felul de gînduri. De pildă mama. Cam bolnavă, săraca. A fost amărîtă cînd am plecat, dar n-a vrut să arate. Mă gîndesc că amărăciunea asta, împreună cu boala ei...

— Lasă, Toadere, că o să fie bine.

Un călăraş intră în salon, caută cu ochii.

— E un sanitar Costin pe-aici?

— Eu sînt.

— Te cheamă dom' doctor.

— Numai pe mine?

— Pe tine şi încă vreo cinci. Şi a dat ordin să înhame caii la secţia a doua. Cred că vă duceţi spre Dunăre. Se pregătesc de marş şi alte trupe.

Rămîn o clipă neclintit. O durere ascuţită îmi sfîşie sufletul. Iată că ne despărţim, prietene, după ce-am dorit atîta să fim împreună pe cîmpul de bătălie!

— Du-te, şopteşte Toader. Du-te, Costine!

— O să vii şi tu cît de curînd, încerc să-i alung tristeţea. Te aştept. Sînt sigur că dom' doctor te trimite acolo unde sînt şi eu.

— Fireşte, aud glasul doctorului în uşă. Nu v-aş fi despărţit, dar e pentru scurtă vreme. La Dunăre au început luptele,

e nevoie de personal sanitar. Du-te, Costine, liniştit. Să n-ai grijă, prietenul tău e pe mîna mea.

Toader zîmbeşte subţire la gluma doctorului. N-am altceva de făcut. Îi strîng mîna tovarăşului meu de drum şi alerg la datorie.

23 mai 1877

Văd Dunărea pentru întîia oară-n viaţă. După o zi de drum obositor. Dar m-am deprins într-atîta cu marşul forţat, încît nici nu ştiu dacă mai există alt fel de a merge, *a merge* pur şi simplu, fără strigătul acela aspru, pe care-l aud şi noaptea-n vis: „ţine pasul!"

Văd Dunărea. Mi se înfăţişează deodată, fără veste, în timp ce urc alături de camarazii mei un deluşor prelung şi cu grîu ca mătasea. Drumul urcă domol, şi deodată, iată brîul întunecat al sălciilor, apoi zidurile cetăţii Rahovei, nelimpezi în ceaţa înserării; sub cetate apa se întinde albă şi liniştită, pînă la ostrovul care se zăreşte departe, în stînga noastră.

Mărşăluim pe şoseaua lungă şi dreaptă, mărginită de plopi. În faţă, sergentul de călăraşi care ne este călăuză, ducîndu-şi calul de dîrlogi; alături de el Mihalache, sergentul nostru, apoi eu şi Cioată Mitu, mergînd de-o parte şi de alta a furgonului cu materiale. În urmă mai vin patru sanitari din ambulanţa diviziei. Cu toţii avem arme şi cartuşe; sacii de pansament i-am lăsat în furgon, ca şi merindele pentru drum. Am pornit-o din zorii zilei; cred că am mers mai mult de patruzeci de kilometri, prin zăduful începutului de vară, cu două sau trei popasuri.

— Aiasta-i Dunărea, bădie! se miră Cioată Mitu.

— Da, asta-i, spune sergentul de călăraşi. Eşti moldovean, leatule? Că după vorbă aşa pari.

— Moldovean get-beget. Am fost în escadronul Suceava, şi m-or vărsat la *ambulanţie*.

— De nu erau turcii, nu mai vedeai tu Dunărea...

— Îi mai mare ca Siretul nostru...

— Mare, mare, dar trec obuzele peste ea într-o clipă.

— Trec? se miră Cioată Mitu. Aiasta-i comedie...

— Trec și gloanțele de pușcă, spune sergentul. Să vezi cînd se-ncing ai noștri la vorbă cu bașbuzucii de peste apă... Fluieră gloanțele pe la urechi, uite-așa. Zici că drept în frunte ți se opresc.

— Nu-mi speria oamenii, dom' sergent, rîde Mihalache al nostru răsucindu-și mustața. Deocamdată văd că-i liniște pe-aici.

— Or fi mai pașnici turcii din părțile Bechetului, își dă cu părerea Cioată Mitu.

Sergentul de călărași își îndreaptă carabina pe umăr și slăbește pasul. Ajunge în rînd cu noi.

— Pașnici, vorbă să fie! În Rahova sînt cete de bașibuzuci care umblă după pradă. Așa-i înțelegerea bașibuzucilor cu sultanul: nu au leafă, nici tain, ca oastea adevărată; se hrănesc din prădăciuni, ca lupii. Au vîrît groaza-n oamenii din partea locului. Și asta nu de azi, de ieri. Trec noaptea cu bărcile, omoară paznicii de pe cîmp și le iau vitele. Pe urmă dau foc, ca să piară urma faptelor lor. Dar de la o vreme, nu le mai merge. Avem armată pe toată Dunărea, și cum îi vedem venind, punem puștile pe ei. Ba le mai și întoarcem vizita, cum se zice pe la casele mari.

— Cum adică, domnule sergent? întreabă Cioată Mitu. Ați călcat în țara lor?

— Păi cum! Acum vreo două săptămîni, eram la Corabia, cu escadronul. Comandantul nostru e domnul căpitan Zosima, ofițer viteaz și cu multă școală ostășească. Turcii pregăteau ceva la pichetul lor, și, de cu seară, domnul căpitan Zosima se tot uita cu ocheanul în partea lor. Și numai ce-l aud: „Să vie sergentul Roșianu la mine!" M-am înfățișat pe dată. „Roșiene, zice, du-te cu vreo doi oameni în port și fă rost de niște bărci!" Călărașii au prins de veste și s-au bucurat. Sublocotenenții, și ei, voioși cum nu se mai poate. Seara, domnul căpitan Zosima a adunat escadronul și le-a spus oamenilor: „Mîine plecăm în recunoaștere la pichetul turcesc. Dar n-o să mergem tot escadronul, ca la nuntă. Plecăm cu trupă de tăria unui pluton. Să spună de bună voie cine vrea să meargă. Și dintre cei ce merg, să nu fie oameni care au copii acasă." Așa s-a făcut, precum a zis. A doua zi, pe la amiază, patru bărci mari, cu ofițerii și cu cei douăzeci și cinci de călărași, au luat-o către malul celălalt...

— Și dumneavoastră nu v-ați dus? strigăm vreo trei deodată.

— Păi cum să nu mă duc? Căpitanul Zosima nu voia să mă ia. „Ai copii, Roşiene! Nu ştiu ce ne-aşteaptă dincolo". „Dar şi dumneavoastră aveţi copii, domnule căpitan, să trăiţi şi să vă trăiască". „Bine, urcă-te, îmi calc pe inimă de data asta!" Plecăm, călăraşii trag la vîsle, alţii stau cu puştile pregătite. Am făcut un ocol mare şi ne-am apropiat de pichet venind chiar pe sub mal; santinelele turceşti n-au băgat de seamă nimic. Tragem luntrile la mal, sărim cu toţii, arma-n cumpănire, dăm să ne apropiem pe furiş de pichet. Abia acum santinelele au prins de veste; din pichet au sărit alţi ostaşi, s-au vîrît în şanţurile dinaintea pichetului şi-au început focul ca la război. Apoi căpitanul Zosima, cum e el om hotărît şi fără frică, a scos revolverul şi ne-a făcut semn să înaintăm şi să dăm focuri către parapetul turcilor. Cînd ziceam că ne-am apropiat destul şi să dăm iureş peste duşman, ajungem la un şanţ mare. Era un braţ din Dunăre care înconjura pichetul. Cum să-l treci? Nu tu podeţ, nu tu barcă; am mai tras cîteva focuri, turcii trăgeau şi ei de zor şi căpitanul Zosima ne-a făcut semn s-o luăm înapoi. A lăsat el cîţiva inşi în urmă, să ne acopere retragerea, dar nu era nevoie. Nici noi nu trecusem şanţul acela, dar nici turcii n-aveau cum să-l treacă. Asta-i, flăcăilor. Am venit cu toţii teferi înapoi şi căpitanul a dat raport la regiment, făcînd şi harta locurilor pe unde umblasem. Că poate-o mai trebui cuiva, de-o vrea să-i calce pe duşmani. Pe cît ştiu, căpitanul Zosima e primul ofiţer român care-a pus piciorul pe pămîntul turcesc.

— Aiasta-i lucru însemnat! spune încredinţat Cioată Mitu. Eu, dac-aş fi în locul celor mari, l-aş decora pentru fapta lui.

— L-au şi decorat, încuviinţează domol sergentul. Cu „Virtutea Militară". Şi pe el, şi pe sublocotenenţii lui.

— Şi pe dumneavoastră nu?

— Şi pe mine, încuviinţează sergentul zîmbind.

Ne uităm la el cu mult respect. Cu cine mergem în rînd! Cu un erou, decorat cu „Virtutea Militară"! Şi totuşi e un om ca noi, cu mundirul cam larg pe el, o fi slăbit omul în timpul din urmă; şi-a legat calul de furgonul cu materiale ca să meargă alături de noi, pe drumul prăfuit, şi să ne povestească de-ale războiului...

— La război trebuie *coraj*, spune încet tovarăşul meu de drum.

Sergentul încuviinţează din cap:

— Curaj şi inimă, frăţioare, să ştii pentru ce te lupţi. Uite, călăraşii din escadronul meu sînt ialomiţeni. Casa lor se află departe. Dar casa noastră, a tuturor, e ţara. Pentru ea ne batem şi ne punem pieptul în faţa gloanţelor turceşti...

Ne-am apropiat binişor de poziţiile călăraşilor. Acum se văd şi corturile, iar în dreapta, dincolo de sat, întăriturile în care stau şi aşteaptă tunurile. În tabără, oamenii umblă fiecare cu rostul lui; se văd cîteva plutoane care mînuiesc de zor armele. Cînd ne mai apropiem, auzim comenzile sergenţilor.

— Instrucţie la cataramă, zîmbeşte sergentul Roşianu. Au ajuns şi pe-aici puştile cele noi, sistem Krnka. Arme precise, care bat mai departe şi au baioneta mai lungă. Nu poţi face faţă turcilor cu mîinile goale...

Dorobanţii bat pasul, fac mînuiri de armă, mai încolo se văd cîteva ţinte şi ostaşi în faţa lor, culcaţi, cu armele la ochi. Într-un colţ al taberei s-a instalat un mic atelier, unde doi armurieri meşteresc ceva la o puşcă veche. Sergentul ne conduce către cortul comandantului. Un ofiţer înalt şi slab, cu părul zbîrlit, iese în faţa cortului. Ne oprim şi-l salutăm ca la carte.

— Domnule colonel, m-am prezentat cu sanitarii de la brigadă, spune sergentul. Aveţi aici tabelul şi toate documentele. Un sergent, cinci soldaţi sanitari, un conductor, furgonul cu materiale sanitare, doi cai, o targă pe roate.

— Mulţumesc, sergent, spune ofiţerul. Bine-aţi venit, băieţi. Eu sînt locotenentul-colonel Lepădatu, comandantul detaşamentului Bechet. Aici stăm faţă-n faţă cu turcii. Trupa face gardă cu schimbul în avanposturi. În caz de alarmă, să fiţi pe lîngă ei. Poate e nevoie de ajutor. Dumneata, sergent Roşianu, rămîi la noi peste noapte?

— Nu rămîn, să trăiţi. Mă duc la Corabia, la escadron. Am fost la brigadă să duc raportul pentru luptele de ieri.

— Ce-a fost ieri pe la voi?

— Linişte. În schimb la Islaz a fost ceva. Mi-a povestit sergentul Manu, din Escadronul Teleorman. Ieri noapte, pe ploaia aceea, domnul locotenent Dumitrescu s-a bătut cu nişte bărci turceşti. Era în patrulare, şi cînd a trecut de pichet, a văzut cîteva vase care se apropiau de malul nostru. Şi-a pus patrula în şanţuri şi a-nceput să tragă focuri asupra bărcilor acelea, ce-or fi fost. Au tras şi turcii, dar n-au nimerit pe nimeni.

Locotenentul Dumitrescu a cerut ajutoare și a urmat să tragă. S-au dus un pluton de călărași și o companie de infanterie, să-i sprijine. Dar pînă s-ajungă acolo, dușmanii plecaseră.

— Și cei de la brigadă ce spun?

— Ce să spună? Sînt de părere că turcii ne încearcă, așa, cînd ici, cînd colo, ca să vadă dacă-i păzit malul. Și să găsească un loc unde să treacă cu oastea peste noi.

Comandantul rîde cu rîsul lui aspru.

— Să caute mult și bine. După cîte știu eu, n-or să găsească nicăieri locșor lipsit de apărare. Pe malul Dunării avem soldat lîngă soldat, iar bateriile noastre stau ațintite asupra cetăților care ne-au făcut atîta rău.

— Domnule colonel, întreabă sergentul, oare cînd începem războiul adevărat? Că deocamdată ne ținem de hărțuieli mărunte.

— Ești nerăbdător?

— Nu numai eu. Toți ostașii așteaptă să intrăm cu adevărat în luptă, să isprăvim odată cu turcii și să ne-ntoarcem la casele noastre.

— Mai e pîn-atunci, oftează comandantul. Deocamdată vezi bine că ne adunăm unitățile. Trenurile pline cu trupe vin către Dunăre, și de-ale noastre și rusești. Un război ca ăsta trebuie pregătit temeinic, altfel ne vărsăm sîngele în zadar. Uită-te colo, peste apă. Bateriile stau gata; infanteriștii s-au întărit în șanțuri și redute, cîte trei șiruri de parapete îi apără de loviturile noastre. N-o să ne fie ușor, sergent.

— Știu, domnule colonel. Dar ne măcinăm puterile stînd așa, pe loc.

— Ba dimpotrivă, cîștigăm puteri. Ne instruim oamenii, îi învățăm să folosească armele. Serviciul în avanposturi este o școală bună pentru ostașii noștri. Totul este să ne facem datoria.

Sergentul ridică fruntea, își îndreaptă umerii:

— Ne-o facem, orice-ar fi... Și-acum, îngăduiți-mi să plec. Mă așteaptă drum lung. Să trăiți, domnule colonel.

— Mult noroc, sergent.

Sergentul încalecă și pleacă, cu o ultimă privire spre noi. Se ține drept în șea, deși o bună parte din zi și-a petrecut-o pe drum.

— Cu așa oameni, să tot te lupți cu turcii, spune comandantul. Ei, voinicilor, ce să fac cu voi? Duceți-vă la infirmerie și rostuiți-vă. E destulă treabă și pentru voi.

— De ce-i spune „colonel"? îl întreb pe sergentul nostru. Am înțeles că gradul lui e locotenent-colonel.
— Un vechi obicei ostășesc, spune sergentul Mihalache. „Locotenent-colonel" se zice numai în actele oficiale...

CAPITOLUL III

26 mai 1877

E o seară caldă, de sfîrșit de mai. Stăm în avanposturi, împreună cu călărașii din Escadronul Ilfov. Dincolo de Dunăre, zidurile Rahovei lucesc stins în lumina lunii. Oamenii stau de vorbă; mă apropii de sublocotenentul Oprișan, comandantul plutonului. Un ofițer tînăr, prietenos. Călărașii mi-au povestit că e foarte îndrăzneț și nu se teme de nimic.
— Ei, *doftore*, glumește el, ai venit să ne cauți în coarne? Călărașii mei sînt sănătoși tun; dacă tot războiul ar merge așa, doftorii de-alde tine ar ajunge o povară.
— Tot sînt și ei buni la ceva, spune sergentul-major, ajutorul lui. Chiar dacă nu te lovește glonțul, tot nu strică cîte-o *poțiune*.
Mă mir în tăcere de știința sergentului-major. „Poțiune" spun mai ales farmaciștii. Sublocotenentul parcă mi-a ghicit gîndul:
— Ei, nea Costică, văd că te pricepi la medicină.
— Eu? Nici gînd.
— Păi de unde știi de poțiune și alte savantlîcuri?
— Să vedeți, dom' sublocotenent. Mai alaltăieri, mă duc la infirmerie, îmi venea așa, un rău de la inimă.
— Zi mai bine de la burtă, rîde sublocotenentul.
— Tot aia e, dom' sublocotenent. M-am dus și m-am spovedit doctorului; mi-e rău, una, alta, mă gîndesc acasă... „Am eu un leac pentru dumneata, moșule", zice doctorul.
— Dumneata, moș? rîde sublocotenentul.
— Apăi, toți ostașii, cînd cred ei că nu-i aud, așa-mi zic: moșul. Și doctorul la fel. Caută într-o ladă, scoate o sticlă, trimite pe sanitar să aducă o cană cu apă. Și toarnă jumătate din

sticla aia peste apa din cană. „Ia poțiunea asta, moșule, zice. Bea-o pe-ndelete și să-mi spui dacă ți-a trecut răul". O iau, îi mulțumesc doctorului, gust din poțiune. Bună. Cam pișca la limbă, dar îmi plăcea. Mă uit la doctor: „Dom' doctor, poțiunea asta miroase a spirt". „Asta și este, rîde doctorul. Așa e că ți-a mai trecut durerea?"

Călărașii rîd, cu gîndul la poțiunea aceea. Deodată, o umbră trece pe deasupra șanțurilor. Un om vine în fugă, călcînd neauzit, schimbă cuvinte în șoaptă cu santinela. Apoi vine mai aproape:

— Dom' sublocotenent!

— Ce e, Crișane?

— Turcii, dom' sublocotenent. Două bărci încărcate. Au pornit-o de la Rahova și vin încoace. Noi stăm cu mîna pe trăgaci. Dacă se apropie de mal, dăm în ei!

— Stai nițel, îl oprește sublocotenentul. Nu trageți, că se sperie și fug. Hai mai bine să pregătim o pîndă în toată regula. Pluton, atenție la mine. Ne deplasăm ușor către malul Dunării. Nimeni nu fumează, nimeni nu vorbește, armele gata. Nu trageți decît la ordinul meu. S-a-nțeles?

— Înțeles, răspund ostașii cu glas coborît.

Îi văd cum se furișează, ca niște umbre.

— Vin și eu, dom' sublocotenent.

— Hai, *doftore*. Poate-și scrîntește cineva piciorul, pe întunericul ăsta.

— Sau ni-l scrîntește vreun glonț turcesc, adaugă sergentul major.

Plecăm, ne strecurăm printre păpuriș, să găsim o poziție cît mai bună. Sergentul major e în față, cunoaște locurile. Ne furișăm către o moviliță, tot plutonul, om lîngă om, și ne înșirăm, culcați, cu ochii la Dunăre. E o liniște ca pe altă lume. Se aude orăcăitul broaștelor și furișarea cîte unui animal mic prin ierburi. Miroase a flori și a pămînt reavăn. Ridic puțin capul, văd luciul apei cu cele două umbre negre ale bărcilor lunecînd iute la vale, pieziș, spre noi.

— Foc! strigă sublocotenentul.

Salva zguduie împrejurimile. Dinspre bărci se aud strigătele turcilor, apoi sclipesc scurt împușcăturile. Cîteva gloanțe șuieră pe deasupra capetelor noastre.

— Au puști bune, dar ochesc prost, strigă sublocotenentul. Înc-o dată, flăcăi! Foc!

Carabinele noastre prind iarăşi glas. De la turci se aude un ţipăt, apoi o poruncă aspră, repezită. Bărcile fac cale-ntoarsă.

Mai pîndim o vreme, dar liniştea s-a înstăpînit iarăşi peste întinderi. Sublocotenentul sare sprinten în picioare:

— Patrulele rămîn la posturi. Ceilalţi, la locurile voastre!

Ne întoarcem în şanţuri, vorbind despre isprava noastră. Auzim un tropot de cal şi somaţia scurtă a santinelei. Sublocotenentul se ridică, face cîţiva paşi în întîmpinarea călăreţului:

— Să trăiţi, domnule colonel, două bărci turceşti au încercat să se apropie de mal. I-am respins. De la noi, nici o pierdere. Turcii cred că au avut un om lovit. Am auzit un ţipăt.

— Aţi deschis focul prea devreme, spune comandantul. Trebuia să-i lăsaţi să vină mai aproape. Armele lor trag mai departe decît ale noastre; nu-i putem bate decît la distanţă mică. De-acum încolo, căutaţi să luptaţi de aproape.

— Am înţeles, spune sublocotenentul.

— Am primit un ordin de la brigadă, spune iarăşi comandantul. Să-i lăsăm să debarce, să organizăm capcane şi să facem prizonieri. Statul-major vrea să afle mai precis cum stau lucrurile acolo, la turci. Rahova e cetatea care ne face cel mai mare rău. Statul-major stă demult cu ochii pe ea. Şi cum a fost, flăcăi?

— Bine, să trăiţi, dom' colonel, spune sergentul-major în numele tuturor. Băieţii ăştia au tras cu armele numai la instrucţie. E prima dată cînd dau faţă cu duşmanul.

— Îi credeam mai grozavi pe turci, mărturiseşte un călăraş. Dar văd că le e şi lor frică. Au vîrît spaima în bieţii oameni din locurile astea.

Comandantul rîde încet:

— Sînt grozavi cînd au de-a face cu oameni neînarmaţi. Cît am avut ordin să-i lăsăm în pace, au făcut ce-au vrut. Acuma nu le mai merge. Ei, treceţi la locurile voastre. Cine vă schimbă?

— Mîine intră un pluton de dorobanţi, spune sublocotenentul Oprişan. Ne-o fi ajungînd, o zi şi-o noapte în gropile astea. Să mai îngrijim şi noi de cai, să mîncăm omeneşte...

— Aşa e, spune colonelul. O s-aveţi vreme pentru toate. Comandantul brigăzii a spus că ne trimite întăriri. O să ne vină mai uşor. Oricum, în noaptea asta fiţi cu ochii-n patru. Să nu doarmă careva, să vă faceţi de rîs.

— Am înțeles, domnule colonel. Stăm cu armele gata!
Noaptea de mai, caldă și liniștită, învăluie curînd pașii calului.

27 mai 1877

Caii pasc, liniștiți, pe poiana dindărătul satului. Un vînt cald, ușurel, mîngîie pînza corturilor. Mîncăm stînd pe iarbă și ne încălzim la soare. Printre îmbucături, stăm de vorbă.
— Parcă nici n-ar fi război, spune Cioată Mitu. Mai e oleacă și dă grîul în pîrg.
— A fost timp ploios, adaugă un sanitar. N-a început să se coacă. Dac-am fi acasă, ne-am bucura de recoltă bună.
Sergentul Mihalache a auzit, vine spre noi. Se așează gospodărește pe o brazdă de pămînt și scoate tabachera.
— O culeg cei din sat și pentru noi. A ieșit și legea că pentru cei plecați, comuna se îngrijește să le facă lucrările. Asta, cel mult zece pogoane de familie.
Călărașii rîd:
— Zece pogoane! Cine are atîta pămînt?
— Eu n-am nici cinci. Două de la tata și două ale nevestei.
— Ăia care au, nu stau cu noi aici, în șanțuri...
O răpăială deasă de focuri se aude dinspre Dunăre. Oamenii lasă lingurile jos și ascultă. Un călăreț vine în goană, trece printre oamenii uimiți și se apropie de cortul comandantului. Peste cîteva clipe, gornistul dă alarma. Întreg detașamentul Bechet, afară de ostașii aflați în avanposturi, s-a aliniat pe platoul din mijlocul bivuacului.
— Ostași, spune colonelul, primesc veste că în josul Dunării, la patru kilometri de aici, în dreptul comunei Călărași, două caice cu vreo sută de turci au debarcat și au dat foc la stogurile de fîn. Compania patra!
— Ordonați! iese un ofițer din rîndurile dorobanților.
— Vă deplasați în marșul cel mai forțat la locul respectiv. Coborîți pe mal și atacați inamicul!
— Am înțeles, spune căpitanul.

Cîteva comenzi şi compania porneşte aproape alergînd. Comandantul caută cu privirea spre flancul stîng, unde stăm noi, ambulanţa.

— Costin, spune. Unde ţi-e sacul?

— E la mine, să trăiţi!

— Ai tot ce-ţi trebuie, nu? Te duci cu ei, poate-o fi nevoie...

Zilele petrecute-n avanposturi m-au învăţat să fiu pregătit oricînd de luptă. Pornesc fără zăbavă în urma companiei. Marş forţat, ca totdeauna. Acum însă, nu-mi mai pasă. M-am deprins, iar unde m-a ros cizma, pielea s-a îngroşat, încălţămintea grea de dorobanţ nu mă mai supără deloc. Merg şi încerc să-mi închipui cum va fi. Aşadar, întîia luptă adevărată! O sută de turci debarcaţi deodată, asta nu mai e glumă. Încercarea de aseară, cu cele două bărci, pare un lucru mărunt. Cîteva focuri de armă şi gata. Dar acum, două sute de arme cu baionete lucitoare mărşăluiesc în grabă de-a lungul Dunării, paşii dorobanţilor sună aspru pe pămîntul uscat de soare, sună grăbit, rap-rap, rap-rap, nu mai e nevoie de îndemnul sergenţilor, toată compania *ţine pasul*, cu gîndul la duşman.

Căpitanul Năstase, comandantul companiei, e un om mic de statură, cu faţa lată şi ochi albaştri. Uniforma de dorobanţ, veche şi roasă, arată în el pe veteranul batalionului. Pînă şi însemnele de la chipiu s-au înnegrit de abia se mai cunosc. Alături de el merg doi ofiţeri tineri, sprinteni, unul dintre ei vine de-a dreptul din şcoala militară, roşeşte la fiecare vorbă şi n-a învăţat încă să fumeze. Merg toţi trei în fruntea companiei, merg repede şi două sute de oameni îi urmează, fiecare cu gîndul la lupta care-i aşteaptă.

Ajungem pe malul înalt din faţa comunei Călăraşi. În josul apei, revărsarea Dunării a înconjurat o bucată de pămînt care pare o insulă acum. Pe insulă, cîteva stoguri de paie ard cu fum gros. Turcii nu se zăresc.

— S-or fi pus la ospăţ, spune tare căpitanul. Au tăiat vreo vită şi acuma înfulecă. Ia să le stricăm noi cina! Plutonul unu, la stînga, plutonul trei, la dreapta, ceilalţi după mine!

Coborîm malul înalt, iar plutoanele se răspîndesc în linie de tiraliori. La mai mult de un kilometru, în faţa noastră, stogurile ard. Înaintăm pînă la malul apei. Între noi şi insulă se află o întindere lucitoare, în care se oglindesc focurile. Căpi-

tanul pune pe un soldat să măsoare apa. Apa e adîncă, nu se poate trece.

— Du-te şi raportează, spune căpitanul. Du-te la domnul colonel şi spune-i că nu pot să atac, sîntem prea departe şi irosim muniţia în zadar.

Soldatul pleacă în fugă. Îl privesc cum urcă malul şi apoi se depărtează. Căpitanul e nemulţumit. Se urcă pe malul înalt, măsoară cu privirea locurile. Coboară iarăşi între noi. Cei doi sublocotenenţi se apropie în fugă.

— Dragii mei, le spune căpitanul, turcii n-au putut ajunge cu barcazurile pînă aici. Le-au lăsat tocmai colo, pe malul Dunării. Iar de acolo pîn-aici au venit cu bărcile. De unde-au avut bărci? Le-or fi găsit pe-ale pescarilor. Dac-au găsit ei, om găsi şi noi. Trebuie să căutăm.

Cîţiva soldaţi pleacă în fugă să caute bărci. Au găsit. Se întorc cu ele. Două bărci mari, negre, pescăreşti.

— Oare încap vreo zece oameni într-o barcă de-asta? îşi face căpitanul socoteala. Ia să-ncercăm. Zece voinici sus!

Zece oameni se urcă în barca dintîi. Barca se clatină, dar stă bine pe apă. Din marginea ei se mai vede doar o palmă.

— Merge, hotărăşte căpitanul. Daţi-vă jos, băieţi. Sergenţii să numească pe cei mai buni ţintaşi. Zece şi zece, în fiecare barcă. Mergem şi noi. Care se pricepe, să treacă la vîsle. Încercăm să-i luăm pe turci din flanc. Ceilalţi, poziţie de luptă. Sublocotenent Mihu, rămîi cu ei aici. La nevoie, ne sprijiniţi cu foc.

Între timp, pe insulă se zăreşte oarecare mişcare. Turcii şi-au dat seama că li se pregăteşte ceva; îşi iau poziţia de luptă. Căpitanul se uită prin binoclu:

— Au cu ei unul în haine negre, cred că e ofiţer. Ceilalţi îmbrăcaţi în fel şi chip. Sînt başbuzuci din Rahova, cu siguranţă!

Bărcile sînt pline de oameni. Vîslaşii şi-au luat locurile. Căpitanul urcă şi el în barca din frunte, pornesc cu toţii. Mă uit de pe mal să văd ce se petrece. Dorobanţii sînt nerăbdători, îşi pregătesc armele. Turcii, pe insulă, s-au culcat la pămînt şi aşteaptă. Deodată bărcile se opresc şi rămîn neclintite. Vîslaşii trag zadarnic la vîsle.

— Ei drăcie, s-au împotmolit! spune cu năduf sublocotenentul Mihu. Măcar de-ar trage de acolo!

Pornesc împuşcăturile. Şi din bărci, şi de la turci. Cîteva gloanţe şuieră pe sus, în preajma noastră, şi pică departe, în urmă, fără putere.

— Trag prost, zice sublocotenentul. Le e mai la-ndemînă cu toporişca. Să spargă chelarele oamenilor şi să le fure mălaiul din ladă!

Din cauza împuşcăturilor, nu simţim că s-au apropiat călăraşii. Plutonul sublocotenentului Oprişan a ajuns pe mal.

— Ce-i pe aici, Mihule?

— Ce să fie! O sută de turci pe insulă. Nu ne putem apropia din cauza apei.

— Să-ncercăm noi, spune Oprişan. Pluton... înainte!

Caii pornesc în galop prin apa care deocamdată abia le trece de genunchi. Călăraşii au carabinele pregătite, dar nu trag. Înaintează acum la pas prin apa tulburată de piepturile cailor. Se depărtează tot mai mult de noi. Îi privesc cu o strîngere de inimă. Sînt vreo treizeci de oameni, cu piepturile goale, în faţa celor o sută de turci instalaţi în adăposturi. Dar nici unul nu pare să se teamă; în pasul cailor, îngreunat de apă, înaintează mereu. Turcii trag şi trag, gloanţele şuieră mereu pe deasupra noastră. Deodată, cînd apa a trecut de înălţimea şeilor, călăraşii se opresc.

— Nu pot merge nici ei mai departe, spune iarăşi sublocotenentul.

Din stînga se aud focurile celor din bărci. Cîţiva dintre călăraşi s-au depărtat de grosul plutonului, o iau spre dreapta, căutînd apă mai mică. Înaintează şi mai mult. Pe urmă, sabia lui Oprişan luceşte deasupra capului. Călăraşii încep să tragă. Valea toată răsună de împuşcături. Apoi îi vedem pe turci sărind din gropile lor şi luînd-o la fugă spre stogurile care mai fumegă. Doi inşi îl susţin pe unul care şchiopătează; în fruntea tuturor aleargă başbuzucul îmbrăcat în negru. Călăraşii continuă să tragă, dar turcii sînt departe...

— S-au urcat în bărci, vesteşte soldatul de sus, de pe mal. Se duc spre barcazele lor...

— Ah, de-am avea acolo, pe mal, un pichet! spune Mihu cu părere de rău. Dar cine se aştepta la un atac pe partea asta, cu atîta apă?

Dorobanţii au izbutit să despotmolească bărcile. Se întorc, fac semne de departe. Călăraşii se întorc şi ei, rîzînd. Din cizmele lor şiroieşte apa.

— Noroc că e caldă, spune Oprişan cînd ajunge lîngă noi. Oare n-am găsi alt drum, să-i ajungem din urmă?

— Degeaba, de-acuma sînt departe, spune Mihu. Doar să vedem se s-a-ntîmplat pe insulă.

Căpitanul a ajuns cu bărcile lîngă noi. Îmi face semn:

— Hai şi tu, Costine, că poate-o fi vreun rănit acolo.

Mă urc în barcă, bucuros şi curios totodată. Pornim spre insulă, ocolind mai pe la larg. De două ori ne împotmolim, cîţiva dorobanţi sar în apă, urnesc bărcile din loc, apoi mergem mai departe.

De după un şir de sălcii, vedem cele două caice depărtîndu-se spre Rahova. Cînd ne apropiem de insulă simţim miros de fum. Se aude behăitul ascuţit al oilor. Sărim pe mal. Căutăm printre sălcii, prin păpurişul înalt. Auzim un glas:

— Domnule căpitan, e un om aici!

Alergăm într-acolo. Un om zace cu faţa-n jos. În jurul lui, sînge.

— Ia vezi, doftoraşule, spune căpitanul Năstase.

Mă aplec asupra omului. Îl întorc cu faţa. Simt în spatele meu tresărirea dorobanţilor. E drept că am tresărit şi eu. Omul are beregata tăiată.

— E nevoie de popă, nu de doftor, murmură un dorobanţ.

— După haine, cred că e păzitorul turmei, spune sergentul-major. Să-l ducem la ai lui, să-l îngroape.

Doi dorobanţi iau trupul paznicului, îl duc spre barcă. Noi ne urmăm cercetarea. Insula e pustie; se văd urmele unui foc şi cîteva hălci de carne pe jumătate friptă.

— Le-a rămas ospăţul neterminat, spune căpitanul. Ei, de-acum, hai să ne-ntoarcem. Cred că le-a fost destul başbuzucilor.

La întoarcere, pe mal, cîţiva locuitori din sat s-au strîns în jurul mortului. Cu pălăriile în mînă, aşteaptă trişti şi cuviincioşi. Cînd căpitanul coboară din barcă, îl salută cu un semn din cap.

— Îl cunoaşteţi? întreabă căpitanul.

— Da, e nea Gheorghe Margu, din sat de la noi.

— Din Călăraşi?

— Din Călăraşi. Săracul om, rău l-au mai căsăpit.

— Aşa fac başbuzucii. Ca să vîre spaima-n oameni.

— Ne lăsarăţi pe mîna başbuzucilor, spune un ţăran bătrîn.

— Aşa e ordinul, tataie. Noi păzim partea cetăţii şi Bechetul. În partea voastră, aici, avem doar pichetele. Şi pichetele şi-au făcut datoria. Ne-au vestit că vin turcii şi am venit şi noi.

— Era văr cu mine, spune iarăşi bătrînul.

— E însurat? Are copii?

— Nu. Singur pe lume. Mai bine, că nu lasă jale-n urmă. Ce faceţi, domnule căpitan? Ce face oastea noastră? Ne lăsăm aşa, batjocoriţi?

— O să raportăm la superiorii noştri, tataie. Să dea întăriri pentru sectorul ăsta. Şi o să ne răzbunăm pe başbuzucii aceia, fii pe pace!

— Aşa să fie, spune cu îndoială bătrînul. Să-l ducem în sat, mai adăugă, arătînd către mort.

Doi dintre însoţitorii lui îl iau pe bietul om.

— Trebuie să-l predăm primarului, să-i facă acte, spune căpitanul.

— O să ne-ngrijim noi, murmură bătrînul cu tristeţe.

— Ce vite erau pe insulă?

— Numai oi... N-au făcut prea mare pagubă. Dar au luat o viaţă de om...

— O să ne răzbunăm! spune Oprişan. Fii încredinţat, tataie, că nu-i mai lăsăm să treacă încoace!

29 mai 1877

A doua zi, în zori, iarăşi goarna. Sărim buimaci din culcuşurile noastre, ne luăm armele. Ieşim pe platoul de adunare. Dar un călăreţ vine în goană şi ne spune să stăm liniştiţi. Patrulele de pe mal au împins înapoi cîteva bărci turceşti. Ziua întreagă trece în linişte. Noaptea, dormim îmbrăcaţi. Aşa e ordinul.

30 mai 1877

Aflăm, de la sergentul care însoţeşte căruţa cu pîine, de isprava celor din Regimentul 13 dorobanţi: în zorii zilei, turcii s-au furişat pe ostrovul din preajma comunei Ostroveni. Au găsit acolo doi pescari care se pregăteau să-şi înceapă lucrul. I-au ucis. Patrulele noastre au dat de veste în sat; o companie

de dorobanţi a venit în fugă, a deschis focul şi turcii s-au retras în grabă.

— Alţi morţi fără vină, spun călăraşii mîhniţi.

— Măcar de ne-ar îngădui să ne răzbunăm. Să trecem Dunărea şi să-i lovim în bîrlogul lor.

— Cum să te-apropii de cetate?

— Pe furiş, ca şi ei.

— Mai bine să trecem toţi odată, şi să-i răzbim!

— Cu mîinile goale, în faţa tunurilor?

— Sosesc ele şi tunurile, n-avea teamă!

31 mai 1877

Dimineaţa, plecăm spre malul Jiului. Furişîndu-se în cursul nopţii, başbuzucii au trecut din nou Dunărea. De astă dată au ajuns chiar în port la Bechet. Cînd s-a luminat de ziuă, au venit pe şosea pînă aproape de podul stricat. Santinelele au început să tragă ca să-i oprească. Pe şosea, un pluton de dorobanţi a luat-o spre ei. Din flancul stîng, două plutoane i-au atacat pe malul Jiului, din apropierea vaporului „Clotilda“, care s-a împotmolit acolo. Dar başbuzucii n-au primit lupta. S-au întors şi au plecat la bărcile lor, urmăriţi de focurile dorobanţilor.

— Cred că vor să ne afle tăria, spune Oprişan. Încearcă cînd colo, cînd colo. Pregătesc o invazie, pesemne.

— Să poftească, rîd călăraşii curăţindu-şi de zor armele.

N-am auzit încă bubuitul tunului. Am văzut cum se aşează, ieri, bateriile în preajma Bechetului. I-am văzut pe soldaţi împingînd, alături de cai, tunurile grele cu roţi înalte cît omul. Au pus tunurile îndărătul parapetelor, apoi doi soldaţi voinici au vîrît nişte pîrghii mari sub coada tunului şi l-au îndreptat către cetatea de peste apă, care tăcea. Apoi au pus penele opritoare la roţi. Pe urmă, trei inşi au luat un fel de par lung, cu şomoiog de cîrpă în vîrf, l-au muiat în găleata cu apă, şi toţi trei au împins ştergătorul în ţeava tunului, răsucindu-l, după care l-au tras afară.

Am urmărit cu luare-aminte mişcările lor şi mi-am dat seama de ce la artilerie văzusem numai oameni voinici...

2 iunie 1877

Mi-a scris mama. Plicul de la ea a ajuns aici după două săptămîni. O scrisoare lungă, duioasă, cum numai o mamă poate scrie. Sfaturi şi teamă, întîmplări de acasă şi gînduri despre război, apoi iarăşi sfaturi... Mă crede tot copil. Şi poate am fost copil pînă-n clipa aceea groaznică în care am dat ochii cu moartea. Cel dintîi om mort pe care l-am văzut: nu un soldat căzut în luptă, ci un biet om ucis fără nici o vină, ucis cu sălbăticie şi fără rost. Povestea lui Gheorghe, paznicul de vite, găsit pe insulă, i-a frămîntat mult pe ostaşi. Fiecare se întreba: ce-au avut cu el? Ce s-a petrecut în clipele acelea urîte şi grele, pe insulă? O sută de duşmani înarmaţi năvălind fără veste asupra unui om care poartă un ciomag şi-şi cîştigă pîinea într-un loc pustiu... Fiecare om, aflînd povestea, a simţit un val de răzvrătire-n suflet. Întîmplarea ne-a răscolit mai mult decît îndemnul colonelului. Ne-a făcut să dorim răzbunarea, să aşteptăm cu bucurie clipa luptei adevărate. Cît o să le mai îngăduim turcilor să ne batjocorească? Întrebarea aceasta stă pe buzele tuturor.

Am repetat-o, în şoaptă, lui Toader, venit şi el la Bechet acum două zile. Înzdrăvenit şi dornic să facă, în sfîrşit, ceva.

— Cît o să le mai îngăduim?

— Eram în spital cînd a venit ordinul, spune Toader. Ordinul spune să răzbunăm fiecare incursiune turcească, să le arătăm başbuzucilor că nu pot călca nepedepsiţi pe pămîntul ţării.

— Asta da. Ştii, Toadere, eu tot mai visez o ispravă ostăşească adevărată. Pe care să n-o afle nimeni. Numai aşa, pentru liniştea cugetului. Să ştiu că n-am încurcat lumea degeaba, cum zice tata.

Toader a zîmbit atunci. Cu zîmbetul lui, pe care i-l cunosc bine de-acum, cînd vrea să mă ironizeze. Am schimbat iute vorba, temîndu-mă de gîndul care-l făcea să zîmbească.

Aşadar, mi-a scris mama. Îmi povesteşte că femeile din oraşele Transilvaniei au alcătuit comitete care adună de pe la oameni ofrande pentru ostaşii români: cămăşi, bani, alimente, faşă şi scamă pentru îngrijirea răniţilor.

„Ştiu că o duceţi greu. Oameni pricepuţi au pus mîna pe condei şi au socotit că războiul acesta va costa nu numai vieţi, ci şi bani,

mulți bani. Aflăm că trupele sînt îndemnate să facă economie la gloanțe și la obuze. Cum să faci economie cînd te afli în fața dușmanului? De aceea ne-am hotărît, după puterile noastre, să vă dăm o mînă de ajutor. Femeile împletesc pentru voi ciorapi, cos cămăși, pun deoparte bani pe care-i depun la Comitet. Pe măsură ce se adună, trimitem coletele și banii în România. Iar cînd ne ducem la gară cu aceste modeste ajutoare, oamenii ne ajută cu bucurie, ne însoțesc cu un adevărat alai. Ne-au lăudat și în «Gazeta Transilvaniei» și ne-a dat exemplu pentru celelalte orașe..."

Mi-o închipui pe mama, însoțită de alte femei din comitet, adunînd cu migală toate lucrurile acelea. Și mă gîndesc că în pachetele cu medicamente care împrospătează ambulanța noastră, în lăzile cu cartușe aduse spre avanposturi, e și o părticică din strădania ei. Și mă simt fericit. O am pe mama alături de mine, în acest război. Războiul nostru, al tuturor...

— Unde te gîndești, Costine?

— Departe. La ai mei.

Toader oftează.

— Ești norocos, ai primit scrisoare. Ai mei tac deocamdată.

— Sînt mai departe. Scrisorile lor fac un drum mai ocolit. O să vezi că-n două-trei zile te strigă și pe tine curierul...

5 iunie 1877

Părerile comandanților de aici și rugămințile sătenilor de pe malul Dunării au fost ascultate: de la Caracal ne-au venit întăriri. Zile-n șir s-au apropiat de Bechet coloane de trupe, tunuri, căruțe cu muniție. Medicul-șef Georgescu a venit și el să cerceteze cum stăm cu infirmeria. A intrat în cortul nostru și i-a plăcut cum îl ținem. E drept că și noi rînduim toată ziua, măturăm și ștergem, mai mult ca să ne facem de lucru.

— Mai cu seamă îmi place că n-aveți oameni bolnavi, a spus el. Băgați de seamă, îndată ce cineva dă semne de friguri, dureri de burtă sau fierbințeală, îi dați primul ajutor și-l trimiteți la ambulanța diviziei. Unde sînt oameni mulți la un loc, primejdia bolilor molipsitoare e mai mare... Cum stați cu materialul de pansament?

— Ne-ar mai trebui scamă, am spus. Şi iod. Şi feşe...

— Mîine vă trimit. S-ar putea să înceapă lupta zilele astea. Turcii au înţesat malul Dunării cu tunuri. Trupele ruseşti se pregătesc să treacă dincolo. La Turnu Măgurele au și venit escadroane de cazaci.

— Vor să treacă pe la Turnu? a întrebat sergentul Mihalache.

— Nu se știe, a spus medicul. Pregătiri se fac în mai multe puncte. Dacă turcii ar ști locul de trecere, ar îngrămădi acolo bateriile și-ar fi mare prăpăd. Dar oricum, ziua aceea nu-i departe.

Ieri au venit cîteva plutoane din 13 dorobanţi. Face să-i vezi pe băieţii ăștia, cu vorba lor domoală, rîzînd mereu și glumind pe seama dușmanului de dincolo de Dunăre. Spre seară, după ce şi-au pregătit poziţiile în avanposturi și și-au rînduit corturile, unul a scos un fluier şi a-nceput să cînte o horă. Toţi, ca la un semn, au început să joace și să chiuie, de parcă s-ar fi aflat la petrecere, nu la război. L-am întrebat pe unul dintre ei:

— De ce-s aşa voioşi oamenii voştri?

— Apăi de ce-ar fi trişti? Avem o vorbă cu turcii cam de multişor, din vremea lui Ştefan cel Mare. Şi a venit ziua cînd le-o putem spune.

— De unde ești?

— Din Vaslui. Dar tu, sanitarule?

— De la Sibiu.

A fluierat a mirare:

— Ardelean?

— Român ca și tine. Şi am și eu o vorbă cu alde Osman Pașa. M-am înscris voluntar.

— Vezi pe sergentul de colo? S-a scris și el voluntar la regiment. Cît a umblat ca să-l primească... Iar frate-său e la artilerie, mînă caii de la tunuri. E bine să te afli doi fraţi la un loc, nu-i așa?

— E bine. Mai vorbeşti despre casă, despre oameni pe care-i cunoști...

— Tu te simţi singur, pesemne.

— N-am de ce să mă simt singur. E drept, călărașii de aici sînt toţi din Ialomiţa. Voi, din Vaslui.

— Şi din Iași, mă îndreptă dorobanţul. Tot de pe-acolo, cum vine vorba. Uite, domnul maior de colo, care stă și privește, e comandantul nostru. Dimitrie Lecca îl cheamă, și-i un om tare de treabă...

Mă uit cu uimire la hora dorobanţilor. Pe urmă, mă dau mai aproape. Simt un îndemn ciudat şi mă prind alături de ei, în horă. Mai văd şi vreo doi călăraşi. Şi unul din tunarii abia sosiţi cu bateriile. Jucăm hora aceasta a puterii, a tinereţii şi a curajului în faţa morţii. Jucăm şi ne place să chiuim cu toţii.

6 iunie 1877

Azi-dimineaţă, alarmă. Sărim şi eu şi Toader, ca arşi. Ieşim din cort. Îi vedem pe tunari alergînd către baterii.

— Ce s-a-ntîmplat? îl întreb pe ofiţerul de serviciu.

— O coloană turcească iese din Rahova, spune el. Sînt ca la un regiment, şi au şi o baterie după ei. Se duc la vale, spre Corabia. Vrem să le trimitem cîteva urări de drum-bun.

Ne repezim şi noi spre mal, în apropierea bateriilor, să vedem ce se-ntîmplă.

— Luaţi-vă sacii de pansament, ne spune ofiţerul. Poate se-ntîmplă vreun necaz. Să aveţi totul pregătit.

Alergăm, cumpănindu-ne sacii de pansament, către poziţia bateriei. Vedem servanţii piesei din margine vîrînd pîrghiile sub coada tunului; sergentul se uită prin înălţător şi face semn celor doi să dea mai la stînga. Apoi scoate înălţătorul şi cei doi scot pîrghiile de sub tun.

— Încărcaţi... strigă sergentul.

Doi servanţi ridică un proiectil din ladă, îl potrivesc în ţeavă, apoi pun cartuşul şi închid obturatorul. Totul se petrece repede, parcă de la sine. O tăcere adîncă stăpîneşte împrejurimile, de parcă toată lumea aşteaptă cu răsuflarea oprită. Servanţii s-au dat la o parte din jurul tunului, s-au rezemat de parapet.

— Tun, foc! strigă sergentul.

Un servant smuceşte de cordiţă, o flacără orbitoare ţîşneşte pe ţeavă, apoi bubuitura ne ia auzul pentru cîteva clipe. Un fum alb şi des învăluie parapetul; cînd vîntul îl risipeşte, vedem că tunul s-a dat înapoi cu cîţiva paşi. Servanţii îl împing la locul lui.

Al doilea tun bubuie fără veste şi ne face iarăşi să tresărim.

Dincolo, pe malul înalt, în preajma coloanei turcești, cresc copaci înalţi de fum. După cîteva lovituri, coloana se destramă, dispare dincolo de mal, în dreapta șoselei.

— Au fugit! strigă un observator.

— Încetaţi tragerea, se aude glasul comandantului de baterie. Ștergeţi tunurile!

Îi lăsăm pe tunari să-și facă meseria și ne întoarcem în tabără.

— Dacă fiecare luptă s-ar sfîrși așa! murmură Toader.

CAPITOLUL IV

10 iunie 1877

Primim ordin de plecare spre Islaz, în dreptul Nicopolei. Însoţim bateria 5, bateria Dănescu, cum îi spun ostașii, după numele locotenentului care-o comandă. Cu noi merge o companie de dorobanţi care-i asigură deplasarea. La turci nu se vede nici o mișcare. Trecem de șoseaua vecină cu Dunărea, printre grînele care-au crescut înalte. A fost ploaie destulă, soldaţii vorbesc cu mulţumire despre ea, cu toate că drumul desfundat ne îngreunează mersul. În cîteva locuri sîntem siliţi să facem ocoluri mari, datorită revărsărilor de apă care ne taie calea. Caii trag din greu la tunuri; roţile mari și grele se înfundă în arătură, taie cărare lată prin lanuri. Unde caii nu dovedesc, pun mîna dorobanţii, împing de roate, despotmolesc tunurile și furgoanele. Curînd, compania capătă o înfăţișare ciudată: mantăile oamenilor sînt murdare de noroi, pe feţe s-a așternut un strat cenușiu de praf, sprîncenele și mustăţile le par cărunte. Mărșăluim aproape toată ziua, aici despotmolind o căruţă cu muniţie, dincolo înghiţind praful fin al cîmpiei din marginea Dunării.

Seara, frînţi de oboseală, abia băgăm de seamă că bucătăria a rămas mult în urmă. Facem popas în marginea unui sat mic, pierdut într-o vale cu plopi. Prin mijlocul satului curge un firișor de apă aproape secat. Caii și oamenii se îmbulzesc în jurul fîntînilor. Femei și bătrîni din sat fac roată-n jurul nostru, ne aduc de-ale mîncării, din puţinul lor. Întindem corturile în

marginea satului şi ne pregătim de culcare. O bătrînă ne aduce o sticluţă cu ţuică şi ne-ntreabă:

— Mînca-te-ar maica, nu-l văzuşi p-aci pe băiatul meu? Îl cheamă Traşcă Ilie şi-l luară la dorobanţi...

— Dorobanţi sînt mulţi, măicuţă, îi răspunde sergentul Mihalache. Numai în regimentul nostru sînt mai mult de o mie.

— O mie? se îngrozeşte bătrîna. Dacă ştiam, mai aduceam o sticlă-două de ţuică...

Pe urmă, bătrîna rîde singură, cu mîna la gură:

— Ei, maică, vorbesc şi eu. Cîte sticle ca să dai la o mie de dorobanţi cîte-o înghiţitură? Luaţi, maică, parc-aţi fi copiii mei. Mă gîndesc că Traşcă Ilie, băiatul meu, o fi primind şi el, de la cineva, o picătură. Dac-o fi teafăr...

— E teafăr, fii liniştită, o încredinţează sergentul zîmbind.

Spre seară ajungem la Izlaz. Avem ordin să ocupăm poziţiile lăsate de trupele ruseşti care au plecat spre locul de trecere. Pe malul Oltului stau îngrămădite pontoanele pregătite pentru trecerea Dunării. Ostaşii ruşi care le păzesc sînt gata de plecare. Comandantul companiei ia în primire pontoanele, rînduieşte gărzile în avanposturi, bateria îşi ocupă poziţia, înalţă parapetele, iar noi ne pregătim infirmeria. Întindem cortul cu crucea roşie, sergentul pune în rînduială sticluţele şi cutiile cu prafuri, săpăm o groapă pentru gunoaie, apoi... stingerea.

11 iunie 1877

Ne trezim în zori. Undeva, peste Olt, bubuie tunul. Abia acum avem răgazul să privim mai bine împrejurimile. Hotărăsc să dau o raită cu Toader la posturile înaintate. Raportăm sergentului:

— Vrem să vedem şi noi avanposturile. Şi să-ntrebăm pe cei de-acolo dacă au nevoie de ceva.

— Duceţi-vă, spune sergentul Mihalache. Dar luaţi-vă armele şi ceva cartuşe. Ar putea să vă prindă bine.

Ieşim din tabără şi-o luăm pe malul Oltului la vale. Vedem rînduite pe mal zeci de bărci mari, cu punte lată.

— Astea-s pentru trecere, îmi explică Toader.

— Văd și eu, îi spun. De cînd ai ajuns specialist?

Rușii care le păzesc se uită mirați la noi. Îi salutăm și trecem mai departe. Pozițiile de artilerie se văd după fumul obuzelor. Trag în monitoarele care stau în dreptul Gurii Oltului. Vedem, curînd, și monitoarele. Sînt două vase mari și joase, cu tunuri ocrotite de blindaj. Unul dintre ele are catargul frînt și coșul negru, înalt, e dărîmat pe-o parte.

— Asta trebuie să fie isprava bateriilor noastre, spune Toader.

Mă cam înfurie mania asta a lui de a explica ceea ce pot să-nțeleg și singur.

— Doar n-or fi tras turcii în ele, îi răspund îmbufnat.

Intrăm în pozițiile bateriei. Îl salutăm pe locotenentul care, urcat pe un parapet din mijlocul poziției, se uită cu binoclul spre turci.

— Lungiți tragerea! spune el comandanților de tunuri, apoi se întoarce spre noi: Ce e, doftorilor? Vreți să fiți de față cînd îi batem pe turci?

— Da, domnule locotenent.

— O să așteptați cam mult. Bateriile noastre n-au cum să străpungă cuirasa monitoarelor. Am primit ordin să nu mai tragem în ele, că tot nu le putem face mai mult rău decît le-am făcut.

— Dumneavoastră le-ați dărîmat catargul și coșul?

— Noi. Dar nu le putem da la fund. Au coaja groasă, nu glumă.

— De ce nu pleacă?

— Ar pleca ele, rîde locotenentul, dar rușii au avut grijă de-au pus torpile la Gura Oltului. Acum nu se mai pot clinti nici în sus, nici în jos. Îi auzim noaptea cum se furișează la mal. Ziua nu vezi țipenie de om pe ele. Le e frică de focurile noastre.

Locotenentul duce iarăși binoclul la ochi. Ridică apoi mîna și știm că în clipa următoare o nouă jerbă de fier și foc se va abate către cetatea vrăjmașă de peste apă.

13 iunie 1877

Săpăm toată ziua adăposturi pentru tiraliori. De peste Dunăre, cînd și cînd sosește o ghiulea turcească fluierînd gros. Explodează departe, nu face nici un rău. Ostașii s-au deprins cu tra-

gerea aceasta rară și prost ochită; nici nu mai ridică fruntea cînd proiectilul se apropie de liniile noastre. Zorim să facem amplasamentele. Seara, comandantul regimentului, locotenent-colonelul Grigore Ioan, vine la ambulanță. Îl salutăm cu toții.

— Doctorul e aici?

— Să trăiți, nu-i aici, spune sergentul Mihalache. Sosește mîine dimineață, e dus la Caracal după material.

— Ascultă, sergent, spune colonelul, mîine o să am nevoie de serviciile voastre. Dimineața, rușii au de gînd să scoată plutele și pontoanele pentru pod. Trebuie să le treacă din Olt spre Dunăre. Asta se va petrece chiar sub ochii turcilor, altă cale nu e. Ca să nu facă mari stricăciuni, noi trebuie să-i ajutăm. O să ocupăm Gura Oltului cu un batalion. Ne sprijină și bateriile. Trebuie să-i ținem pe turci cu capul la pămînt, altfel ne strică pontoanele. S-ar putea să avem pierderi; pozițiile lor sînt aproape de ale noastre, iar tunurile turcești bat șapte kilometri. Voi să fiți prin preajmă, să dați ajutor răniților.

— Am înțeles, să trăiți, spune sergentul. Cîțiva sanitari au să vină chiar pe linia tiraliorilor.

— Nu-i nevoie. Sanitari am și eu la companii. Doar atîta vreau, să stea prin preajmă. Și să aveți pregătit tot ce vă trebuie.

După plecarea colonelului, mai stăm de vorbă. Sergentul Mihalache, care a fost cu cealaltă secție a ambulanței la Corabia, ne povestește despre întîmplările de acolo. Ne culcăm tîrziu. Jarul țigării sergentului mai strălucește o vreme, ca un licurici, pe întuneric. Îl auzim oftînd. Dar ne prefacem că am adormit. De afară se aude cînd și cînd strigătul singuratic al vreunei santinele. O tăcere grea învăluie tabăra unde sute de oameni adorm cu gîndul la dușman.

14 iunie 1877

Ziua întreagă a trecut în liniște și așteptare. Spre seară, primim ordine multe și grăbite. Două baterii sînt puse în poziție de tragere. Batalionul maiorului Jipa pleacă spre Gura Oltului. Îl însoțim eu, Toader și sergentul. Avem cu noi tărgile și sacii de pansament. Soldații care trec pe lîngă noi, cu armele pe umăr, cu cartușierele înțesate, ne aruncă priviri furișe. Peste

Dunăre, turcii au simţit că se pregăteşte ceva. Le vedem fesurile negre mişunînd în jurul tunurilor. Dincoace de parapete, pămîntul proaspăt bătătorit arată că şi-au săpat şanţuri chiar în preajma Dunării.

— Ce-or avea de gînd? întreabă Toader cu glas scăzut.

— N-ai auzit? Ruşii vor să scoată pontoanele la Dunăre. Iar turcii abia aşteaptă.

— O să fie petrecere mare... oftez.

Încă n-a amurgit cînd totul a fost gata. Bateriile ruseşti de dincolo de Olt au început tragerea. Pe urmă au detunat şi cele opt tunuri ale noastre. Turcii încep şi ei să tragă. În faţa noastră, peste Dunăre, un detaşament turcesc a ocupat o poziţie înaintată. Puşcaşi iscusiţi trag în tunarii bateriilor ruseşti. Locotenent-colonelul Grigore strigă cîteva ordine, pe care nu le înţeleg prin zgomotul aspru al puştilor şi tunurilor. O companie din Regimentul 7 se ridică şi face un salt lung spre stînga, apropiindu-se mai mult de Dunăre. Ostaşii se adăpostesc pe după dîmburi, printre tufe. Trag de zor, cu focuri bine ochite. Şi deodată, zăresc mişcare în şanţurile avanposturilor otomane. Izgoniţi de focurile companiei, turcii părăsesc şanţurile şi fug, aplecaţi, către adăposturi mai sigure.

Se înnoptează. De peste Olt, bateriile ruseşti trag mereu. Trag şi turcii. În poziţiile infanteriei, focurile s-au mai rărit. Către ziuă, locotenent-colonelul Grigore Ioan strigă către noi:

— Sanitari! Să fugă careva la Izlaz, la brigadă, să raporteze că nu mai avem cartuşe!

Sergentul Mihalache se uită la noi. Ştiu că Toader abia şi-a putut încălţa cizma astăzi.

— Mă duc eu, dom' sergent.

— Du-te. Dar nu căsca gura pe drum. Vezi bine care-i situaţia.

Mă apropii de comandant. Adăpostit în şanţ, la lumina unui felinar care face fum, scrie în grabă cîteva rînduri pe o hîrtie şi mi-o întinde:

— Te duci la brigadă, la domnul colonel Cantili şi-i raportezi că nu mai avem cartuşe. Îi dai biletul ăsta, în mînă. Dacă te întreabă care-i situaţia, spui ce-ai văzut aici.

— Am înţeles!

Mă bucur că voi da ochi cu comandantul brigăzii. L-am văzut numai de cîteva ori. Un om cumpătat la vorbă, cu gesturi măsurate, mereu în mijlocul ostaşilor. Alerg cît mă ţin puterile spre

sat. Mă întreb dacă nu va trebui să-l trezesc din somn. Dar cînd tunurile și armele bat cu atîta înverșunare, cum să doarmă? mă dojenesc singur.

Îl găsesc pe colonel în fața casei unde s-a statornicit comanda brigăzii. Prin ceața zorilor îi deslușesc cu greu fața trasă de oboseală, ochii osteniți sub cozorocul chipiului înalt. Salut, mă prezint ostășește, îi dau biletul. Citindu-l, colonelul Cantili se întunecă deodată:

— N-am spus să tragă cel mult douăzeci și cinci de cartușe de om? Ce-i această nesocotință?

Privirea lui aruncă fulgere. Caută pe cineva între oamenii care-l înconjoară:

— Adjutant! Scoți din rezerva de muniție cartușe pentru batalionul unu. Cîte patruzeci de cartușe de om. Le pui în saci de pesmeți și le trimiți imediat, prin călărași, la batalion.

Adjutantul pleacă în fugă să îndeplinească ordinul. Colonelul se îndreaptă spre mine:

— Ce e pe acolo, sanitarule? Aveți ceva răniți?

— Pe moment nici unul, domnule colonel. Îi ținem pe turci departe, cu focurile noastre.

— Mai multă economie, așa să le spui. Poți pleca!

Salut și plec. Pe la jumătatea drumului, cîțiva călărași trec în goană pe lîngă mine. Au de gît sacii de pesmeți plini de cartușe. Cînd mă apropii de poziții, focul infanteriștilor noștri s-a întețit iarăși.

15 iunie 1877

După o noapte albă, sîntem tot aici, în avanposturi, la Gura Oltului. Peste Dunăre plutește o ceață ușoară, care se împrăștie pe măsură ce soarele se ridică deasupra apelor. Bateriile rusești de peste Olt trag mereu. La Nicopol, în cetate, se înalță fumul alb al exploziilor.

Din susul Oltului se aude mișcare și zarvă. Sînt rușii care vin cu pontoanele și plutele. Mai mult de o sută de ambarcații sînt gata să iasă la Gura Oltului. O baterie turcească s-a pripășit în preajma pichetului de la gura Osmei, în josul Dunării.

Două tunuri de-ale noastre își întorc țevile în partea aceea. Pontoanele rusești se apropie de Dunăre...

Atunci s-a petrecut un lucru nelimpede și primejdios: sub bătaia tunurilor inamice, pontoanele s-au îngrămădit la gura Oltului și două din ele s-au împotmolit în preajma pozițiilor noastre. Ostașii sar din șanțuri să-i ajute pe pontonierii ruși. O companie întreagă de dorobanți a sărit în valuri. Sărim și noi, ca la un semn. Eu și Toader sîntem în partea de la deal. Intrăm în noroiul moale, clisos, care ni se lipește de tălpi. Încă un pas și sîntem în apă. Împingem cu nădejde pluta. Facem semn rusului care-o mînuiește să treacă în capătul dinspre larg. Pluta se desprinde, în sfîrșit, și începe să plutească. O dirijăm printre altele două, care s-au întors de-a curmezișul. Apa ne-a ajuns la brîu. Învălmășeala s-a mai descurcat. Ieșim din apă, bucuroși că am scăpat teferi. Mai aruncăm o privire spre mal.

Pe locul unde m-am aflat acum cîteva clipe, un obuz explodează înălțînd un șuvoi negru de apă și noroi. Plutele însă merg acum mai departe, au intrat în unghiul mort al bateriilor turcești. Turcii, neputincioși, mai trag cîteva proiectile care scormonesc zadarnic nămolul negru.

17 iunie 1877

Însoțim batalionul unu care urmează să intre în avanposturi. Ostașii pe care-i schimbăm sînt obosiți, cu fețele arse de soare și înnegrite de fumul împușcăturilor.

— Cum a fost, fraților? îi întrebăm.

— Greu, sanitarule. De două nopți n-am închis ochii. Toată vremea am vegheat să nu se strecoare turcii încoace. Le fac cu ochiul pontoanele, tare le-ar place să vină și să le dea foc.

— Fiți cu grijă, măi, îndeamnă un caporal pe cel care-i ia locul. Noaptea, spre malul lor e mai multă umbră și nu se vede nimic. Atunci, pe înserate, încearcă ei să dea iama prin pontoane.

Ostașii din batalion își găsesc repede de lucru. În vreme ce unii stau de veghe, cu armele pregătite, alții adîncesc șanțurile sau întregesc parapetele stricate de obuzele inamice. Maiorul

Leon, comandantul batalionului, e mereu printre ei și le dă porunci. Către prînz îl auzim:

— Să vină la mine caporalul Trafor!

— Caporalul Trafor! se aud strigăte de-a lungul adăposturilor.

— Aha, se bucură un ostaș, s-a repezit treaba.

— Cum adică? îl întreb.

— Păi, caporalul Trafor e pescar și a trăit prin locurile astea. Înseamnă că pune la cale o pîndă împotriva turcilor. Omul ăsta cunoaște împrejurimile ca nimeni altul.

Maiorul trece prin șanțuri. Îl aud pe soldatul cu care vorbisem:

— Luați-mă și pe mine, domnule maior.

— Și pe mine, spune un alt ostaș.

— Stați, măi, liniștiți. Deocamdată vreau să văd locurile pe care le avem în pază, să știm unde ar putea găsi turcii loc pentru trecere. După aceea, om vedea dacă aducem oameni la pichet.

— Domnule maior, îndrăznesc, luați-mă și pe mine. Locul e primejdios, poate fi nevoie de vreun ajutor.

— O să vii cu grupa care are-n grijă sectorul. Dar bagă de seamă, sanitarule. Nu te depărtezi de grupă, că ne strici toate socotelile. O recunoaștere trebuie făcută în liniște. Vorba ceea: pisica cu clopoței nu prinde șoareci...

Pleacă, însoțit de caporalul cu mers furișat, de sălbăticiune. Sergentul grupei face și el semn. Ostașii se ridică, aleargă aplecați, sînt cîteva zeci de pași pînă la o văioaga pe care le-a arătat-o maiorul. Alerg după ei. Ne adăpostim pe celălalt mal al văioagei, pe după moviliţe, printre tufe și așteptăm. În fața noastră, departe, peste apa liniștită, se văd bateriile de la Nicopole. În dreapta, malul înalt ne acoperă vederii împrejurimile. Îl vedem pe maior desfăcînd harta. Însemnează ceva pe ea, apoi pornește mai departe, cu caporalul în urma lui. Caporalul scrie cu mîna o linie închipuită, chiar pe buza malului. Sergentul grupei noastre a înțeles și face, la rîndul său, semn ostașilor.

— Înainte, băieți! Pînă la mal, și acolo ne adăpostim!

Facem saltul cuvenit. Alergăm aplecați și ne oprim în buza malului. Ostașii scot lopețile la iveală. În pămîntul moale, săpătura merge ușor. Deodată ridicăm capetele ca la o poruncă:

în sus, pe luciul apei, se vede o barcă. Maiorul Leon şi caporalul Trafor s-au oprit și s-au culcat. Cei doi turci din barcă încep să tragă-n ei.

— Ce facem, don' sergent? Dacă-i omoară?

— Stați liniştiţi, spune sergentul. Pregătiţi-vă de tras. Deocamdată sînt prea departe...

Turcii din barcă mai trag cîteva focuri. Maiorul așteaptă și deodată îl vedem țîșnind, împreună cu caporalul, în direcția bărcii.

— Vor să ajungă la pichet, spune sergentul.

Iată-i, într-adevăr, adăpostiţi după zidul pichetului. Barca s-a apropiat bine. Maiorul ridică pușca, și caporalul la fel. Vedem fumul ieşind la gura ţevii, apoi pocnesc împușcăturile. Cei doi turci scapă armele din mînă și se prăbușesc în barcă.

— I-au nimerit, se bucură ostașii.

— Păi caporalul Trafor e cel mai bun țintaș din regiment.

— Lasă că și domnul maior...

— Luptă cinstită, doi contra doi, spune sergentul.

Barca merge în voia apei, legănîndu-se. Tunul de pe malul celălalt bubuie gros. Auzim proiectilul venind. Maiorul și caporalul se culcă fulgerător. Proiectilul se sparge chiar în preajma lor.

— I-au lovit, ţipă un soldat.

— Ba nu, a căzut mai departe!

— Uite-l, se mișcă!

Caporalul s-a ridicat. Își scutură hainele de țărînă. Apoi îl vedem ajutîndu-l pe maiorul Leon. Mai întîi îi ia pușca, apoi îl sprijină și-l ridică. Maiorul se clatină.

— L-au rănit pe domnul maior! strigă mai multe glasuri.

Îmi desfac la iuţeală sacul de pansament. Pregătesc tot ce-mi trebuie. Doi ostași au sărit din șanț să-l ajute pe caporal. După cîteva clipe, se întorc împreună cu maiorul.

— Lăsaţi, băieţi, că n-am nimic, spune maiorul. Mai mare spaima.

— Dar v-a lovit.

— O zgîrietură, acolo. Nu vă speriaţi.

Îi scot tunica maiorului. Rup mîneca de la cămașă. Îi spăl braţul de sînge.

— Bine că n-a fost la dreapta, rîde el.

Șterg marginile rănii cu spirt. Maiorul scrîșnește din dinţi și rîde, cu ochii la soldații lui.

18 iunie 1877

Noi, sanitarii, avem privilegiul nostru: ne putem mișca mai ușor între poziții, sîntem datori să ne repezim acolo unde răsună zgomotele luptei, ca să putem ajuta pe cei loviți. Azi-dimineață bateria „Dragoș Vodă" a fost atacată de două baterii turcești adăpostite în fața cetății Nicopol. Medicul-șef Georgescu ne-a luat pe cîțiva sanitari, împreună cu trăsura pentru răniți, și ne-am dus în preajma bateriei.

Am adăpostit trăsura îndărătul unor copaci și noi am alergat în șanțurile care legau tunurile între ele. L-am văzut pe locotenentul Drăgulescu, comandantul bateriei, urcat pe parapet, în bătaia tunurilor inamice. Comanda cu glas tare sergenților de la tunuri. În jurul bateriei cădeau mereu proiectile turcești. Cîteva s-au înfundat în pămîntul moale, fără să explodeze. Altele se spărgeau cînd la stînga, cînd la dreapta bateriei.

– Nu vă temeți, copii! a strigat locotenentul. Turcii ochesc prost, precum se vede. Ia să le arătăm noi ce știm!

Sergenții s-au aplecat pe înălțătoare. Servanții au început să miște cu grijă pîrghiile de îndreptare, apoi tunurile au prins glas, unul cîte unul.

...La a patra lovitură, un strigăt a izbucnit din piepturile tuturor. Am văzut cu ochii mei ambrazura bateriei turcești din dreapta sărind în bucăți. Parapetul s-a dărîmat, unul din tunuri s-a prăvălit pe-o coastă. Bateria din stînga a continuat să tragă, dar tot așa de prost ca și cealaltă. Vreun ceas și jumătate s-au tot certat tunurile noastre cu ale turcilor, apoi focul a încetat.

Plecăm înapoi la ambulanță. N-am avut nici un rănit, sacii noștri de pansament au rămas neatinși.

– Iar v-ați plimbat degeaba, rîde bucuros sergentul Mihalache.

20 iunie 1877

Stăm cu schimbul pe poziții. Ne-am deprins cu bubuitul tunurilor. Bateriile rusești de pe stînga Oltului bat pe-ntrecute. Nici ai noștri, de pe malul drept, nu se lasă mai prejos. Am

văzut în cîteva rînduri ofiţeri români trecînd Oltul şi stînd de vorbă cu comandanţii bateriilor ruse. Apoi însuşi generalul rus a venit pe poziţiile noastre. Îl întîmpină comandanţii trupelor. Generalul se uită la întăriturile pe care dorobanţii noştri, veniţi în ajutorul tunarilor, le-au pregătit pentru piesele de artilerie.

După plecarea lui, mă apropii de locotenentul Dănescu, comandantul bateriei 5 din Regimentul 3 artilerie. Stă deoparte şi-şi şterge fruntea năduşită. Mă uit la el, arată cam palid.

— Domnule locotenent, nu vă simţiţi bine?

— O să-mi treacă, spune el. Am aşa, un fel de slăbiciune. Bine că n-a băgat de seamă generalul. Nu vreau să ne creadă nişte slăbănogi.

— Cum să ne creadă slăbănogi? sare cu gura sublocotenentul Marcu. L-aţi auzit ce-a spus: bateriile noastre le sînt de mare ajutor, că îi bat pe turci din flanc.

— Dacă nu eram noi, adaugă elevul Costiescu, turcii le-ar fi făcut mare rău. I-am văzut cum trăgeau azi-dimineaţă în servanţii de la bateria rusească; atunci am pus tunul pe ei şi i-am gonit de-acolo.

Elevul Costiescu Matila n-a terminat şcoala de ofiţeri. A venit pe front voluntar, ca şi mine. Dar se pricepe să comande tunarilor! L-am văzut cum pregătea tunul pentru tragere. El însuşi punea înălţătorul şi se uita, îndreptîndu-l pe sergent ce să facă.

— Dom' locotenent, vă cheamă colonelul! spune un curier salutînd.

Locotenentul se ridică cu greu de pe lada de muniţie care-i slujise drept scaun. E palid, se clatină. Sar să-l ajut.

— Nu-i nevoie, spune. O să-mi fac diseară o frecţie zdravănă şi o să-mi treacă.

Se depărtează, silindu-se să meargă drept, sub ochii celorlalţi.

— E cam bolnav domnul locotenent, îi spun sublocotenentului. Păcat că nu vrea să vină la infirmerie.

— Aşa e el, inimos, încuviinţează sublocotenentul Marcu. A năduşit tare zilele trecute, cînd am instalat tunurile pe poziţie. Împingea la roate în rînd cu soldaţii.

— Parcă dumneavoastră? intervine elevul Costiescu zîmbind.

— Ei, a trebuit să punem cu toţii mîna, pînă a nu prinde turcul de veste. Noroc cu dorobanţii, că i-au ţinut la pămînt

pînă ne-am văzut instalaţi. Dacă nu erau ei să tragă, apoi turcii ar fi venit pînă la malul Dunării şi ne-ar fi luat la ochi.

— Totuşi, ar trebui să meargă la infirmerie. O să vorbesc şi cu domnul doctor...

— Să nu-i spui cumva doctorului, strigă sublocotenentul. S-ar supăra foc domnul locotenent. Te pomeneşti că-l opreşte acolo tocmai acum, cînd începe cu adevărat războiul...

Îmi dau seama că stăruinţele mele sînt de prisos. Îmi pare rău. Locotenentul e un om bun şi omenos, soldaţii îl iubesc, ar sări şi-n foc pentru el. Păcat să se îmbolnăvească tocmai acum. Dar cu atît mai mult e demn de admiraţie, fiindcă se poartă ca un adevărat bărbat. Îşi ascunde suferinţa şi vrea să-şi împlinească datoria aşa cum se cuvine.

CAPITOLUL V

22 iunie 1877

Azi-noapte ne-am pomenit cu mare mişcare în preajma taberei noastre. Paşii unei coloane în cadenţă; scrîşnetul roţilor, tropot de cai. Ieşim să vedem ce se petrece; e o noapte caldă, liniştită, înăbuşitoare aproape. Toader vine şi el lîngă mine.

— Mă sufoc în cortul ăla, spune. La noapte dormim afară, dacă-i vremea tot aşa de bună.

— Dacă mai avem vreme de dormit, spune sergentul Mihalache. Se aude că într-o zi sau două începe bătaie mare, şi uite-i pe ai noştri cum vin cu toţii către Turnu.

De corturile ambulanţei noastre se apropie un furgon mare, cu doi inşi pe capră. Sar amîndoi. Vin lîngă cort.

— Care sînteţi, măi? întreabă sergentul Mihalache.

— Noi, dom' sergent, Ursu şi Toma de la trenul sanitar.

— Aţi venit şi voi?

— Am venit. Cu tot batalionul. Avem ordin să ocupăm poziţiile între Gura Boazului şi Flămînda. Dar rămînem aici pînă mîine dimineaţă, că nu prea ştim locurile. Pe aici ce este?

— Ce să fie, bine. Mai bate tunul, mai tragem și noi cu pușca... De, ca la război.

— Pînă nu ne-om vedea dincolo, nu putem spune că-i război.

— Dincolo? rîde sergentul Mihalache. Așa crezi tu, că ai loc de turci? Stau baterie lîngă baterie, și în cetate și primprejur. Acuma rușii pregătesc podul, iar noi îl apărăm să nu vină dușmanii să-l vatăme. Cred că de asta v-au adus și pe voi. E tare greu în avanposturi, noapte după noapte. Iar ziua, cu lopata-n mînă și cu pușca alături. Săpăm șanțuri și ridicăm parapete.

Ostașul oftează. Îl auzim, în întuneric, cum deschide tabacherea. Tovarășul lui deshamă caii, apoi se apropie:

— Găsim și noi un colț să ne odihnim pînă dimineață?

— Veniți în cortul nostru, spune sergentul. Pe moment e aproape gol. Culcușuri pregătite pentru douăzeci de oameni. Dar n-am avut răniți pînă astăzi.

— Nici să n-avem, spune încet Ursu. Și fără răni, e destul de greu.

24 iunie 1877

Am primit ordin să trecem Oltul. Încă nu înțelegem ce are de gînd comandamentul. Bateriile rusești au plecat din pozițiile lor, de pe malul celălalt, tunurile noastre se instalează în locul lor, în preajma șoselei ce duce de la Măgurele la Dunăre. Spre seară ne vine și nouă rîndul să trecem. Strîngem corturile, punem medicamentele și tărgile în furgoane, înhămăm caii și plecăm. Podul de peste Olt, așezat pe plute, mi se pare cam șubred. Un vînticel face să se miște domol apa-n jurul lui; bărcile se mișcă la rîndul lor, scîndurile așezate de-a curmezișul, pe bîrne groase, scrîșnesc și se mișcă în ritm cu unduirile apei. Mă sfiesc o clipă, înainte de a pune pasul pe calea de scînduri. Soldatul din garda podului îmi face semn cu capul:

— Ți-e frică, leatule?

— Pare cam șubred.

— Așa șubred cum îl vezi, peste el au trecut tunurile din trei baterii, așa că n-are de ce să-ți fie teamă. Hai, curaj!

În jurul podului și mai la vale, tiraliorii păzesc cu arma gata de tragere. De dincolo, de la turci, nici un semn. Trecem

podul în liniște și ne alăturăm trenului de intendență. Pornim fără să știm prea bine încotro.

— Drumul e bun, spune Toader cu ochi de cunoscător. Se vede că și pe-aici au trecut cei de la geniu.

— Sau roțile tunurilor l-au netezit așa, îl necăjesc.

— Poate, răspunde Toader fără se se supere. De n-ar fi praful ăsta grozav, ar semăna cu o excursie.

Într-adevăr, coloanele în trecere au ridicat un nor de praf care se îndesește la trecerea fiecărei trupe. N-are vreme să se așeze bine că apar alte și alte căruțe: chesoane cu muniție, duduind surd, trase de cai voinici; cazane de bucătărie pe roți, care cînd sînt goale fac un zgomot asurzitor, apoi căruțe cu fîn pentru cai, un pluton de călărași...

— O adevărată oaste, se miră Toader măsurînd cu ochii împrejurimile. Unde-or încăpea atîtea, nu pricep.

Din norul de praf din fruntea coloanei se desprinde un ofițer călare. Face semn și tot șirul de căruțe se oprește. Ofițerul trece pe lîngă drum, strigă șefilor de coloane cîteva cuvinte. Cînd vine mai aproape, îi deslușesc mai bine chipul: un bărbat voinic, cu barbă lungă și creață care-i ajunge pînă la nasturii de la buzunarele de sus ale tunicii. Ține o hartă-n mînă și, după hartă, arată șefilor de coloană pozițiile pe care să le ocupe. Se apropie de noi; descalecă, despăturește harta. Doctorul Georgescu îi iese în întîmpinare:

— Secția a doua de ambulanță, spune.

— Da. Domnule doctor, vă instalați în viroaga din spatele bateriilor. Aveți grijă să lăsați drumul liber.

— Am înțeles, spune doctorul.

Un călăraș se apropie în galop, oprește scurt calul și strigă de departe:

— Dom' căpitan Groza, aveți un plic de la divizie!

— Căpitanul Groza, șoptește Toader. Cel care-a fost cu tata pe frontul din Italia. Costine, m-aș duce la el să-i vorbesc. Ce zici?

— Du-te, îl îndemn. O să se bucure.

— Așa, singur... șovăie el. Tu ești mai îndrăzneț. Hai cu mine.

Ne apropiem de căpitan, care citește încruntat hîrtia primită. Îl așteptăm s-o împăturească și s-o pună în buzunar.

— Domnule căpitan...

— Ce e, sanitarilor? Nu vă place locul de bivuac?

— Ba da, să trăiţi. Dar băiatul ăsta, sanitarul Toader Crişan, e din Caransebeş şi ar vrea să...

Faţa căpitanului se luminează deodată:

— Din Caransebeş, spui? Am cunoscut şi eu un Crişan de pe-acolo...

— Să trăiţi, domnule căpitan, spune Toader. E tatăl meu. A luptat cu dumneavoastră în Italia...

— În Italia, sigur. Şi tu cum ai ajuns aici?

— M-am înscris voluntar. Tata ar fi venit şi el, dar nu mai poate să lupte. E bătrîn, iar rana de la picior...

— Îmi amintesc, spune repede căpitanul. A fost rănit la Versa, într-o luptă. Eram alături de el. Şi eu am fost rănit atunci. Şi-am zis că nu-mi mai trebuie război toată viaţa. Ne luptam pentru alţii. Acum e altceva. Războiul ăsta e al nostru, a venit clipa să ne realizăm speranţele naţiunii. Tocmai de asta sînt atît de nerăbdători românaşii noştri. Ei, voinicilor, vă doresc noroc, iar tu, Toader cel mic, ia seama: să nu faci Banatul nost' de ruşine.

— Nici o grijă, domnule căpitan!

Căpitanul dă pinteni calului. Îl salutăm şi el zîmbeşte. Cînd mă uit la Toader, văd că are ochii umezi.

25 iunie 1877

Ajutăm la împărţirea pîinii pe poziţii. Plecăm cu o căruţă din baterie în baterie, din companie în companie. Am prilejul să-mi fac o idee despre cum s-au instalat trupele brigăzii noastre după două zile de muncă. Bateria locotenentului Dănescu sapă amplasamente pentru tunuri. Dar nu-l văd pe locotenent. Elevul Costiescu îşi dă seama că vreau să-l întreb ceva şi-mi şopteşte:

— Ai avut dreptate cu locotenentul nostru. Zace în cortul lui. Se simte tare rău. Dar tot nu vrea să meargă la ambulanţă.

— Şi medicul regimentului?

— Nu-i aici. E cu celelalte baterii, tocmai la Bechet. Noi ce să ne pricepem? Vezi tu, poate-l hotărăşti să vină la ambulanţă.

Mă duc la cortul locotenentului. Perdeaua de la intrare e ridicată. Locotenentul stă culcat şi citeşte o carte; cînd mă vede, se ridică într-un cot:

— Ştiu de ce-ai venit, sanitarule. Dar degeaba te ţii de capul meu. Azi sau mîine începem bătălia şi tu vrei să stau la spital şi să-nghit hapuri?

— Oricum, ar trebui să vă-ngrijiţi. Trec să vă aduc nişte prafuri pentru fierbinţeală.

— Am luat destule. Mi-a dat infirmierul nostru. Nu fi îngrijorat, băiete, o să-mi treacă. Aşteaptă numai să trag prima ghiulea.

Un sergent mustăcios mă împinge uşurel deoparte:

— Dom' locotenent!

— Ce-i, Leonida?

— Mă uit că turcii au adus nişte tunuri pe deal, în dreptul monitorului. N-ar fi bine să le tragem cîteva focuri?

— Nu. E ordin să aşteptăm semnalul. Dar tu zoreşte oamenii, şi ajută-le şi celorlalţi şefi de tunuri să se instaleze. Îndreptaţi toate piesele către poziţiile turceşti. Ochiţi cu grijă şi aşteptaţi ordinul. Între timp, pune servanţii să cureţe piesele şi să facă rînduială în adăposturi.

Sergentul salută şi pleacă.

— Cel mai bun şef de tun, spune locotenentul. Am mare nădejde în el. Şi-n ceilalţi, adaugă repede.

— Atunci de ce nu vă îngrijiţi sănătatea?

— Nu mă lasă inima să părăsesc bateria tocmai acum. Ţi-am spus să n-ai teamă; la prima lovitură de tun mă fac sănătos.

Îl salut pe locotenent, îi urez sănătate şi plec mai departe, să ajung din urmă căruţa cu pîine. Trecem pe la companiile instalate în flancul drept, apoi la cele de la Măgurele, care păzesc tunurile ruseşti de asediu. Trag cu ochiul către piesele din poziţie. Sînt tunuri mari, cu ţeava groasă şi lungă, şi au servanţi mai mulţi decît ale noastre. Încerc să-mi închipui bubuitul acestor uriaşi de oţel.

29 iunie 1877

De dimineaţă, sergentul Mihalache ne ia cu zorul:

— Băieţi, dichisiţi-vă repede şi faceţi lună pe aici. Se aude că o s-avem musafiri.

— Şi fără musafiri, tot facem curat, spune Toader.

— Știu eu, spune sergentul. Dar oricum, trebuie să avem grijă.

Medicul Georgescu mă cheamă înainte de a isprăvi curățenia:

— Costine, îți iei sacul și te duci la bateria cinci. Locotenentul Dănescu...

— Știu, e bolnav.

— Știai? De ce n-ai spus pînă acum? Du-te și du-i doctoria asta și spune-i că după-amiază trec să-l văd și eu. Dar pînă atunci să ia doctoria și să stea culcat.

— Am înțeles.

— Și... bagă de seamă. Bateria lor e în vederea pozițiilor turcești. Mergi cu grijă, iar dacă auzi șuierînd vreun proiectil, te culci la pămînt. N-o face pe viteazul, dacă nu-i nevoie!

Plec. Pînă la bateria Dănescu sînt cîțiva kilometri buni. Soarele arde zdravăn. Pe poteca șerpuind printre lanuri, prin praful gros și moale, parcă pășesc pe un covor. Mă duc la cortul locotenentului Dănescu. Cortul — gol. Mă apropii de pozițiile bateriei. Îl găsesc pe locotenent urcat pe un parapet. Privește prin binoclu către monitorul turcesc, vechiul vrăjmaș de la Gura Oltului.

— Iar ai venit? rîde el. Tocmai azi vrei să mă iei, cînd avem inspecție?

Se întoarce spre drumul pe care am venit. Tresare, dă un ordin:

— Baterie... drepți! Pentru onor...

Dau fuga să mă așez în rînd cu ostașii bateriei, la flancul stîng. Doi călăreți se apropie în galop. În apropierea bateriei, domolesc pasul cailor. Le văd galoanele strălucitoare. Locotenentul salută și face doi pași să-i întîmpine. Generalii descalecă. Unul român, celălalt rus. Locotenentul dă raportul cu glas răsunător, apoi generalii vorbesc încet între ei. Locotenentul salută din nou și se întoarce spre ostași:

— Sergent Leonida! Domnul general Stolîpin dorește să vadă ce pot tunarii români. Echipezi tunul și tragi un șrapnel și un obuz ordinar asupra monitorului turcesc. Executarea!

Sergentul iese din rînd. Se apropie de tunul său. Privirile lui au o strălucire ciudată. Îl văd cum răsuflă adînc, apoi dă comanda:

— Echipați-vă!

Servanții aleargă lîngă parapet. Scot de acolo, la iuțeală, tot ce le trebuie. Unul își atîrnă de gît tocul port-ghiulea, altul

ia ştergătorul, altul străpungătorul; sergentul scoate o capsă din geanta pe care-o poartă după gît.

— Încărcaţi!

Generalul rus se uită la generalul nostru şi amîndoi zîmbesc. Servanţii tunului se mişcă repede, fără să vorbească între ei. Sergentul Leonida pune înălţătorul la locul lui şi face semn celor doi ostaşi din spatele tunului, care mişcă încetişor tunul:

— Mai la stînga... Mai la dreapta... Prea mult... Mai la stînga... Bun aşa! Puneţi penele.

Ostaşii pun penele opritoare în direcţia roţilor şi se duc lîngă parapet.

Sergentul întoarce privirea către general. Generalul îi face un semn de încuviinţare. Un servant agaţă cîrligul cordiţei în ochiul de la spatele obturatorului.

— Tun, foc!

Bubuitura mă izbeşte fără veste în timpane. Rămîn o clipă încremenit. Nici nu bag de seamă cînd ostaşii au deschis obturatorul; îi văd prin fumul alb cum şterg ţeava şi se apropie cu alt proiectil. Generalii se uită cu binoclurile către monitorul turcesc. Strigă amîndoi odată:

— Maladeţ!

— Bravo, sergent!

Sergentul n-are vreme să se bucure de laudele generalilor. Servanţii sînt la roate, împing tunul la loc în poziţie, ochesc iarăşi. Şi iarăşi comanda aceea aspră, scurtă:

— Tun, foc!

— Maladeţ! spune iarăşi generalul rus.

Îl văd apoi vorbind cu generalul nostru. Rîd amîndoi. Generalul Stolîpin se apropie apoi de sergent, dă mîna cu el şi scoate două monede de aur, spunînd cîteva cuvinte. Generalul nostru spune tare, în auzul tuturor:

— Domnul general Stolîpin îl răsplăteşte pe sergentul Leonida pentru preciziunea cu care a ochit. I-a plăcut materialul nostru şi ne mulţumeşte pentru ordinea găsită în baterie. Domnule locotenent, îţi mulţumesc şi eu!

Locotenentul comandă iarăşi „pentru onor". Cei doi generali încalecă, pornesc mai departe. Locotenentul dă repaos oamenilor şi se apropie de sergent. Îl îmbrăţişează. Tunarii rîd cu toţii, bucuroşi.

— Să trăieşti, Leonida. Ştiam eu că n-o să ne faci de ruşine. Bravo, tuturor. Sînt mîndru de bateria mea!

Se clatină pe picioare. Mă reped să-l susţin. Îl ajut să ajungă la cort. Aud în urmă glasul sublocotenentului, tot bucuros, lăudîndu-i pe tunari. Mă bucur şi eu de bucuria lor.

— Ai văzut, sanitarule? spune locotenentul gîfîind. Cum să-i las singuri pe flăcăii ăştia? Sînt nişte oameni de ispravă... Acuma haide şi dă-mi prafurile tale, că mîine trebuie să fiu iarăşi bun de luptă!

30 iunie 1877

Cîteva ore, poziţiile noastre se zguduie de bubuituri. Noi, sanitarii, stăm pe lîngă tunari, fiindcă la loviturile noastre, bateriile turceşti răspund cu lovituri din belşug. Obuzele lor explodează mereu în preajma poziţiilor; din fericire, parapetele ţin bun adăpost tunarilor şi nu avem nici un rănit. Din stînga noastră, din preajma comunei Măgurele, piesele cele mari ale ruşilor trag şi ele. Pe toată poziţia, pămîntul tremură tot timpul, iar fumul alb, înţepător, aproape că n-are vreme să se răspîndească.

Generalul Stolîpin a venit iarăşi pe poziţiile noastre; l-a recunoscut pe sergentul Leonida şi a stat în preajma lui, asistînd la cîteva lovituri. Iar cînd sergentul a lovit în plin un tun turcesc, generalul a spus cu glas tare colonelului Cantili:

— Artileria română este demnă de sfînta cauză pe care o apără!

Colonelul a tălmăcit această frază în auzul întregii poziţii. Era tare bucuros şi mîndru de artileria brigăzii.

3 iulie 1877

Aflăm că armata rusească a trecut Dunărea pe la Şiştov.

Abia acum am înţeles tactica folosită de aliaţii noştri: au deschis focul pe toată Dunărea, pentru ca turcii să nu-şi dea

seama pe unde vor trece cu adevărat trupele. De aseară știm că azi începe atacul general. Toată noaptea, pe pozițiile noastre s-au mișcat trupe. Regimentul 7 linie s-a înșirat în tiraliori pe malul Dunării, iar la adăpostul lui, bateriile noastre și-au luat poziții. Noi, cu trăsurile de ambulanță, rămînem undeva în preajmă, gata să intervenim la nevoie. Cortul cel mare pentru răniți ocupă locul cel mai adăpostit, în viroagă; dealtfel, i-am pus în vîrf fanionul alb cu cruce roșie, ca să știe turcii că e o unitate sanitară și să n-o vatăme. Cortul sanitarilor e alături de el, iar de partea cealaltă, cortul medicului-șef. După ce am terminat instalarea cortului, ne gîndim să tragem un pui de somn pînă-n zori. Dar tocmai cînd ne hotărîm să mergem la culcare, vine doctorul Georgescu:

— Băieți, ziua de mîine o să fie hotărîtoare. Trupele rusești au trecut Dunărea și sînt în marș spre Nicopole. În zori vor da atacul. Noi trebuie să-i bombardăm pe turci și să nu-i lăsăm să facă rău trupelor de asalt. Am văzut harta. Trebuie să lovim dușmanul din flanc și din spate. Iar bateria rusească din vie are două tunuri sparte. O baterie de-a noastră trebuie să se mute în locul ei.

— Sînt cîțiva kilometri pînă acolo, domnule doctor. Am fost ieri, cu aprovizionarea.

— Trei kilometri, încuviințează doctorul. Mai mult cîmp deschis, sub focul turcilor. Întreprindere primejdioasă, așa spunea colonelul Cantili. Dar bateria trebuie mutată pînă-n ziuă, altfel poziția rămîne descoperită. Au s-o însoțească doi sanitari de-ai noștri. Nu dau ordin. Vreau să știu cine ar vrea de bună voie să meargă cu ei.

Cîteva clipe de tăcere. Se aude doar sfîrîitul feștilei care luminează fețele celor din cort. Mă uit la Toader, el încuviințează din cap.

— Mă duc eu, domnule doctor.

— Tu, Costine?

— Și eu, spune Toader. Ne ducem împreună.

— Băieți, vă spun încă o dată: e primejdie mare. Trei kilometri de-a dreptul pe cîmp, în goana cailor. Și s-ar putea să simtă turcii..

Încerc să par nepăsător:

— Am mai auzit obuze turcești vîjîind pe deasupra noastră. Unele dintre ele nici nu explodează.

— Atunci... duceţi-vă cu bine, spune doctorul. Vă prezentaţi la căpitanul Şoimărescu. Luaţi cu voi sacii de pansament. Şi mîncare pentru o zi. Pîine şi brînză. Că dacă începe bătălia, bucătarii nu se pot plimba în voie pe cîmp.

Ne luăm lucrurile şi plecăm spre poziţiile bateriei. Îi găsim pe tunari necăjiţi. Deshamă caii, pun lucrurile la locul lor. Căpitanul Şoimărescu stă deoparte şi priveşte. Ne prezentăm la el, îi spunem de ce am venit. Căpitanul dă din cap, amărît:

— Aţi venit degeaba. Văzînd că se apropie ziua, comandantul a renunţat să mai mute bateria. Spune că nu vrea să ne primejduiască.

— Şi ce poziţie bună ar fi fost, mamă-mamă! spune un sublocotenent tînăr, care stă alături de el. Loc înalt, se vede dincolo ca-n palmă. Am fi pus proiectilele chiar pe ambrazurile din Nicopole!

Se luminează de ziuă. Toate bateriile au început să bubuie. Turcii răspund, dar destul de slab. Se vede că-şi păstrează puterile pentru clipa atacului. Căpitanul Şoimărescu dă comanda tunurilor să înceapă tragerea. Am răgaz să privesc mai bine spre cetatea duşmană. Forturi înalte, cu ziduri groase, străjuiesc latura dinspre Dunăre, asupra căreia se îndreaptă focul artileriei noastre.

— Uite-i că vin! anunţă un observator şi căpitanul îşi îndreaptă privirea spre stînga.

— A început atacul! strigă el. Mai cu viaţă, flăcăi! Foc cît mai viu!

Într-adevăr, dindărătul cetăţii şi dinspre dreapta se văd trupele ruseşti înaintînd. Tunurile turcilor trag de zor; cîmpia din jurul Nicopolei s-a umplut de fumul împuşcăturilor. Spre partea noastră, artileria turcească şi-a slăbit focul.

— Acum ar fi momentul, spune căpitanul cu ciudă. Turcii sînt prea ocupaţi cu ce se-ntîmplă în preajma lor şi n-au vreme să mai tragă spre noi. Curier! Du-te la brigadă şi raportează colonelului Cantili: trupele ruseşti au început atacul, se dau lupte grele. Aprobaţi să mutăm bateria pe poziţia de la Măgurele. Focul e slab în partea noastră, în schimb bateriile turcilor fac prăpăd între trupele care atacă!

Ceasurile trec. Tunurile bubuie mereu. Deodată, un gornist sună onorul. Oamenii care nu erau la posturi se aliniază în spatele bateriei. Cîţiva ofiţeri călări se apropie în galop. Recu-

nosc, printre ei, pe generalul Stolîpin și pe generalul Manu, comandantul diviziei noastre. În urma lor, colonelul Cantili, cu harta fluturînd în mînă, cu binoclul la gît.

— Cum e la voi? întreabă colonelul Cantili de departe.

— Bine, spune căpitanul Șoimărescu. Pînă acum, nici o pierdere. Tunurile turcești trag mai mult în cei care atacă.

— Urmează să vină trupele de la est, să împresoare cetatea. Bateriile din partea asta le-ar putea împiedica, dacă nu le lovim. Trebuie să ocupi poziția de la Măgurele, Șoimărescule.

Generalul Manu măsoară cu privirea întinderea pustie dintre poziția noastră și satul Măgurele.

— Nu-ți ascund primejdia, căpitane, spune el. Dar poziția de la Măgurele e de mare preț acum. Comandamentul rus avea mare nădejde pe bateria de acolo. Din nenorocire, au stricat-o turcii. Trebuie să-i luați locul, să contribuiți la succesul atacului.

— Am înțeles, domnule general!

Generalii salută și pleacă. În urmă, căpitanul Șoimărescu dă cîteva ordine:

— Încetați tragerea! Pregătiți pentru marș! Curier! Fugi la infanteriști și anunță pe locotenentul Antonescu să vină cu compania încoace!

Ostașii înhamă la iuțeală caii și cele patru tunuri sînt scoase din adăposturi. Compania de infanterie dată de sprijin bateriei vine în pas alergător.

— Fraților, spune căpitanul Șoimărescu, bateria noastră a primit o misiune grea. Trebuie să trecem prin fața inamicului și să ocupăm poziția de la Măgurele. Vreau să dovediți, ca și pînă acum, bărbăție și curaj. Voi fi în fruntea voastră. Baterie, înainte!

Pornim. Tunurile și chesoanele de muniții se hurducăie prin gropile adînci, făcute de obuze. Infanteriștii din compania de sprijin au rărit rîndurile, s-au înșirat pe laturile convoiului care înaintează în pas iute. Mă uit la chipurile artileriștilor. Sînt încruntate și aspre, înnegrite de fum. Cîteva sute de metri mergem în liniște. Deodată, tunurile turcești se dezlănțuie ca la un semn. Șapte sau opt guri de foc trag deodată asupra noastră. Obuzele vîjîie prelung prin văzduhul liniștit. Caii pornesc la galop, se aud strigătele conductorilor care încearcă să-i stăpînească. Explozii izbucnesc în dreapta coloanei, apoi la

stînga. Întregul convoi aleargă către poziţia care — vai! —e atît de departe!

Pe la jumătatea drumului, calul din frunte e lovit de-o schijă. Cade. Perechea lui se împiedică, cei din urmă se învălmăşesc, conductorii strigă zadarnic. Coloana s-a oprit. Obuzele vrăjmaşe şuieră gros, explodează în preajmă, aerul e sfîşiat mereu de schije. Infanteriştii aleargă pe lîngă noi, se duc la tunul din frunte, dau ajutor tunarilor să urnească din loc piesa grea. Caii sînt readuşi în ham, pornesc din nou. Avem un întreg kilometru de parcurs pe teren descoperit. Coloana se desface, secţiile pornesc mai departe sub comanda locotenenţilor.

Două ore durează această goană, înfruntînd moartea. Tocmai cînd ajungem în marginea întăriturii, caii de la trei tunuri se prăbuşesc în şanţurile de apărare. Locotenentul Antonescu îşi îndeamnă infanteriştii. Sub ploaia de proiectile inamice, ei sar în jurul tunurilor, le trag cu mîinile, împing de roţi şi, în cîteva minute, le instalează în ambrazuri. Servanţii îşi aduc lăzile cu muniţie, şefii de tunuri montează înălţătoarele. Apoi se aude, repetată, comanda care încununează truda tuturor:

— Tun, foc!

Bateria Şoimărescu intră iarăşi în acţiune...

4 iulie 1877

Inimile tuturora cîntă un cîntec de victorie: azi-dimineaţă, după asaltul general început în zori, cetatea Nicopolei a căzut. Ni se citeşte ordinul de zi pe care comandantul diviziei noastre, generalul Manu, l-a dat cu prilejul cuceririi cetăţii. Căpitanul Moise Groza a venit de la statul major anume ca să ne citească ordinul. Ne adunăm cu toţii de-a lungul şoselei ce duce la Dunăre; artileriştii, dorobanţii, călăraşii. Liniştea domneşte peste locurile unde nu mai departe decît ieri obuzele turceşti semănau foc şi moarte. În cîteva locuri, rîndurile ostaşilor se întrerup pentru a ocoli gropile de obuze. În aerul fierbinte, nici o adiere; o linişte adîncă a pus stăpînire pe împrejurimi. În liniştea aceasta, glasul căpitanului Groza răsună puternic:

— *„Cetatea Nicopolei a căzut din mîinile turceşti pentru a intra în posesiunea amicilor noştri, oastea rusească. La lupta contra*

acestei cetăţi, trupe din această divizie au luat parte. Sînt mîndru de a le avea sub comanda mea şi asistînd în persoană la lupta de la 3 şi 4 iulie m-am încredinţat că au binemeritat de la patrie, susţinînd cu onoare drapelul român..."

Mă uit pe furiş către sutele de oameni adunaţi în careu. Pe feţele tuturora citesc bucuria şi mîndria. Unii au obrajii înnegriţi de fum, uniformele altora poartă pe ele urmele noroiului încă proaspăt din avanposturi; ochii înroşiţi de oboseală au o strălucire deosebită acum, în ceasul măreţ al celei dintîi biruinţe.

— ...„*Mulţumesc colonelului Cantili, comandantul acestor trupe, maiorului Fălcoianu, comandantul artileriei, căpitanului Şoimărescu, Bateriei 5 din al 3-lea şi Bateriei Şoimărescu, Escadronului Teleorman şi le prezint restului diviziei ca exemple de imitat...*"

Urale prelungi acoperă cele din urmă cuvinte. Căpitanul Moise Groza lasă-n jos hîrtia cu ordinul, ridică mîna la chipiu, salutîndu-i pe luptătorii cărora li se adresează aceste cuvinte calde din partea comandantului. Îmi făgăduiesc să-i povestesc în amănunt locotenentului Dănescu despre ordinul prin care oamenii din bateria lui sînt remarcaţi în faţa tuturor. Asta, ca să-i alung întrucîtva amarul: în ziua luptei hotărîtoare n-a mai putut rămîne la post. Doborît de boală, a lăsat bateria în mîna ofiţerilor săi şi a fost dus la infirmerie.

— Dar aţi crescut oameni vrednici, îi spun în gînd. Oameni care au ştiut să lupte mai departe, la fel de curajoşi, ca şi cum v-aţi fi aflat în mijlocul lor...

După ce ni se dă repaus, am prilejul să stau de vorbă mai pe-ndelete cu prietenul meu.

— Frăţioare, spune Toader, ordinul nu i-a cuprins pe toţi. Ce vrei să spui de compania şaptea? Sub ploaia de obuze, oamenii s-au instalat pe malul Dunării, au săpat adăposturi şi au tras în turci. Aseară, pe la ora cinci, cînd erau înghesuiţi din toate părţile, turcii din forturi au ieşit să lupte alături de infanteria care încerca să ţină piept asaltului rusesc. I-am văzut cum săreau peste parapete şi se duceau la ai lor. Nu uita că în partea dinspre Dunăre, cetatea a fost bătută numai de tunurile noastre. Ai auzit cum spunea în ordin: comandamentul trupelor ruse a adus la cunoştinţă Marelui Duce cum au luptat românii.

— Am avut noroc, îi spun. Ne-am aflat în rîndul primelor trupe care-au intrat în luptă contra turcilor.
— O să mergem mai departe, spune el. Războiul abia a început...

CAPITOLUL VI

7 iulie 1877

De trei zile curg spre spitalul din țară rănitii de la Nicopole. Unii se opresc la noi, la secția de ambulanță, ca să le reînnoim pansamentele și să-și mai vină-n fire. Abia acum îmi dau seama cîtă suferință înseamnă războiul. Flăcăi tineri, plini de vigoare, s-au preschimbat într-o clipă în niște invalizi. Un grenadier rus atît de înalt, încît nu-i încap picioarele pe targă, are genunchiul zdrobit. Doctorul Georgescu vede rana, îi întreabă pe sanitarii care l-au adus ce îngrijiri i-au dat. Sanitarii zîmbesc amar și fac semn către bandajele care-i înconjoară piciorul. Medicul șef pune mîna pe foarfecă, taie cu un gest îndemînatic pansamentul. Stau lîngă el, gata să-l ajut.
— Bietul băiat, spune.
— E grav, domnule doctor?
— Cangrenă. Trebuie să-i amputez piciorul. Altfel moare.
Mă uit mai de aproape la rană. O milă adîncă îmi sfîșie inima. Pansamentul însîngerat lasă să se vadă frînturi de oase și carne zdrobită. Doctorul îmi aruncă o privire iute:
— De ce te-ai îngălbenit? Ți-e rău?
— N-am văzut niciodată o rană ca asta.
— O să tot vezi de-acum încolo. Fii tare, băiete. Un medic trebuie să aibă sufletul tare. Dacă nu-i tai piciorul, înseamnă că-l condamn la moarte sigură. Nu-i vreme de stat pe gînduri. Ce zici, ești în stare să-mi ajuți?
— O să-ncerc, domnule doctor. Am mai lucrat în spital, dar nu pe răni de felul ăsta.
— Apă fiartă, pense, fierăstrăul, spune doctorul cu dinții strînși. Și duceți-i pe băieții ăștia mai încolo. Nu vreau să fie martori la operație.

Cîţiva soldaţi scot tărgile cu răniţi din cort. Doctorul face semn să ridice perdeaua care ţine loc de uşă. Ne apropiem de targa rănitului.

— Costine, tu ai să-i dai „anestezicul“, pe urmă doi inşi să-l ţină zdravăn de mîini. Să nu mişte. O să te doară, Ivan, spune el către rănit. N-am ce-ţi face, trebuie să-ţi tai piciorul. Altfel... şi face un semn care spune multe şi nu mai trebuie tradus.

— Haraşo, spune rusul cu un zîmbet amar.

— Partea lovită nu mai e sensibilă, îmi explică doctorul. Dar eu trebuie să tai mai de sus, şi o să-l doară. Să-l ţineţi bine, băieţi.

Mă străduiesc să-mi alung din inimă orice sentiment. Acum singura cale de a-l ajuta pe flăcăul acesta este să îndeplinesc întocmai poruncile doctorului. Să-i dau la-ndemînă uneltele cumplite, dar izbăvitoare: „Dacă nu-i tai piciorul, e condamnat la moarte sigură...“

10 iulie 1877

Ofiţeri de-ai noştri trec mereu Dunărea, în recunoaştere. Îi însoţesc ostaşi, totdeauna dintre cei care se oferă voluntar. Şi se oferă destui. Iar cînd se-ntorc, după o zi de umblat prin locuri necunoscute, după o zi de înfruntare cu primejdiile cele mai diferite, au o strălucire ciudată în priviri.

— Cum e pe-acolo? îl întreb pe un infanterist.

— Oameni ca peste tot... Numai că sînt mai săraci. Le-au luat turcii tot. Într-un sat am dat peste nişte bulgari care ştiau niţel româneşte. Ne îmbrăţişau şi se rugau să-i luăm cu noi sau să venim mai repede cu toată oastea, să-i păzim de turci.

— Păi n-au luat ruşii cetatea?

— Cetatea au luat-o, dar prin satele din jur se ascund cete de başbuzuci care noaptea dau iama prin satele bulgăreşti.

— De ne-am duce mai repede, să-i scăpăm...

— Ne ducem, frăţioare. Păi colonelul nostru de ce-a primit ordin să treacă dincolo? Măsoară din ochi şi scrie pe hartă; o văioagă, un fir de apă, un pîlc de copaci... Toate astea, ca să nu rătăcim drumul sau să nimerim orbeşte peste vreo capcană de-a duşmanilor.

12 iulie 1877

Din gura răniților care vin mereu de peste Dunăre aflăm nume noi, care se repetă tot mai des: Plevna... Opanez... Bucov... Janik Bair... Într-o clipă de răgaz, mă apropii de doctorul Georgescu, care fumează, întins pe iarbă, în umbra cortului cel mare al ambulanței.

— Domnule doctor, cum mai arată războiul ăsta? Văd că răniți vin cu duiumul, dar despre o victorie nu se prea aude...

— Nu înțelegem nici noi, spune doctorul cu amărăciune. Cred că rușii n-au cunoscut tăria lui Osman Pașa. Cînd am cerut să intrăm și noi în luptă, alături de armata rusă, țarul a dat răspuns că n-au nevoie, că trupele lui sînt destul de puternice ca să ia Plevna și să-și croiască drum mai departe, spre sud.

— Dar nu puteau ocoli Plevna?

— Nu, dragul meu. Plevna este chiar pe drumul principal ce duce la Sofia. Dac-ar ocoli-o și ar porni spre sud, trupele rusești ar fi amenințate din spate. Se aude că Osman Pașa a adunat în cetate vreo cincizeci de mii de oameni, iar populația e silită să lucreze ziua și noaptea la fortificații. Cetatea e străjuită de mai multe șiruri de redute și întărituri, cu baterii de artilerie și șanțuri de legătură. Un adevărat punct strategic, care trebuie nimicit înainte de a continua ofensiva. Pînă acum, vezi bine: Osman Pașa se apără cu îndîrjire, primește mereu întăriri de la Vidin și din Sofia, iar atacurile rusești se termină cu pierderi mari. Acum patru zile a fost o bătălie grea, rușii au ajuns pe valea Bucovului, la Opanez și Janik Bair, dar au fost respinși.

Doctorul se întrerupe, oftează, aprinde altă țigară.

— Cred că țarul și generalii lui au socotit greșit forțele dușmanului și s-au crezut prea tari. De asta nu voiau să ne primească alături de ei. Ba, mai alaltăieri, după ce au luat Nicopole, au propus generalilor noștri ca armata română să escorteze prizonierii turci pînă la granița rusească.

— Și-ai noștri ce-au răspuns?

— Era un singur răspuns de dat, spune doctorul. Nu e de demnitatea unei armate să conducă prizonierii pe care nu i-a luat ea. Și-apoi, cînd războiul este la un pas de țară, cum poți să desfaci o parte din armată, s-o trimiți înapoia frontului?

Auzim un tropot de cal. Ne ridicăm de pe iarbă, doctorul trece în fața cortului. Un ofițer de cazaci, cu o tăietură piezișă pe obraz, pe care s-a închegat sîngele, oprește în fața cortului cu steag de cruce roșie. Oprește brusc, calul său frămîntă țărîna pe loc.

— Doctor! Unde doctor? strigă ofițerul de cazaci.

— Eu sînt doctorul, domnule.

— Harașo!

Ofițerul de cazaci descalecă. Mă apropii de el cu un tampon de vată și cu sticluța de spirt. Vreau să-i caut rana, dar cazacul face un semn moale din mînă, că nu dă importanță zgîrieturii aceleia, și se întoarce cu fața spre drum.

Două căruțe pline cu răniți se arată la intrarea în bivuacul nostru. Ofițerul strigă cîteva porunci către vizitii, apoi își îngroapă fața în coama neagră a calului său. Doctorul se apropie de el, îi pune o mînă pe umăr, ca și cum i-ar spune: „îți înțeleg durerea, prietene..."

14 iulie 1877

Pentru întîia oară de la plecarea din București, divizia a patra se află iarăși adunată la un loc. Au venit regimentele și bateriile de peste Olt, de la Islaz, Bechet și Corabia. Secția noastră urmează să se alăture ambulanței divizionare sosite în oraș, așa că avem prilejul să trecem pe lîngă trupele întregii divizii.

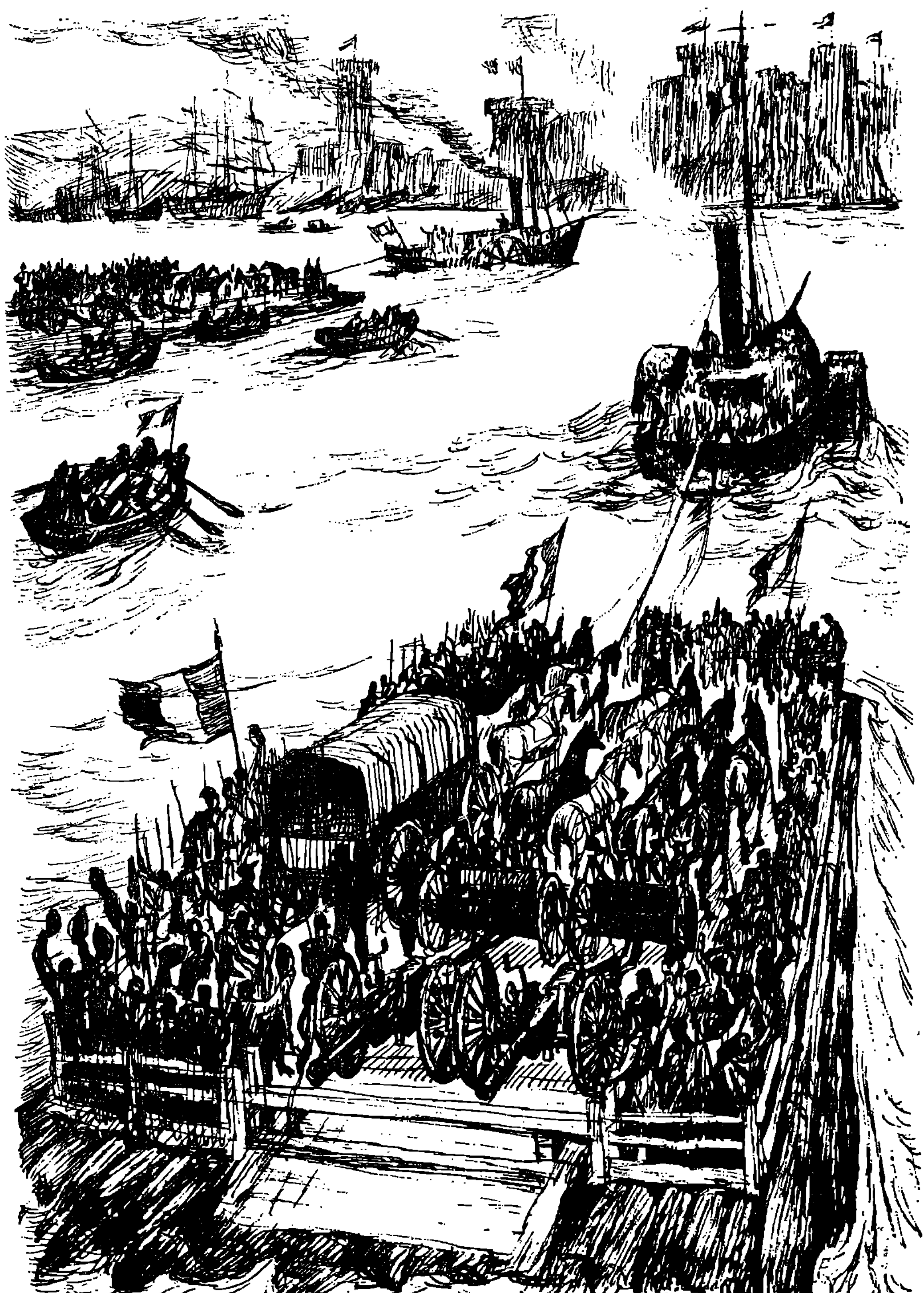
Artileria a ocupat viile de pe malul Oltului. Călărașii s-au instalat lîngă Dunăre, printre sălcii. Coloana de muniție se află chiar în marginea orașului, în vecinătatea ambulanței. În urma noastră se înșiră care cu provizii și cu fîn. Le conduc bărbați vîrstnici, cu căciuli de milițieni, sau în hainele lor de-acasă. Sînt oameni din partea locului, care se arată bucuroși că pot fi de folos armatei.

— Fecioru-meu e marinar la Calafat, spune un bătrîn care a venit să-i dau o alifie pentru junghiuri. Se bate și el cu turcii. E tunar. Șef de tun, precizează el cu mîndrie. Și eu, în tinerețe, ținui calea turcilor la Dealul Spirii. Eram pompier...

— V-aţi bătut şi atunci cu turcii? mă mir eu.
— Nu învăţaşi la şcoală, domnişorule? se miră ţăranul la rîndul lui.
— Apoi... eu n-am făcut şcoală românească, îi mărturisesc un pic ruşinat. Sînt din Ardeal, de la Sibiu...
— Ei, atunci poate că nu ştii. Nu era să vă-nveţe împăratul despre toate astea. Dar cum ajunseşi aici?
— Voluntar, tăicuţule.
— Volintir, va să zică? Vrusei şi eu să mă scriu, da' nu mă primiră. „Lasă-i pe ăştia tineri, moşule, să se bată. Dumneata ai grijă să nu înece buruiana grîul." Aşa-mi zise colonelul de la Caracal. „Că o s-avem nevoie de pîine şi de căruţe." Adusei şi pîine şi căruţă. Da la o adică, aş pune mîna şi pe puşcă... Tot ca atunci, în Dealu Spirii, la patru'ş'opt...
— Şi cum a fost atunci, tăicuţule?
— Păi cum să fie? Scrie şi în cărţi despre noi. Veneau turcii să ocupe Bucureştiul. Era *revuluţie* şi lor nu le plăcea. Şi le ţinurăm calea, uite-aşa, cu tunuri şi cu puşti, şi turcii se opriră, măcar că erau de zece ori cît noi.
— Nu vă era frică?
— Frică, nouă? Cînd ai dreptatea de partea ta, te baţi şi cu necuratul, domnişorule. Ei, mulţumesc pentru leac şi pentru vorbă bună. Şi să vă-ntoarceţi sănătoşi!
Salută ostăşeşte, cu mîna la căciula de miel negru, cam scorojită, cam roasă, şi se depărtează ţanţoş, încercînd parcă să uite de junghiul lui.

16 iulie 1877

Am trecut Dunărea!
Vestea că vom porni să-nfruntăm duşmanul ne-a umplut inimile de bucurie. Încă înainte să se anunţe oficial, în faţa trupelor, ostaşii au prins de veste. A prins de veste şi lumea din oraş şi a venit în preajma vaselor, să ne petreacă. Am pornit din zori, cu tot ce aveam, către Dunăre. Pe străzi, mulţime de lume — femei, bătrîni, copii — ţinînd pasul cu coloana noastră şi aruncîndu-ne flori.

Mai întîi au trecut cîteva companii din Regimentele 5 şi 14 dorobanţi. În preajma vaporului care trăgea plutele încărcate cu ostaşi s-a încins o sîrbă de duduia pămîntul.

— Parcă mergeţi la nuntă, maică, nu la război, s-a mirat o bătrînă pripăşită lîngă furgonul nostru.

— Păi şi războiul e tot un fel de nuntă, a spus falnic sergentul Mihalache. Iar pe mireasă o cheamă Victoria!

— Sau Moartea, a adăugat cu jumătate de gură doctorul Georgescu fumîndu-şi nelipsita ţigară.

Vaporul a dat semnal de sirenă. Atunci am văzut trei ostaşi urcîndu-se pe cabină şi înălţînd drapelul. Uralele s-au înteţit. Muzica de pe vapor a început să cînte. În prima clipă, nici n-am recunoscut cîntecul, atît de mare era zarva. Dar curînd toţi s-au potolit şi i-am văzut scoţîndu-şi căciulile cu respect; ofiţerii de pe plute salutau, nemişcaţi ca statuile.

Se cînta imnul naţional.

...Al doilea transport s-a urcat pe plute. Cînd vasul a fluierat din sirenă, dorobanţii au început să-şi fluture căciulile şi să chiuie întocmai ca la nuntă. Chiuia şi lumea adunată pe mal. Doar cîteva fete, ascunse prin mulţime, plîngeau muşcîndu-şi colţul basmalelor. Am înţeles pe dată că sînt iubitele sau nevestele unor ostaşi din partea locului.

A venit şi rîndul nostru. Furgoanele cu cruce roşie au urcat încetişor pe pluta care se legăna abia simţit. Cînd am pus piciorul pe plută, am simţit o strîngere de inimă. Am aruncat o privire înapoi. Lumea nu mai era aşa voioasă; se uita în tăcere la furgoanele de cruce roşie, la trăsurile pentru răniţi, la tărgile cu roate, gîndindu-se, desigur, la cei care în curînd vor ajunge, însîngeraţi, izbiţi de gloanţe sau schije, pe tărgile acestea deocamdată goale şi bine lustruite...

Lăsăm în urmă ţărmul înalt, plin de culoare şi înaintăm pe luciul Dunării. Celălalt mal nu e departe. Privim cu emoţie zidurile cetăţii din care s-a revărsat atîta foc şi pîrjol asupra poziţiilor noastre. În ziduri, în ambrazuri, se văd spărturile adînci făcute de proiectile. Cetatea pare pustie şi inutilă acum, după ce bubuitul tunului a încetat.

Ne întîmpină, cu priviri pline de speranţă, cu flori şi pîine, bulgarii din partea locului. Coloana ambulanţei debarcă, se înşiră pe ţărm şi porneşte către cetatea înnegrită de fum şi rănită de lovituri...

19 iulie 1877

Iată-ne, așadar, în tabăra trupelor românești de la Nicopole. Ne numim detașamentul Roznovanu, după numele colonelului de cavalerie care comandă cele două brigăzi: una de infanterie formată de Regimentele 5 linie și 14 dorobanți, iar alta de cavalerie — Regimentele 3 și 8 călărași.

Trupele noastre au ocupat garnizoana Nicopole și împrejurimile cetății, pentru a îngădui trupelor ruse de acolo să plece spre Plevna. Ne-am instalat cu infirmeria într-o casă mai înstărită, unde locuise probabil vreo mărime de-a turcilor. O casă ciudată, construită în formă de patrat, cu ferestrele dînd toate către curtea interioară.

— Asta ca să nu le vadă lumea cadînele, mă lămurește sergentul Mihalache în timp ce facem recunoașterea casei.

— Dom' sergent, le-or fi luat cu ei?

— Bine-nțeles. Cred că au plecat îndată ce s-a tras prima lovitură de tun. Obiceiul bogaților, să fugă de greu...

În partea de apus a casei e o cameră uriașă, cu coloane și cu un bazin mare în mijloc.

— Mămucuță! se miră Cioată Mitu. Oare aici s-o fi scăldat păgînul cela?

— El și cu cadînele lui, spune sergentul. După aia, le punea să danseze și el stătea colea, sus, și fuma din narghilea.

Urcăm cele cîteva trepte care dau într-un intrînd al încăperii, cu geamuri frumos colorate. Pe jos sînt risipite perne rotunde și tari.

— Uite și narghileaua, rîde sergentul Mihalache.

Cioată Mitu dă un strigăt și se repede într-un colț. Ne uităm mirați la el.

— Ce-ai găsit, Mitule?

Ridică, fără să vorbească, un lucru de jos. E un bici cu coadă scurtă și cu trei șfichiuri lungi de piele. Îl ține în mînă ca pe-un lucru viu și primejdios. Șoptește ceva, dar nu-l auzim.

— Ticălosul! spune sergentul printre dinți. Asta era pentru robii lui. Cînd nu-i era pe plac cineva, îl atingea cu biciul!

— Nici în cai n-aș da cu dihania asta, spune scîrbit Cioată Mitu și azvîrle biciul departe, într-un colț. Uite cu cine ne războim noi, fraților!

Spre seară, după ce am amenajat spitalul de campanie, ne vin cei dintîi răniți. Sînt prizonieri turci, pe care rușii îi escortează și ni-i dau în primire la ușă. Le facem semn turcilor să intre. Arată destul de prost, cu bandaje făcute la repezeală, murdari și cu uniformele zdrențuite. Cînd intră în salonul cel mare, se uită uimiți la pereții împodobiți cu desene verzi și aurii, la ferestrele frumos colorate.

— Ce vă zgîiți? îi ia la zor Cioată Mitu. S-ar zice că n-ați mai văzut casă turcească. Sau... se vede treaba că nu chiar toți aveați parte de așa palat!

20 iulie 1877

Ambulanța noastră este un fel de punct de trecere pentru răniți. Le dăm primele îngrijiri și-i trimitem mai departe, la spitalele din Turnu sau din Giurgiu. Regimentul 13 dorobanți și-a întins corturile pe platoul din fața cetății. I-am regăsit pe cunoscuții mei de la Bechet. Sînt nerăbdători să pornească spre Plevna.

— Ce Plevna? se strîmbă un sergent bătrîn. Nici un foc de tun în partea aceea. Mi-au spus călărașii care au fost în recunoaștere.

— Dar ce așteptăm? sare altul. Să ne atace turcii și să ne scoată din cetate?

— Asta cam greu, intervine un ofițer de administrație aflat prin preajmă. Am fost dimineață să duc mîncare trupelor. Aflați că tunurile noastre au și luat poziție în jurul cetății, iar călărașii patrulează pe drumul către Plevna.

— Totuși, nu pricep ce așteptăm.

— Așteptăm să ne mai vină trupe, spune nerăbdător ofițerul de administrație. Și muniție, și restul bateriilor. O cetate ca Plevna nu se atacă oricum. Ar însemna să pierzi oameni zadarnic. Plus că nici nu s-au făcut recunoașterile trebuitoare. Știm foarte puțin despre întăriturile Plevnei, despre pozițiile pe care le ocupă turcii. Nu poți ataca pe un teren necunoscut...

25 iulie 1877

Cam plicticos acest serviciu în garnizoană. După evacuarea răniţilor şi prizonierilor turci, liniştea a pus stăpînire pe cetate. Pare că aceste două oşti uriaşe, aflate faţă-n faţă, îşi adună puterile pentru marea bătălie. Brigada de cavalerie patrulează de-a lungul apei Vidului, pe drumul dintre Plevna şi Nicopole, pentru a-l feri de un atac neaşteptat. În urma ei, pe această direcţie, s-au aşezat bateria de artilerie şi batalionul de vînători, astfel încît orice încercare a turcilor de a veni spre Nicopole să fie zădărnicită. Dar turcii tac...

31 iulie 1877

În sfîrşit, o mişcare oarecare după atîta aşteptare. Dimineaţa, medicul-şef al diviziei adună întreg serviciul sanitar — peste două sute de oameni — şi ne face cunoscută noua împărţire a ambulanţei pe secţii. O parte din noi vom întări ambulanţa trupelor din avangardă, care se aşteaptă din clipă-n clipă să ia contact cu inamicul. Secţia noastră, condusă de sergentul Mihalache, e dată brigăzii de cavalerie. Ne strîngem, aşadar, corturile, punem totul pe căruţe şi o pornim către poziţiile Regimentului 3 călăraşi. Găsim bivuacul regimentului aproape pustiu; în tabără au rămas doar cîţiva oameni, de pază, precum şi bolnavii din regiment şi cei cu aprovizionarea. Mă apropii de sergentul Roşianu, care a rămas mai-mare peste tabără.

— Să trăiţi, domnule sergent.

— Ei, ardeleanul nostru, se bucură el. Ce faci, leatule, nu te-ai lăsat de război?

— Dimpotrivă, domnule sergent. Abia acum m-am deprins. Dar ce-i pustiul ăsta aici? Unde sînt ostaşii?

— În recunoaştere. Avem de păzit vreo treizeci de kilometri, între Gura Vidului şi înălţimile de la Riben. Patrulele noastre cercetează toată zona. Cînd ziua, cînd noaptea, escadron cu escadron. Aşa că n-o să te plîngi de plictiseală... Ştii să călăreşti?

— O să învăţ.

— Trebuie. Fiindcă la drumurile noastre, e tare bine să avem doi-trei sanitari care să îngrijească de răniţi. Ne aşteptăm din zi în zi la o ciocnire cu turcii; ei vor să păstreze liber drumul spre Plevna, pentru aprovizionare, şi pentru întăriri.

Încerc să mă descurc în noţiunile de tactică şi strategie despre care habar n-aveam cu cîteva luni în urmă.

— Deocamdată lasă strategia şi învaţă să te ţii în şea, mă povăţuieşte sergentul Roşianu. Dom' căpitan Zosima nu s-ar bucura aflînd că a primit un sanitar pedestraş. Cavaleria se mişcă repede, înţelegi?

Îmi dă cea dintîi lecţie de călărie. Se vede că se pricepe, că a pregătit rînduri şi rînduri de călăraşi de-a lungul anilor. Am primit un cal mic şi blînd, cam slab, al unui sanitar care s-a îmbolnăvit şi s-a dus la spital, în ţară. La început mi-e cam frică, dar sergentul Roşianu e mereu lîngă mine. Ascult sfaturile lui şi văd că merge bine. Izbutesc să mă ţin în şea. Asta mă face să mă uit triumfător la tovarăşii mei.

— Mare ispravă! spune sergentul Mihalache. Cred că ţi-au dat un cal prea paşnic. I-a fost milă de tine, fireşte.

Aceste cuvinte toarnă cîţiva stropi de apă rece peste triumful meu, dar supărarea îmi trece repede. Sergentul Roşianu vrea să-mi dea o nouă lecţie — şarja cu sabia. Începe să devină pasionant. Uit de mine şi de meseria mea şi mă avînt, cu sabia ridicată, către păpuşile de cîrpă, mari cît omul, pe care învăţ să le dobor dintr-o singură lovitură, mişcînd sabia piezis, din umăr şi din încheietura mîinii, exact în clipa în care botul calului a ajuns în dreptul duşmanului...

3 august 1877

Cu vaporul care trece în fiecare dimineaţă Dunărea, primesc scrisoare de acasă. O scrisoare tristă, cu veşti care-mi umplu ochii de lacrimi: au fost dizolvate comitetele care adună ofrande pentru armata română. Îmi scrie mama că această hotărîre a stîrnit mînia dreaptă a tuturor românilor din oraşele Transilva-

niei, Bucovinei și Banatului. Dar mai apoi adaugă că „Gazeta Transilvaniei“ a publicat îndată un articol, care îndeamnă lumea să nu înceteze ajutorarea celor de pe front. Comitetele de ofrande sînt de fapt inimile noastre, cam așa spune mama. Vor continua deci ajutorarea trupelor române nu prin comitetele oficiale, ci prin strădania fiecărui om în parte. În ciuda amenințărilor poliției, femeile au început să strîngă ofrande fără a mai fi — oficial — membre în comitete. Ele merg din casă-n casă, adună bani și îmbrăcăminte și le expediază pe adresa corpurilor de trupă sau direct la serviciile sanitare. Oamenii au îmbrățișat cu bucurie această idee, astfel că în toate orașele acțiunea continuă...

Mă așez pe o ladă, în fața cortului, cu scrisoarea în mînă. Mă gîndesc la mîndria cu care mama îmi scrisese despre comitetul lor. Cu ce bucurie rea o fi venit domnul consilier Krüger la noi acasă sau în prăvălia tatei, să aducă mesajul acela trist: „Dumneata, domnule Costea, ca demn locuitor al urbei noastre, ar trebui să dai exemplu bun cetățenilor... Doamna, soția dumitale, pe care-o stimăm cu toții, s-a lăsat influențată de anumite cercuri... Dorim ca aceste acțiuni, care contravin intereselor imperiului, să înceteze pe dată...“

Și mama, cu figura ei blîndă și supusă, luptîndu-se pentru un drept atît de simplu și de măreț — dreptul de a fi alături de poporul tău...

— Ce-i, Costine? De ce ești trist? Vești rele de acasă?

— Destul de rele, domnule sergent. Mama și cu alte femei din orașul nostru făcuseră un comitet pentru ajutorul răniților...

— Știu, am citit în ziare. Un gest frumos, patriotic, spune sergentul Roșianu.

— Ei bine, aceste comitete au fost dizolvate.

— Era de așteptat, oftează Roșianu. Împăratului nu-i convine să strice pacea cu turcii. Se teme că războiul ăsta o să-i zdruncine puterea asupra Transilvaniei.

— Cît o să mai răbdăm? îl întreb cu obidă.

— Vine și vremea aceea, Costine. Deocamdată să ne răfuim cu alde Osman, pe urmă om vedea noi. N-o să ne lăsăm frații pentru totdeauna sub apăsarea străină...

Îmi pune o mînă pe umăr. Mă bucur că un om ca el, viteaz și cumpănit, gîndește așa. Vorbele lui îmi dau nădejde.

CAPITOLUL VII

7 august 1877

Dimineaţă, primim ordin neaşteptat: Regimentul 3 călăraşi iese din detaşamentul Nicopole şi se pune la dispoziţia diviziei de cavalerie rusă pe care o comandă generalul Laskarev. Divizia are misiunea să cutreiere drumurile care duc spre Plevna şi să-i împiedice pe cei din cetate să primească ajutoare din afară. Ascult o frîntură de vorbă ici, o părere dincolo, şi încerc să înţeleg rostul ordinului primit. Cei mai mulţi dintre ofiţerii regimentului, cavalerişti de meserie, se bucură că vom face parte dintr-o divizie de cavalerie. Asta va da putinţa escadroanelor să se mişte mai uşor, să intervină imediat unde o cere situaţia. Pe cînd în subordinea diviziei de infanterie, mişcările lui erau limitate. Cîţiva se miră că am intrat sub comanda unui general rus. Li se spune că acest fapt este numai vremelnic; că la Nicopole comandantul garnizoanei, un român, avea sub comandă şi trupe ruseşti. Principalul e să luptăm astfel, încît să păstrăm cu cinste drapelul regimentului...

Cu aceste vorbe, purtate în jurul corturilor de bivuac, ne strîngem averea şi plecăm către noua noastră slujbă. Vom merge în satul Riben, mai aproape de Plevna, unde se află grosul diviziei de cavalerie.

Un drum de aproape o zi, pe pămîntul frămîntat al Bulgariei. Satele rare ne întîmpină cu tăcere mai întîi; cînd îşi dau seama ce trupe se apropie, locuitorii ies din ascunzători şi ne înconjoară bucuroşi. Ca pretutindeni, acelaşi lucru: oamenii ne roagă să-i apărăm de başbuzucii care cutreieră ţara şi jefuiesc satele. Deocamdată, nici urmă de başbuzuci, deşi comandantul regimentului trimite în faţă şi pe flancuri grupe de călăreţi ageri, în cercetare...

Spre seară, în bivuacul de la Riben, am avut prilejul să-l văd mai de aproape pe căpitanul Zosima, despre care auzisem atîtea. A venit la cortul nostru să vadă cum ne-am instalat şi dacă ducem lipsă de ceva. E un bărbat înalt, lat în umeri; cureluşa chipiului încheiată sub bărbie îi dă o înfăţişare aspră.

— Cum stați, sanitarilor?
— Bine, să trăiți, dom' căpitan.
— Vă descurcați cu apa?
— Avem o fîntînă la cinci sute de pași de aici. Am cercetat-o, apa e bună de băut. Și pentru oameni, și pentru cai.
— Așa. Dar în privința pansamentelor? Să știți că n-am venit aici pentru petrecere; s-ar putea să ne lovim din clipă-n clipă cu dușmanul.
— Avem tot ce ne trebuie, spune sergentul Mihalache. De fiecare pluton e socotit un sanitar, iar la escadroane avem un subchirurg. Dacă îngăduiți, acești oameni vor însoți călărașii în misiune.
— Foarte bine, spune căpitanul Zosima. Am nădejde în voi. Vreau ca oamenii să fie bine îngrijiți.
Pleacă după ce mai aruncă o privire cuprinzătoare asupra trăsurilor și furgoanelor noastre.
— Un om de ispravă, spune sergentul. Îl știu de anul trecut, era comandantul jandarmilor de la statul-major. A cerut el singur să vină pe front. Putea foarte bine să stea și astăzi la cartierul general, ferit de primejdie, departe, în spatele frontului. Dar căpitanul Zosima nu e omul ăla.
— A fost primul ofițer care-a trecut pe pămînt turcesc, în recunoaștere, îi spun. Și a primit „Virtutea Militară“ pentru isprăvile lui.
Sergentul se uită la mine, zîmbește.
— Cunosc întîmplarea. Mi-a spus-o sergentul Roșianu. Ei doi se-nțeleg foarte bine, cînd e vorba de isprăvi ca aceea. Roșianu ăsta e un om care nu știe ce-i frica.
— Începem războiul cu oameni unul și unul, îi spun. Am cunoscut mulți viteji. Și mă gîndesc cu-nfiorare că la luptă, cei din primele rînduri cad cei dintîi.
— Nu te mai gîndi, îmi spune sergentul cu glasul înăsprit deodată.

9 august 1877

— Costine, sus!
Deschid ochii. E încă întuneric. Un chip se apleacă asupra mea. Nu-l deslușesc decît după glas.

— Poruncă, dom' sergent!

— Hai sus, îmbracă-te. Intrăm în avanposturi. Te-am dat la Escadronul Teleorman. Iei furgonul şi pe Cioată Mitu. Te prezinţi la domnul căpitan Velţ.

Întunericul face ca glasurile să sune mai coborît, mai straniu parcă. Abia aţipisem, dar mi se pare că am dormit foarte mult. Îmi iau tot ce-mi trebuie şi-l caut pe Cioată Mitu. Regimentul e în picioare, cu mic, cu mare; oamenii pun şeile pe cai, li se împart cartuşe şi pîine, sergenţii de la plutoane îşi strigă încet oamenii.

Mă apuc să străbat rîndurile de călăraşi care aşteaptă ordin de plecare. Întreb din om în om şi în cele din urmă dau de căpitanul Velţ.

— Merg cu dumneavoastră, îi spun. Avem un furgon cu materiale, doi cai şi doi sanitari.

— Bine, spuse căpitanul, apoi strigă undeva spre stînga lui: Locotenent Dumitrescu, ocupă-te de sanitari!

Numele locotenentului îmi e cunoscut. Îmi amintesc că l-am auzit rostit în legătură cu atacul turcesc de la Olteniţa. Mi se pare că a trecut atîta vreme de atunci! Şi totuşi nu-s decît trei luni...

La ordinul locotenentului, pornim cu furgonul în urma Escadronului Teleorman, care are misiunea să păzească flancul dinspre Vidin al diviziei. Toată noaptea stăm de veghe, călăraşii cu şeile pe cai. Se aşteaptă un atac turcesc, generalul Laskarev a aflat prin iscoade despre pregătirea unui marş împotriva diviziei.

Azi-dimineaţă, cînd credeam că am scăpat, prevestirea se împlineşte. Patru escadroane duşmane se năpustesc cu săbiile ridicate către poziţia noastră. Îi văd foarte limpede în lumina tare a dimineţii: poartă haină albastră şi pantalon roşu, iar căciulile rotunde din blană neagră îi fac să semene cu tătarii din cartea de citire.

— Cerchezii! strigă unul dintre ofiţeri. Luaţi seama, ăştia sînt înzestraţi cu puşti!

Luăm la ochi rîndurile dese de uniforme albastre care se apropie în goana cailor.

— Foc!

Salva trosneşte asurzitor. De nevoie, călăraşii noştri s-au preschimbat în infanterişti; din avanposturi pleacă spre turci salvă

după salvă. Rîndurile duşmanilor şovăie; ici şi colo, cîte-un cal sau un călăreţ se prăbuşeşte ca secerat. Dar cerchezii înaintează, învîrtindu-şi săbiile lungi, încovoiate...

Deodată, din stînga se aude un strigăt prelung. Un regiment de lăncieri ruşi apare din flanc şi se năpusteşte către duşmani. Încetăm focul, ca să nu-i lovim. Cerchezii au înţeles primejdia. Se vede că nu se aşteptau la trupe atît de numeroase. Fac cale-ntoarsă, în goană, dispar dincolo de înălţimea de unde s-au ivit...

Lăncierii au ajuns pe locul unde-au fost duşmanii adineauri. Îi vedem culegînd dintre răniţi pe unul. Ofiţerul descalecă şi vorbeşte cu el. Încalecă apoi în grabă şi face semn ostaşilor să-l urmeze. Lăncierii pornesc în galop...

— Au aflat ceva însemnat de la prizonier, tălmăceşte locotenentul Dumitrescu această întîmplare. Vor mai fi stînd şi alte trupe turceşti prin apropiere...

Rămînem mai departe în avanposturi. După vreun ceas, un ofiţer de legătură de la divizie vine la locotenent-colonelul Polizu, comandantul regimentului, care s-a oprit lîngă un copac şi a desfăşurat harta. Tălmaciul se apropie de el. Stau de vorbă cîteva clipe, apoi locotenent-colonelul Polizu încalecă, vine în preajma poziţiei noastre. Căpitanul Velţ îl întîmpină.

— O misiune pentru voi, spune de departe comandantul. Am primit ordin să dăm escortă pentru prada luată de la turci.

— Ce pradă, domnule colonel?

— Cerchezii n-au atacat de florile mărului. Ei voiau să deschidă drum unui convoi de provizii. Trei sute de care şi vreo două sute de vite încercau să intre în Plevna. În timp ce lăncierii îi alungau pe cerchezi, dragonii s-au dus pe altă parte şi au capturat convoiul. Acuma vor să-l trimită la Nicopole, în cetate, dar se tem că cerchezii vor încerca să-l ia înapoi. Aşadar, domnule căpitan Velţ, îţi iei oamenii şi faci siguranţă convoiului pînă la Nicopole.

— Am înţeles, domnule colonel!

Căpitanul Velţ încalecă. Strigă un ordin întregului escadron. Două sute de călăreţi se află într-o clipă în şa, gata să-i asculte porunca. Pornim şi noi în urma escadronului. Convoiul se arată curînd, pe drumul unde au dispărut cerchezii. Plutoanele de călăraşi îl înconjoară; locotenentul Dumitrescu Guţă e în frunte, cu plutonul de avangardă. Prin arşiţa amiezii, pornim spre

Nicopole. În preajma ambulanței noastre, păziți cu străşnicie de cîțiva călăraşi cu săbiile scoase, vreo douăzeci de infanterişti turci păşesc în silă, cu privirile-n pămînt.

Deodată, dindărătul unui pîlc de copaci izbucnesc împuşcături. Trag şi călăraşii din avangardă şi din flanc. Prizonierii turci ridică bucuroşi capetele şi vorbesc repede între ei. Dar bucuria lor nu ține mult. Un pluton de călăraşi, cu săbiile ridicate, porneşte în iureş spre pădurice. Vedem deodată uniformele albastre ivindu-se dintre tufe şi încălecînd. Cerchezii o iau la fugă, goniți din urmă de călăraşi.

De trei ori au încercat cerchezii să-şi ia prada înapoi. De fiecare dată escadronul le-a făcut față, înfruntînd gloanțele. După ce lupta se potoleşte, doi ostaşi vin la ambulanță. Au fost atinşi de gloanțele turceşti. Nu sînt răni grave; unul e lovit în mînă, aproape de umăr, celălalt are o dîră roşie pe obraz. Îi pansăm la iuțeală şi ne urmăm drumul.

Pe înserate, ajungem la Nicopole. Generalul Stolîpin însuşi vine să ia în primire convoiul şi să-i cerceteze pe prizonieri.

10 august 1877

— Parcă sîntem jurați să nu dormim nici o noapte cumsecade, mormăie sergentul Mihalache. Hai, leilor, sus!

Sărim din aşternut. Afară abia a-nceput să se lumineze de ziuă; deşteptarea asta cu noaptea-n cap ne pune pe gînduri.

— Dar ce s-a-ntîmplat, dom' sergent? întreabă Cioată Mitu, dînd glas nedumeririi tuturor.

— S-a întîmplat că avem ordin ca diseară să fim la Turski Trestenik. Patruzeci de kilometri de drum.

— Aşa departe, într-o singură zi?

— N-ai mai făcut marş forțat pînă acum? Dacă apucăm să plecăm pînă nu-i soarele sus...

Se întrerupe, căci dinspre Plevna se văd norii de praf ai unui convoi. Santinelele din avangardă au şi trimis oameni să alarmeze regimentul. Lăsăm deoparte bagajele încă nestrînse şi punem mîna pe arme. Călăraşii şi-au pregătit carabinele; îi

ghicim pe cei aflați de serviciu în avanposturi, cu patrontașele înțesate de gloanțe lîngă ei, căutîndu-și cîmp de tragere.

— Mămucă, au și tunuri! strigă Cioată Mitu.

Comandantul regimentului trimite un călăraș la divizie, apoi îl auzim cum împarte escadroanele: două în prima linie, în avanposturi, celelalte două, împărțite pe flancuri și în urmă, la trăsurile cu muniție, ambulanțe și provizii. Noi, sanitarii, ne rînduim în șanțuri, fiecare la cîte un pluton. Mă nimeresc în rînd cu locotenentul Dumitrescu. Acum am răgaz să-l văd mai bine. E un bărbat scund, cu favoriți stufoși și mustață răsucită-n sus. Are mîini mari, puternice; își ia carabina cu o singură mișcare și o potrivește pe buza șanțului. Ordonanța lui, un soldat înalt, cu părul cenușiu, îi pune la-ndemînă patrontașul cu cartușe.

— Ia-ți și tu pușca, Marine, strigă locotenentul. Și hai mai repede, că dau turcii peste noi!

Mă culc în șanțul săpat numai pe jumătate și-mi pun cartușele la-ndemînă. Din partea turcilor, deocamdată nu se mișcă nimic.

— Ce fac ăia? S-or fi răzgîndit? întreabă sergentul-major.

Locotenentul Dumitrescu se înalță deasupra șanțului, se uită cu binoclul. Un glonț piuie scurt pe deasupra noastră.

— Culcat, dom' locotenent! țipă sergentul-major. V-au luat la ochi, ticăloșii.

Locotenentul rîde și se tupilează iarăși îndărătul parapetului scund, făcut din pămînt bătătorit. Apoi îl lămurește pe subofițer:

— Au trimis iscoade să ne cerceteze tăria. Acum își pun tunurile în bătaie. Dă ordin să adîncească adăposturile cît stăm aici. Văd că și rușii își rînduiesc artileria...

Muncim cu sîrg la șanțurile noastre. Aici nimeni nu îndărătnicește la treabă; știm că un adăpost bun înseamnă viață. După vreo jumătate de ceas, turcii încep să tragă. Mai întîi cu tunurile. Țintesc spre bateria rusească așezată în dreapta diviziei, îndărătul unei movile. Mă uit cum se sparg obuzele în partea lor. Deocamdată, rușii nu răspund.

— De ce nu trag? întreb cu glas tare.

Locotenentul îmi spune fără să-și întoarcă fața spre mine:

— Îi așteaptă să atace. După cîte cred, turcii din Plevna încearcă să curețe drumul către cetățile celelalte. Nu se așteptau ca pe linia asta să găsească trupe. Asta-nseamnă cavaleria,

băiete: se mişcă iute, duşmanul nici nu prinde de veste cînd ajungi în coasta lui.

Bubuitul tunurilor a încetat deodată. Înalţ capul şi privesc spre inamic. De acolo, dintr-un lan de porumb, porneşte un pîlc de cavalerie, apoi altul şi altul: în galop, cu săbiile lucind deasupra capetelor, cu lăncile sclipind în soare. Acum prinde glas bateria rusă. Proiectilele se sparg pe cîmp, între călăreţii duşmani. Turcii se risipesc, răresc rîndurile, ca obuzele să le facă mai puţin rău. Îi vedem cum se apropie; de jos, din şanţul unde stăm, piepturile cailor par mai masive. Mă uit cu o strîngere de inimă la această năvală pe care nici obuzele ruşilor n-o pot opri; degetul se strînge pe trăgaciul armei...

— Nu trage nimeni! strigă locotenentul Dumitrescu. Lăsaţi-i să se apropie şi ochiţi în plin!

Turcii sînt atît de aproape, încît bateria a încetat focul, de teamă să nu-i nimerească pe ai noştri. Clipă de clipă, tropotul cailor se apropie; auzim acum răcnetele sălbatice ale călăreţilor, nişte chiote neomeneşti, cu glasuri subţiri şi aspre, care par a fi înspăimîntat pînă şi caii pe care călăresc.

— Foc! ţipă locotenentul Dumitrescu. Trageţi în plin, flăcăi!

Sute de carabine pocnesc aproape în aceeaşi clipă. Cîţiva cai se poticnesc în plină goană; turcul din faţa mea scapă sabia şi se prăbuşeşte pe coama calului care continuă să alerge; caii nechează, călăreţii îşi inteţesc urletul acela îngrozitor. La semnul mai-marelui lor, turcii se despart deodată în două, ocolesc poziţia noastră şi se retrag în lături. În urma lor, rînduri dese de infanterişti în uniforme albastre, cu puştile gata de tras, aleargă spre noi. Îmi încarc iute arma.

— Foc! Foc în plin! strigă mereu locotenentul.

În dreapta şi-n stînga mea pocnesc armele. Gloanţele duşmanilor încep să şuiere pe deasupra noastră. La două sute de paşi înaintea şanţurilor, turcii se opresc şi se adăpostesc prin brazde. Tragem mereu; pocnesc focuri dese şi din partea lor. Aud deodată un chiot lung în urmă; escadronul rămas la bagaje se iveşte dindărătul unui crîng. E rîndul călăraşilor noştri să-şi înspăimînte duşmanul cu strigăte şi cu luciul săbiilor învîrtite deasupra capului...

Turcii au inteţit focul. Tropotul sutelor de cai se apropie, ne pitulăm mai bine în şanţuri, caii trec peste noi ca într-un vis; bulgăraşi de pămînt stîrniţi de copite ne ating obrajii. Cînd

ridic iarăşi capul, văd uniformele albastre ale turcilor săltînd peste porumbişte; şalvarii le flutură în vînt. Cîţiva se rostogolesc, scăpînd de lovitura călăraşilor, alţii cad atinşi de tăişul săbiei, alţii se întorc, cu arma întinsă, fac faţă iureşului, trag în pieptul cailor...

— Înainte! strigă deodată locotenentul.

Sărim, ca un singur om, din adăposturi, şi-i urmărim pe turcii care se retrag. Alergăm pe pămîntul moale, cizmele se înfundă în brazde, ne poticnim, alergăm mereu. Deodată prind glas tunurile duşmane. Obuzele se sparg între noi şi uniformele albastre. Ne oprim, căci locotenentul a făcut iarăşi semn. Infanteriştii turci fug către bateriile lor. De undeva, de peste colina din dreapta, se aud încă împuşcături. Bubuie iarăşi tunul... Locotenent-colonelul Polizu se arată în vîrful dealului din stînga noastră. Ţine sabia în mînă şi chipiul i-a alunecat pe-o parte.

— Domnule colonel, să-i urmărim! strigă locotenentul.

— Nu! Rămîneţi pe loc! Avem ordin să apărăm bateriile căzăceşti. Adunaţi răniţii. Ne retragem în poziţii!

E rîndul nostru, al sanitarilor. Cutreierăm cîmpul de bătălie, împreună cu alţi călăraşi. Găsim un ostaş român lovit drept în inimă. Alături de el un altul, rănit în coastă. Îl bandajez cum pot şi-l ajut să se ridice. Doi călăraşi îl iau şi-l duc la ambulanţă. Mai departe, în preajma unei gropi de obuz, aud un geamăt. Mă uit în dreapta, mă uit în stînga, nimic.

— Unde eşti, măi? strig.

Geamătul se aude iarăşi, mai stins, mai înfundat. Abia acum văd adăpostul, acoperit de pămînt în urma exploziei. Îngenunchez, încep să dau pămîntul la o parte cu mîinile. Apare o cizmă de cavalerist. Lucrez mai departe, cu spaima clipelor care trec. Descopăr, în sfîrşit, faţa omului. E un ostaş din Escadronul Teleorman. L-am mai văzut de-atîtea ori, dar acum e de nerecunoscut. Faţa albă ca hîrtia, ochii clipind des, fruntea mînjită de pămînt amestecat cu sînge...

Îl ridic.

— Poţi să mergi?

— N-aud, se vaită el. N-aud nimic, frăţioare.

Omul pare teafăr, dar se clatină pe picioare şi nu poate să meargă drept înainte. O ia mereu razna într-o parte, şi dacă nu l-aş opri, cred că s-ar învîrti în cerc. Îl apuc de braţ, îl conduc

ca pe un orb către ambulanța noastră. Doctorul regimentului, cu mînecile suflecate, bandajează răniții. Mă vede, aruncă o privire spre rănit:

— Are vreo rană?

— Nici una, dom' doctor. Dar merge rău și n-aude.

— Vechea poveste, contuzie, spune doctorul. Dacă are noroc, în două-trei zile e sănătos tun. Dă-i un calmant și culcă-l.

În timp ce mă ocup de rănitul meu, aud glasul locotenent-colonelului Polizu:

— Trei morți, pînă acum. Și răniți...

— Șapte, spune doctorul. Nu vorbim de cei cu răni ușoare. Am îngrijit cîțiva și i-am trimis înapoi, la escadroane. Ei înșiși au cerut să plece.

— Băieți de ispravă, spune comandantul. Dacă era după noi, i-am fi urmărit pe turci pînă sub zidurile Plevnei.

— Las' că și atît le-a fost destul, îl liniștește doctorul. Trebuie să ne păstrăm forțele, domnule colonel. Bătălia Plevnei n-a început încă...

11 august 1877

Ieri, după luptă, cînd credeam că avem parte de odihnă, primim ordin să ne deplasăm cu toată divizia spre Bulgar-Trestenik. Am ascultat în tăcere ordinul, dar după ce s-a dat liber trupei, să ne pregătim de marș, l-am auzit pe unul dintre călărași:

— Măi fraților, eu am fost în recunoaștere la Bulgar-Trestenik. Sînt patruzeci de kilometri pînă acolo, și pe arșița asta nu știu, zău, cum om putea răzbi.

O oră de răgaz pentru toate pregătirile. După fix o oră, corturile sînt încărcate în căruțe, caii înhămați, iar escadroanele de călărași, în front pe plutoane, așteaptă ordin de plecare. Locotenent-colonelul Polizu apare în fața noastră, călare, cu cureluşa chipiului legată sub bărbie, după obiceiul lui. Pune gorniștii să sune „drepți“ și îl auzim:

— Domnilor ofițeri și dragii mei călărași, am primit chiar acum o scrisoare din partea excelenței sale generalul Laskarev,

comandantul diviziei a noua de cavalerie imperială rusă. V-o citesc spre știrea întregului regiment:

„Cu plăcere comunic mulțumirile mele ofițerilor și soldaților din regimentul domniei voastre și personal domniei voastre pentru buna purtare și curajul ce au arătat în zilele de 8, 9 și 10 curent cînd au fost cu restul diviziei la Trestenik. Aceasta-mi dovedește, domnule colonel, că la orice ocazie regimentul domniei voastre va reprezenta armata română cu dignitate și onoare..."

Un strigăt prelung de „ura" acoperă cele din urmă cuvinte. Colonelul face semn cu mîna și liniștea rămîne iarăși stăpînă pe coloană.

— Dragii mei, spune colonelul, ne așteaptă un marș greu. E căldură mare și drumul e lung. Vreau ca regimentul nostru să arate aceeași vrednicie ca pînă acum.

Pornim, intrăm în coloană cu unitățile rusești de dragoni. În urma noastră, un regiment de lăncieri care ne-a fost vecin în timpul luptei. Se apropie prînzul; soarele ne arde în creștet, mergem pe cîmpii pustii, fără fir de umbră. Urcăm dealuri, coborîm văi domoale, cu iarbă săracă; trecem apa Vidului prin vad, înaintăm fără oprire...

Cam la calea jumătate, trecem pe lîngă un cal de-al rușilor, mort de căldură; mai departe vedem altul și altul...

— Nu-s deprinși cu arșița asta, spune locotenentul Dumitrescu.

— Ai noștri sînt mai tari, îi spun. Nici oamenii nu se plîng. Poate că rezistăm mai bine la căldură...

— Nu numai la căldură, ci și la frig. Astă-toamnă, la manevre, ne-a plouat zile de-a rîndul. Dar n-a ajuns nimeni la ambulanță. Oameni tari, călărașii noștri...

CAPITOLUL VIII

13 august 1877

De două zile stăm în bivuac la Trestenik, alături de regimentul de lăncieri ruși. Aflăm că în cursul marșului divizia rusă a avut cinci cai morți de căldură și trei soldați internați

la ambulanţă cu congestii la cap. Generalul Laskarev, aflînd că regimentul nostru nu pierduse nici un om, a mulţumit comandantului şi l-a lăudat pentru tăria călăraşilor noştri.

Azi, dis-de-dimineaţă, Escadronul Ialomiţa a primit ordin să plece în recunoaştere către Verbiţa, un sat aflat la numai zece kilometri depărtare de Plevna. Dintre sanitari, Toader a fost ales să însoţească escadronul. Îl privesc cam cu mîhnire cum îşi ia sacul şi puşca.

— Să-mi scrii de pe-acolo, încerc să glumesc.

— Dacă mi-o rămîne mîna teafără, îmi întoarce el gluma.

— Hai, nu te mai grozăvi. Umblă vorba că turcii nu prea se plimbă în afara cetăţii.

— O să ne încredinţăm la faţa locului, rîde Toader şi încalecă cu o sprinteneală pe care nu i-o bănuiam.

Caii escadronului frămîntă pămîntul pe loc, în aşteptarea ordinului de plecare. Simt o strîngere de inimă. Îi strig prietenului meu:

— Ai grijă de tine!

Drept răspuns, un singur semn din mînă. Apoi întreg escadronul porneşte la trap către miazăzi.

Toată ziua umblu cam fără chef prin tabără. Sînt momente în care nu prea ai ce face, chiar dacă e război; călăraşii îşi curăţă armele, îşi cos hainele sau scriu acasă. Eu mă învîrtesc de colo-colo, schimb o vorbă cu unul şi altul, doar ca să treacă timpul. Abia spre seară aud tropotul sutelor de cai ai escadronului trimis în recunoaştere. În frunte, colonelul Roznoveanu, comandantul brigăzii, călărind alături de căpitanul Zosima. Ostaşii ne fac semne de departe şi ne liniştesc. N-au întîmpinat nici o primejdie în cursul misiunii.

— Nişte oameni de ispravă, îmi povesteşte Toader. Ai avut dreptate, căpitanul Zosima e un viteaz. Să-l fi văzut cum se avînta, cu cîte-un pîlc de călăraşi după el, scotocind crîngurile, cercetînd văioagele şi coturile de mal, doar-doar o da peste ceva turci. Dar locurile sînt pustii; pe zeci de kilometri nici ţipenie de om. Stau şi-şi întăresc cetatea, aşa spunea căpitanul Zosima.

— Şi? Cetatea aţi văzut-o?

— Nu era în raza noastră, spune dezamăgit Toader. Dar să nu-ţi închipui că Plevna e totul. Ţi se pare lucru de nimic că am măturat toată împrejurimea? Un sergent mi-a spus că am

cuprins toată latura de nord-vest a cetății; asta-i lucru de glumă?

Mă grăbesc să împărtășesc entuziasmul prietenului meu, deși în sinea mea sînt un pic dezamăgit. Visasem pentru escadronul căpitanului Zosima o ispravă deosebită, o luptă, un steag cucerit de la dușman. Dar călărașii rîd între ei și făgăduiesc că data viitoare...

14 august 1877

Colonelului Polizu nu-i place să vadă oameni stînd degeaba. În zilele de tabără, cei care nu-s de gardă sau în cercetare fac instrucție la cataramă. Cu toată căldura, călărașii muncesc cît e ziua de mare: trag cu armele din șanțuri sau din fuga calului, fac exerciții șarjînd cu sabia pozițiile unui dușman închipuit. Comandanții de escadroane și de plutoane conduc pregătirea oamenilor, dar nici comandantul regimentului n-are astîmpăr: cînd la unul, cînd la altul, cu o laudă sau cu o mustrare, glasul lui puternic răsună în toată tabăra.

Noi, la ambulanță, facem alt soi de instrucție. Luăm pe cîte unul de-ai noștri, socotindu-l rănit, și-l bandajăm la picior sau la cap, ori îi fixăm brațul în scîndurele. Doctorul regimentului privește mulțumit la toată agitația noastră și mai aruncă cîte-o vorbă, cîte-un sfat, iar uneori pune el însuși mîna și ne arată cum să facem. Vremea trece pe neștiute. Seara ne culcăm frînți de oboseală, dar mulțumiți: cu fiecare zi sîntem tot mai stăpîni pe meseria noastră ostășească...

18 august 1877

Două escadroane s-au rînduit de strajă pe drumul cel mare, care vine de la Nicopole spre Plevna. În stînga noastră se află avanposturile rusești.

Bulgarii din împrejurimi au venit să ne ajute la săpatul adăposturilor. Sînt niște oameni foarte prietenoși. Unul dintre

ei, un bătrîn cu mustăţi albe, pleoştite, vine lîngă cortul ambulanţei:

— V-am adus niște tutun de-al nostru, bulgăresc.

— Mulţumim, tăicuţule, îi spun. Dar de unde ştii româneşte?

— Apoi în sat la noi îs vreo trei neamuri de români; am copilărit cu ei și-am învăţat. Fiu-meu a fost la voi, în România, acolo a învăţat să poarte arma.

Sergentul Mihalache vede că mă mir. Mă lămureşte:

— Înainte de război, voluntarii bulgari au fost la noi, la Ploieşti. Și-au alcătuit trupele pentru lupta împotriva turcilor. Asta i-a supărat tare pe alde Osman.

— Chiar aşa, rîde bătrînul. Săptămîni de zile am pribegit prin păduri de răul başbuzucilor. Veneau să se răzbune pe satele bulgăreşti de unde au plecat volintiri. Și aveau de ce să se supere: cînd s-au întors, flăcăii noștri au îndreptat arma împotriva lor.

— Şi ce face băiatul dumitale acum?

— E ostaş, ce să facă? A mers cu ai lui pe drumul Sofiei. Acolo s-a dus oaste mare rusească. De-ar putea trece munţii mai curînd! S-ar isprăvi odată cu războiul, că tare-i greu. Și-am isprăvi și noi cu turcii. Stăpînirea lor ne apasă cumplit, flăcăilor. Bine c-aţi venit; ne-oţi ajuta să ne scăpăm de ei.

Fumăm bucuroși din tutunul moale, galben, adus de moșneag într-o taşcă. Dar răgazul nostru se sfîrșește pe neașteptate: în avanposturi detună foc de arme, auzim chiotele subţiri ale cerchezilor plecaţi la atac. Sărim cu toţii în șanţuri. În urma noastră, moşneagul, rugîndu-se să-i dăm și lui o pușcă. Tragem cu toţii împotriva trupelor de cavalerie și infanterie care ne atacă; gărzile mari ale escadroanelor ies înaintea călăreţilor duşmani, se dă o luptă pe care n-avem cum s-o urmărim din şanţurile noastre. Respinși, turcii nu se lasă; își adună cavaleria risipită pe cîmp și se năpustesc asupra flancului stîng, unde se află pe poziţii vecinii noștri, lăncierii ruși.

După vreun ceas de luptă aprigă, turcii se retrag.

— Nici de data asta nu le-a mers, rîd ostașii.

Bătrînul clatină din cap:

— Nu se lasă ei așa ușor. Sînt mulţi în cetate la Plevna, şi nu le place să fie împresuraţi. Eu gîndesc că asta vor: să-şi păstreze drumurile libere.

19 august 1877

Bătrînul a avut dreptate. Turcii ne-au atacat din nou, chiar în zorii zilei. Lupta a ținut pînă spre seară, dar n-au izbutit să ne scoată de pe poziții. Un locotenent, rănit ușor la mînă de un glonț, ne explică:

— Au nevoie de legătură între cetăți. Luați seama, băieți, prin aceste locuri ne vom bate încă mult. Cîtă vreme drumurile nu sînt în mîna noastră, Osman Pașa primește și ajutoare și muniție, și hrană pentru oameni și pentru cai. De data asta au încercat prin partea avanposturilor ruse. Mîine, cine știe?

Doctorul regimentului se întoarce spre el:

— Prea mult n-o să-i mai meargă lui Osman Pașa. Am fost ieri la divizie, la Breslenița. Mi-am aruncat ochii pe o hartă. Urmează să împresurăm Plevna din toate părțile, să-i tăiem ieșirile, iar după aceea s-o luăm cu asalt. Avem deja două divizii pe malul drept al Dunării; de mîine începe să treacă și armata de rezervă. Zilele oastei lui Osman sînt numărate...

Mă grăbesc să dau această veste prietenului meu. Toader e neobosit; aduce apă răniților, mătură prin corturi, pune rînduială în furgoanele sanitare. Cel mai adesea, își găsește de lucru fără să-l îndemne nimeni. Îl aflu și acum săpînd o groapă pentru gunoaie îndărătul cortului.

— Ce te omori așa? îl întreb. Mîine nici nu știm dacă mai sîntem pe-aici.

— Dar pînă mîine? rîde el. Vrei să ne bîzîie muștele? Decît să dai sfaturi, mai bine-ai pune mîna pe lopată.

Pun mîna, sap alături de el, încredințat că fac un lucru zadarnic. Dar oricum, nu mi-ar place să stau de pomană în vreme ce el asudă.

— Am vești noi, Toadere. Toată armata noastră trece Dunărea. Ne-a povestit doctorul: zilele astea împresurăm Plevna din toate părțile.

— Plevna, spune el și-și șterge nădușeala de pe frunte. Mai rămîne Rahova, mai rămîne Vidinul. Nu-i așa de ușor cu turcii...

Începe să sape din nou, de parcă groapa asta ar avea vreo însemnătate pentru Plevna, Rahova sau Vidin. Sap și eu, mai mult ca să-i țin de urît. Cînd vine sergentul, groapa e gata.

— Bună treabă, spune el. Mi-ați luat-o înainte. Mîine voiam să rînduiesc eu povestea asta, dar văd că nu mai e nevoie. Bravo, băieți!

Aş vrea să-i spun că laudele se cuvin lui Toader, numai lui. Dar Toader rîde la mine:

— Singur n-o scoteam la capăt, domnule sergent. De nu era Costin să mă ajute...

21 august 1877

Două zile am rămas în bivuacul de pe șoseaua Plevna-Nicopole. Apoi atît noi, cît și divizia rusă, ne-am mutat la Cuilovița, un sat în care mai poposiserăm în cîteva rînduri. Avanposturile s-au instalat la vreo trei kilometri în fața satului, pe un deal. Iarăși punem mîna pe lopeți, adîncim șanțurile, săpăm gropi de tragere și înălțăm parapete. Dar turcii nu se arată.

— O fi departe Plevna asta? întreabă un călăraş uitîndu-se în zare.

— De n-ar fi dealurile din față, i s-ar vedea acoperișurile, spune locotenentul Dumitrescu. Dar pînă la Plevna mai este. După hărțile pe care le avem, cetatea e înconjurată de redute. Cea din fața noastră e Grivița, iar mai la dreapta e Opanez. Cercetașii spun că turcii au lucrat toată luna asta ca să le întărească cu parapete înalte și șanțuri adînci. O să ne fie greu...

— Îi răzbim noi, spune ostaşul. Numai să ne dea ordin mai degrabă.

— Ordinul e să-i împresurăm mai întîi, spune locotenentul. Ca să nu poată primi ajutoare de la Vidin. Iar drumurile le-ați văzut și singuri cum sînt. Ajunge o bură de ploaie ca să împotmolească artileria...

24 august 1877

Azi, pe o vreme cîinoasă, ne-am mutat la Riben. Un drum de nici douăzeci de kilometri, dar pentru toți a fost un chin. A plouat toată ziua, iar pe drumurile desfundate furgoanele

abia se tîrau. De zeci de ori a trebuit să le împingem, înotînd prin noroiul negru, să despotmolim căruţele cu muniţie, bucătăriile, furgoanele sanitare. Seara ne-am aşezat în preajma brigăzii de cavalerie. Am instalat corturile, am băut un ceai şi am dat fuga la camarazii noştri de la brigadă, să aflăm veşti noi. Şi veşti erau destule!

Am aflat că grosul armatei trecuse pe podul de la Siliştioara-Măgura, în sunetul fanfarelor. Mulţime de lume venise să-i petreacă pe ostaşii porniţi la luptă. Divizia a treia, care se afla deja lîngă Riben, a înaintat spre Kalişovăţ. Iar divizia noastră, a patra, a ajuns la Verbiţa, la zece kilometri de Plevna. Drumul pe ploaia care cădea mereu a fost el însuşi o faptă eroică. Tunurile se împotmoleau mereu; oamenii trăgeau de roate, ajutînd caii, orbecăind prin noroi, pe făgaşe şi pe arătură. Mergeau mai mult noaptea, de teama iscoadelor turceşti.

— Abia acum a aflat lumea ce poate ostaşul român, ne spune medicul-şef Georgescu. Corespondenţii străini sînt entuziasmaţi, ziarele din toată Europa scriu frumos despre armata noastră. Şi au să mai scrie, cît de curînd. Cînd vom începe asaltul...

25 august 1877

Pe la orele 11, primim ordin să plecăm în recunoaştere. Pornim cu tot regimentul; ni se alătură cinci escadroane de călăraşi şi roşiori, o adevărată oaste. Colonelul Creţeanu, comandantul brigăzii, ne spune la plecare:

— Ostaşi, marele cartier general ne-a încredinţat o misiune însemnată. Vom face o recunoaştere peste Vid, în zona din vestul Plevnei, ca să aflăm dacă acolo sînt forţe inamice. Vom trece prin primejdii, vom fi poate întîmpinaţi cu gloanţe. Dar am încredere în voi, sînteţi ostaşi căliţi în lupte şi veţi şti să vă faceţi datoria!

Pornim îndată la drum. Trecem podul peste rîul Vid, iar după o oră de mers întîlnim drumul spre Rahova. Un escadron rămîne pe acest drum să apere spatele coloanei. La Trestenik, ne despărţim iarăşi: două escadroane pornesc spre dreapta, către Etropol, unde bănuim că s-ar afla trupe turceşti. Mergem mai

departe, urcăm un deal prelung, iar în vîrful lui dăm peste stîlpii de telegraf care leagă Plevna de Rahova și Vidin. Cîțiva ostași primesc ordin să taie firele și să dărîme stîlpii. Pornim iarăși, ajungem la alt drum însemnat. În depărtare vedem o coloană de căruțe; ne oprim, un pîlc de călărași se duc să le cerceteze. Se întorc cu cîțiva bulgari care conduceau căruțele. Mă ațin în preajma comandantului, care stă de vorbă cu bulgarii.

— De unde veniți?

— Am fost să ducem merinde pentru turcii de lîngă Dubnik. Am plecat azi-dimineață din Plevna, cu treizeci de căruțe încărcate. Acum sînt goale, precum vedeți. Ne întoarcem în cetate.

— Ce e prin cetate?

— Oaste multă, domnule comandir.

— Cam cîți?

— Cine să-i numere? Cu zecile de mii. Dar călăreți au puțini.

— Și în împrejurimi?

— Sînt zece tabere afară din oraș. De la Lovcea au venit vreo șase sute de căruțe cu răniți. A fost bătaie mare acolo.

— Nu sînt semne că turcii vor să plece din Plevna?

— Să plece? Nu. De-o lună ne silesc să lucrăm pentru ei; sîntem din satele apropiate. Am cărat pămînt și lemn pentru redute și am dus merinde.

— Au de mîncare în oraș?

— Destulă. Turcii mănîncă pîine albă și bună; cu încălțările stau mai rău.

— Dar muniție?

— Au din belșug. Și le mai vine și dinspre Sofia, cu căruțele.

— Lumea din sate îi ajută?

— Ce să-i ajute, că de răul lor nu mai putem trăi! Mereu vin bașbuzucii și ne pradă, ba mai dau foc la case și mai ucid cîte-un om, ca să vîre groaza-n noi. Scăpați-ne, dragilor, de răul lor! Loviți-i fără cruțare!

— Pentru asta sîntem aici, spune colonelul. S-auzim de bine, moșule.

— Mult noroc, domnule comandir, și s-aveți parte de izbîndă!

Pornim mai departe. În zare, se văd acoperişurile altui sat. Numele trece din gură-n gură: Dubnik...

Comandantul dă ordin de oprire, apoi trimite două escadroane către sat. Auzim deodată bubuitul tunurilor. Încep să tragă şi armele. Ostaşii duşmani se ridică din şanţurile lor, fug din sat. De acolo, de după copaci, se înalţă fumul tunurilor. Colonelul Creţeanu se sfătuieşte cu colonelul rus care-l însoţeşte. Îşi trece pe hartă poziţia trupelor duşmane. Apoi porunceşte celor două escadroane să se întoarcă.

— Mi-ar fi plăcut să le tragem o mamă de bătaie, spune sergentul-major care călăreşte în stînga locotenentului Dumitrescu.

— N-avem artilerie, răspunde locotenentul. Ar însemna să pierdem oamenii zadarnic. Oricum, misiunea a fost îndeplinită: ştim că pe partea asta se află o tabără turcească cu artilerie.

Încerc să pricep gîndurile comandanţilor. Întreb aşa, ca pentru mine:

— De ce nu aducem şi noi tunuri?

— Ţinta noastră e Plevna, băiete. N-ar avea rost să ne risipim puterile pe-aici.

Coloana, reîntregită, se depărtează de satul cu pricina. Comandantul instalează avanposturi şi dă ordin de haltă. Ne odihnim o oră, mîncăm pîine cu brînză, bem o gură de apă şi pornim înapoi.

La Trestenik ne unim cu cele două escadroane pe care comandantul le trimisese la Etropol. Mă bucur că-l văd iarăşi pe Toader. Parcă ne-am fi despărţit de nu ştiu cîtă vreme.

— Ce isprăvi aţi făcut? îl întreb.

— La Etropol n-am găsit pe nimeni, ţăranii ne-au spus că turcii au plecat de trei zile. Aşteaptă o coloană dinspre Sofia, sub comanda unui paşă. La Asagi Dubnik ne-am întîlnit cu o coloană mare, ca la cinci batalioane de infanterie, ceva cavalerie şi o baterie, precum şi mulţi catîri cu provizii. Am crezut că-i atacaţi şi voi pe partea cealaltă, deci am pornit lupta. Dar turcii erau mai mulţi ca noi şi ne-am dat seama că n-o să-i răzbim. Maiorul a dat ordin să ne întoarcem la Trestenik. Vă aşteptăm de-o oră.

— Aveţi vreun rănit?

— Nimic. Turcii n-au îndrăznit să vină asupra noastră, aveau

cavalerie puţină. Tăria lor era în tunuri şi în batalioanele care se îngropaseră în teren.

— Vorbeşti ca un strateg, Toadere.

— La război fiecare trebuie să fie un pic strateg, spune el zîmbind.

CAPITOLUL IX

27 august 1877

Ne aflăm la Verbiţa, unde s-a instalat Marele Cartier General al armatei noastre. Un pluton e detaşat aici, la statul-major; celelalte au rămas să facă patrulări în jurul bateriilor care au început să tragă spre Plevna. Noi, de la trenul sanitar, primim ordin să ne unim cu ambulanţa diviziei, care se află în preajma Griviţei. Spre prînz pornim la drum; avem de mers zece kilometri — ca totdeauna, în marş forţat. În drum întîlnim o coloană de muniţii care merge spre Griviţa. Intrăm în vorbă cu ostaşii de la furgoanele cu obuze.

— Toată armata se află în jurul Plevnei, spune un caporal bătrîn. Artileria a ajuns în linie cu infanteria. Ieri am avut mari necazuri. În faţa Griviţei se află nişte întărituri; de acolo turcii trag drept către tunarii noştri. Era să mă nimerească şi pe mine un glonţ. Tocmai cînd duceam o ladă cu muniţie spre baterie.

Grăbim pasul. Bubuitul tunurilor se aude tot mai tare. Ajungem la poziţiile diviziei. Cei dintîi ostaşi pe care-i întîlnim sînt vînătorii. Stau cu armele pregătite, în şanţuri, şi mănîncă.

— Hai, sanitarilor, grăbiţi pasul, ne spune un sergent. Mai e niţel şi sună atacul.

— Atacul?

— Da. Regimentul 13 a primit ordin să-i scoată pe turci din întăritura din faţa Griviţei. Şi tare mă tem că o să fie nevoie şi de voi pe-acolo...

Toader, sergentul Mihalache, toţi ceilalţi începem să alergăm către şanţurile dorobanţilor. Vedem un drapel fîlfîind, ne grăbim către el. Acolo se află, cum e firesc, comandantul. Îl cu-

nosc de la Bechet: e maiorul Lecca. Nu mai avem vreme de prezentări şi tot protocolul ostăşesc cu care ne-am deprins; aşteptăm, în preajma ofiţerilor, să vedem ce se întîmplă.

— Domnule colonel, spune maiorul cu glas răsunător, am împărţit batalionul pe trei coloane. Compania căpitanului Botez spre dreapta, prin vale, căpitanul Irimia cu compania lui va merge prin tufărişul de pe coastă, spre centru; căpitanul Andronescu în stînga, pe platou. Păstrez compania locotenentului Dimitriu, cu drapelul, ca rezervă.

— E bine, încuviinţează colonelul. La nevoie, vă sprijină batalionul doi. Am dat ordin Regimentului cinci de linie să vă susţină cu foc în cursul atacului. Doctorul Vilara unde-i?

— Aici sînt, domnule colonel. Mi-au venit sanitarii de la divizie; ambulanţa este pregătită, brancardele şi tot ce ne trebuie...

— Veţi avea în sprijin şi o ambulanţă a Crucii Roşii din Iaşi. Comitetul doamnelor din Iaşi s-a oferit voluntar să ajute serviciul nostru medical. Aşadar, înainte!

Maiorul Lecca încalecă. Trage sabia. Comandanţii de companie sînt şi ei pe cai. Un semn, şi valul de dorobanţi ţîşneşte din şanţuri, strigînd „ura", către redanul turcesc. Mă ridic deasupra parapetului, să pot vedea mai bine ce se petrece. Din partea turcilor izbucneşte deodată un foc ucigător; sute de arme pocnesc aproape în aceeaşi clipă, poziţia inamică se acoperă de fum; dorobanţii aleargă în rînduri strînse, tunurile bubuie, pe platou explodează proiectilele duşmane, pămîntul întreg pare că se cutremură de violenţa luptei.

Un dorobanţ se clatină şi cade; altul scapă arma şi se prăbuşeşte înainte, ca secerat. Dar rîndurile ostaşilor aleargă înainte, strigînd şi chiuind. În flancuri, îi susţin cu foc ostaşii din Regimentul 5 linie, răspîndiţi în tiraliori.

Compania din centru a ajuns înaintea tuturor asupra întăriturilor turceşti; aici focul e mai tare, căzuţi sînt mai mulţi. Maiorul Lecca strigă o comandă, compania de rezervă pleacă şi ea la atac, drapelul flutură deasupra rîndurilor de ostaşi...

— Sanitari, înainte! strigă doctorul şi porneşte, prin ploaia de gloanţe, către platoul de unde au plecat dorobanţii şi unde au rămas acum răniţii.

Alergăm cu toţii în urma lui. Adunăm răniţii şi-i aducem pe rînd la ambulanţă; pe cei mai grav loviţi îi pansăm pe loc.

Focul turcilor s-a mutat mult înaintea noastră, acolo unde lupta e încă în toi.

...După două ore de luptă înverşunată, dorobanţii au cucerit întăritura inamică. Bateria locotenentului Hartel, mutată între poziţia proaspăt cucerită şi reduta Griviţa, trage cu înverşunare, împiedicîndu-i pe turci să contraatace. Focul bateriilor turceşti se îndreaptă asupra tunurilor noastre; ridic ochii în răstimpuri, văd fumul exploziilor ţîşnind cînd ici, cînd colo, în preajma tunurilor...

– Am învins! strigă maiorul Lecca întorcîndu-se în galop către avanposturile noastre.

– Un batalion de eroi, răspunde colonelul Voinescu.

– Muniţia e pe sfîrşite, domnule colonel.

– O s-o împrospătăm. Poziţia trebuie păstrată cu orice preţ. La noapte turcii vor încerca s-o ia înapoi...

Toate acestea se petrec sub ochii mei; sînt clipe hotărîtoare, clipele primei noastre victorii. Am apucat să văd, în timpul bătăliei, frînturi din uluitoarele fapte ale dorobanţilor. Comandantul companiei a doua, locotenentul Dimitriu, era în toiul luptei cînd calul lui a fost lovit de două gloanţe; prăbuşit, ofiţerul urmase să dea comenzi oamenilor săi care se înfruntau cu duşmanul în şanţurile pline de fum. Drapelul trecuse din mînă-n mînă, dar nici o clipă nu se înclinase, păstrînd în fluturarea lui demnitatea ostăşească prin iureşul gloanţelor...

S-a înserat. Nu mai contenim cu transportul şi îngrijirea răniţilor; sînt cu zecile, unii loviţi de mai multe gloanţe, şi suferinţa pe care-o îndură cu atîta bărbăţie mă cutremură. Tîrăsc un ostaş care are pieptul sfîrtecat de schije; ştiu că n-are nici o speranţă; moare în mîinile mele, zîmbind împăcat:

– I-am alungat din poziţie...

Mă întorc să iau un altul, care se vaită încet. Un glonte i-a străpuns piciorul mai sus de genunchi; rana e adîncă, urîtă, încerc să opresc sîngele care curge şuvoi, nu izbutesc, ţip:

– Dom' doctor! Aici, un caz grav!

Doctorul Vilara vine într-un suflet, apasă cu degetul mare încheietura piciorului, sîngele se opreşte; am mai învăţat ceva; fac pansamentul, un nou roi de gloanţe şuieră pe deasupra noastră, Toader vine cu targa, luăm rănitul, alergăm spre corturile ambulanţei...

Către miezul nopţii, sfîrşind această trudă, ne oprim să facem bilanţul: treizeci şi şase de răniţi zac în ambulanţa noastră sau la secţiunea Comitetului doamnelor din Iaşi, pe platou au rămas cinci morţi, iar dintre artileriştii care au susţinut atacul, doi ofiţeri au fost răniţi. Unul dintre ei este locotenentul Hartel, comandantul bateriei. Stă cuminte în pat, înfăşurat în bandaje, şi-şi ascunde durerea într-un zîmbet chinuit. Un sergent de artilerie, înalt, vine şi întreabă de el. Îl conduc la patul locotenentului.

— Trăiţi, dom' locotenent! M-au trimis tunarii să văd cum vă aflaţi.

— Deocamdată bine, spune locotenentul Hartel. N-aveţi grijă, nu mă răpun ei cu una cu două...

— Eu v-am spus să vă păziţi, spune sergentul trist. V-am rugat să nu staţi acolo, în vîrful parapetului.

— Păi de jos cum era să văd? zîmbeşte locotenentul. Trebuia să-mi comand bateria stînd în fundul şanţului?

— Păcat că v-au nimerit. Flăcăii noştri sînt tare supăraţi. Dar şi mîndri. Spun că sînteţi erou.

— Şi tu ce spui, sergent?

— Eu spun la fel. Dar era mai bine de nu vă nimereau. Acuma cînd tragem o salvă, şefii de tun strigă: „Pentru comandantul nostru!"

— Băieţi buni, şopteşte locotenentul Hartel. Spune-le că-mi sînt dragi cu toţii, chiar dacă uneori am fost aspru cu ei...

Sergentul are lacrimi în ochi. Vorbeşte mustrător şi blînd totodată:

— Nu vorbiţi aşa, domnule locotenent. Parcă ne-am despărţi pentru cine ştie cîtă vreme.

Locotenentul oftează, îşi întoarce puţin faţa.

— O să ne despărţim, frăţioare. Doctorul spune că am o rană gravă şi trebuie să mă evacueze în ţară, la spital. Spune tunarilor mei ce te-am rugat. Să ştie că mă despart cu greu de ei...

28 august 1877

Toată noaptea am stat de strajă la căpătîiul răniţilor. În cortul ambulanţei noastre, instalat într-o văioagă în spatele

liniilor inamice, încap vreo douăzeci de paturi. Cu totul neîndestulător pentru împrejurarea acelui prim atac. Am mai adus din rezerva diviziei un cort, am mai îngrămădit paturile. În preajma noastră se află și secțiunea Comitetului Doamnelor din Iași. O ambulanță cam cît a noastră, înzestrată cu tot ce-i trebuie. Și acolo, tot plin. Atacul din fața redutei Grivița a avut o recoltă sîngeroasă!

Un oarecine, deșcă bătrînă, învechit în oaste, a strîmbat din nas ieri, înainte de atac, văzîndu-le pe femeile acelea inimoase:

— Femei la război? Asta-i treabă pentru bărbați!

Dar în toiul atacului, cînd ostașii cădeau secerați de gloanțe, să le fi văzut cum alergau, sub foc, să dea ajutor răniților, să-i ridice de pe cîmp, să-i ducă la ambulanță! Și-apoi, cu mîinile lor mîngîietoare, cu glasul domol, dîndu-le curaj în marea lor suferință! Nu știu dacă oșteanul acela le-a văzut la lucru, sau dacă nu cumva el însuși a ajuns să primească ajutor din partea lor!

De mai multe ori, în cursul nopții, au izbucnit împușcături în partea redanului ocupat de dorobanți. Turcii încercau să-i scoată pe ai noștri din poziție, dar s-au ținut tari flăcăii noștri! În zori, cînd ne-am apropiat de șanțuri, erau tot acolo, ba izbutiseră să adîncească șanțurile și să înalțe noi parapete în partea redutei dușmane.

Maiorul Lecca vine la doctorul nostru și-i cere voie să-i vadă pe răniți. Îl însoțim în cort. Dorobanții, zărindu-l, își înalță capetele, bucuroși. Pentru o clipă, suferința li s-a șters de pe chipuri.

— Cum e, vitejilor? întreabă maiorul. Mai stați mult pe-aici? Vindecați-vă iute, că mai avem o vorbă de spus lui Osman!

— Ați luat poziția pînă la urmă? întreabă un dorobanț vîrstnic, căruia numai ochii i se mai văd din bandaje. Povestiți-ne, domnule maior!

— Ei, spune maiorul. În bună parte știți și voi cum a fost. Cînd am pornit atacul, compania a patra s-a dus prea înainte, și era în primejdie s-o copleșească dușmanii. Atunci a intrat compania a doua...

— Ai noștri, se bucură un ostaș tînăr. Am sărit toți deodată în urma locotenentului. Și ne-am dus de i-am ajutat. Atunci m-a lovit și pe mine. Eram lîngă port-drapel...

— Ai fost un viteaz, spune maiorul. Toţi aţi fost nişte viteji. Sînt mîndru de voi, fraţilor. Am şi scris raport către regiment să vă răsplătească vitejia...

— Locotenentului Dimitriu i-au omorît calul sub el, spune încet un sergent. L-am ajutat să se ridice, el cu ochii tot la turci. Trăgea foc după foc şi ne spunea care cum să facem. Se pricepe la război locotenentul nostru...

— Parcă voi, dragii mei, nu vă pricepeţi? Mă uitam în clipa asaltului: ăştia-s oameni care văd pentru prima dată focul?

— Şi sublocotenentul Bidescu, adaugă alt ostaş. A venit la plutonul nostru, s-a aşezat în frunte, măcar că-i ofiţer de administraţie, şi ne-a îndemnat: „Înainte, flăcăi!" El a intrat cel dintîi în redută. Noi, după el. Nu era să-l lăsăm singur!

Răniţii rîd încet. Mă uit la maior. Are ochii umezi.

— Sănătate, fraţilor. Mă duc iar la poziţie. Toată noaptea s-au tot furişat către noi, să ne scoată de-acolo.

— Nu-i lăsaţi, domnule maior, spune sergentul de lîngă uşă. Doar n-am sîngerat degeaba sub zidurile lor!

— Nu-i lăsăm, îl încredinţează maiorul şi faţa lui se înăspreşte deodată. N-o să-i lăsăm, de-ar fi să cădem pînă la unul în şanţurile Griviţei!

După ce pleacă maiorul, rămîn în cort şi le dau ajutor răniţilor. Unul vrea apă, altul mă roagă să-i găsesc o hîrtie şi-un creion, să scrie acasă; un altul se vaită că-l strînge pansamentul şi stau să-l desfac şi să i-l leg din nou. Între timp, schimbăm cîte-o vorbă.

— Tunarii ne-au ajutat mult, spune sergentul. Cînd i-am văzut venind la galop către redută, nu-mi venea a crede. Au tras în grămada de turci cînd erau să ne dea peste cap.

— În schimb vînătorii ne-au făcut-o, spune altul cu glas aspru. Îi aşteptam să ne susţină în dreapta, dar ei nici nu s-au arătat pe-acolo.

— N-or fi primit la vreme ordinul, îşi dă altul cu părerea.

— Ce ordin? Vedeau bine că ne-ncolţise tare inamicul. Şi în vale e totdeauna mai greu să te lupţi.

— În cîte lupte ai fost tu de ştii aşa de bine?

— N-am fost în luptă, dar ştiu de la manevre.

— Vrei să spui că vînătorii sînt nişte fricoşi? întreabă cu asprime sergentul. Eu am făcut de recrut la vînători şi pot să spun că...

— Nu-s fricoşi, dom' sergent. O fi comandantul lor de vină. Oricum, puteau să ne ajute şi nu ne-au ajutat...

Tăcerea devine stăpînă în cort. Răniţii rămîn cu ochii pironiţi în sus, cu gîndul la împrejurările grele care i-au adus aici, pe patul de suferinţă. Mă mîhneşte povestea cu vînătorii. Mai către prînz, am prilejul să-l întreb pe doctor ce-a fost, dar nici el nu ştie nimica.

29 august 1877

Cei mai mulţi dintre răniţi au plecat astăzi cu trăsurile către spitalul de la Turnu Măgurele. Au rămas cei cu răni uşoare, care în cîteva zile se vor putea întoarce la companiile lor. În faţa Griviţei se fac mişcări mari de trupe, artileriştii îşi instalează bateriile; spre prînz, cînd mai terminăm cu lucrul, sergentul Mihalache vine în cort:

— Să rămînă unul de gardă la răniţi. Ceilalţi, haideţi să ajutăm la descărcatul căruţelor.

— Ce căruţe? întreabă un rănit cu faţa aprinsă.

— A venit un convoi cu material din ţară. Material pentru asalt, leatule. Fascine, gabioane, scări...

— E bun, spune rănitul. Înseamnă că sărim pe ei...

Nu ştiu de ce se bucură ostaşul acela. Fascine, gabioane... lucruri de care n-am mai auzit. Ies împreună cu ceilalţi să dăm ajutor la descărcat. Fascinele sînt nişte mănunchiuri mari de nuiele; gabioanele nişte coşuri asemănătoare cu cele cu care se prinde peşte prin heleşteie.

— La ce-s bune drăciile astea? îl întreb pe sergent.

— Păi, pentru atac. Le aruncă în şanţuri, fac un fel de podeţ, ca să poată trece mai repede infanteriştii. Orice redută are şanţuri de jur împrejur, asta o ştiu de cînd eram recrut.

— Şi scările?

— Păi pentru parapetele redutei. Fără scări n-ai cum să ajungi acolo, sus, şi să te baţi cu turcul.

Descărcăm căruţele, cu gîndul la cei care vor folosi aceste unelte ale asaltului. Găsim şi saci cu pămînt, şi lemne pentru întărituri, şi lopeţi... O grupă de genişti vine să ia în primire

uneltele de săpat; de la batalioane sosesc şefi de depozit, fascinele şi gabioanele sînt rînduite în preajma poziţiilor.

La apelul de seară ni se citeşte ordinul de zi al comandantului Diviziei a patra:

„Am constatat cu plăcere că în timp de patru zile continuie şi mai ales în ziua de 27 august, personalul serviciului medical a lucrat neobosit şi nu s-a cruţat nici sub focul cel mai viu. Devotamentul şi curajul personalului sanitar este o încurajare pentru trupe...“

„Batalionul 2 vînători nu s-a arătat pe cîmpul de luptă pe cînd a fost chemat să prelungească dreapta dorobanţilor. Comandantul lui a dat dovezi de puţină inimă şi încă mai puţină cunoştinţă de regulile tactice. Nădăjduiesc că aceasta a fost o greşeală din întîmplare şi că în viitor va căuta să recîştige stima mea şi a fraţilor de arme...“

După stingere, în clipele dinaintea somnului, am vreme să mă gîndesc la toate cele petrecute. Aşadar, truda noastră n-a trecut neluată-n seamă. Cuvintele de mulţumire ale comandantului mi se par adresate şi mie, alături de camarazii mei sanitari. Voi împărtăşi şi mamei, într-o scrisoare, această bucurie. O scrisoare în care voi povesti tot ce-am văzut şi ce-am simţit în clipele acelea aspre şi măreţe ale atacului. O scrisoare în care nu voi pomeni nici un cuvînt despre întîmplarea tristă a vînătorilor.

30 august 1877

Îndată după deşteptare, doctorul ne citeşte ordinul de zi pe armată: ţarul ruşilor a răsplătit vitejia dorobanţilor şi artileriştilor, hotărînd să dea cîte două cruci Sfîntul Gheorghe pentru fiecare companie din 13 dorobanţi, iar bateriei 3 din Regimentul 3, patru decoraţii. Din partea română, drapelul Regimentului 13 dorobanţi a fost decorat cu Steaua României. Mă grăbesc să duc vestea cea mare răniţilor noştri. Dorobanţii au lacrimi în ochi, locotenentul Hartel oftează, amărît că nu poate fi alături de ostaşii lui care au primit răsplată dreaptă pentru vitejia lor...

Cînd ies iarăşi din cort, pe cîmpul din faţa Griviţei mărşăluiesc şiruri lungi de ostaşi. Încă din zori a început marşul batalioanelor din coloana de atac. După cum sună ordinul de luptă, coloanele diviziilor a treia şi a patra se vor aduna în vîlceaua din spatele aripei drepte a poziţiilor noastre. De azi-noapte a început o burniţă rece şi urîtă, care preschimbă poziţiile în adevărate mocirle şi îngreunează mersul. Ostaşii cu material pentru atac au adus cu ei scări, fascine, saci cu pămînt; se apropie de vîlceaua cu pricina şi aşteaptă, în burniţa rece, semnalul. Ore întregi durează această deplasare; pluton după pluton, companie după companie, sosesc trupele în locul de plecare la atac.

Ne-am pregătit şi noi materialele sanitare. Am cărat în şanţurile poziţiei înaintate sacii de pansament şi tărgile. Aşteptăm, căutînd cu ochii reduta depărtată, pe care n-o zărim încă. Picăturile mărunte şi dese de ploaie se preschimbă într-un fel de ceaţă cenuşie, dincolo de care nu mai vezi nimic. Ostaşii vorbesc încet între ei, parcă temîndu-se să nu tulbure liniştea aspră a cîmpului de luptă...

Deodată, pămîntul se cutremură. Bateriile din jurul Griviţei au prins glas toate deodată. Peste două sute de tunuri îşi îndreaptă loviturile asupra poziţiilor turceşti; mugetul gurilor de foc acoperă orice alt sunet; stăm în şanţuri asurziţi de bubuituri şi aşteptăm, aşteptăm...

La prînz, după o întrerupere, bombardamentul începe iarăşi. Iar după o oră de foc de artilerie, coloanele de atac pornesc înainte...

Totul, într-un iureş din care am desprins, mai întîi, doar imagini învălmăşite. Noi, sanitarii, îi urmăm pe cei din coloana de asalt. Ordinul de luptă porunceşte: „*Este de asemenea expres ordonat ca nici un luptător să nu se ocupe de răniţi, aceştia vor fi ridicaţi de către sanitari şi infirmieri care vor urma imediat*". Ordinul l-am auzit cu toţii, înainte de plecarea la atac. Şi simţim mai puternică răspunderea pentru sutele de oameni care acum mărşăluiesc prin ploaie către reduta cea mare...

În fruntea coloanei de atac se află vînătorii. Maiorul Candiano-Popescu a cerut anume să ia locul comandantului de batalion pentru acest atac. Şi vînătorii l-au primit cu bucurie, dornici să recîştige stima fraţilor de arme, cum se spune în Ordinul de zi...

După vînători vin plutoanele de susținere, cu materialele de asalt. Ostașii voinici merg repede, împovărați de greutatea scărilor, sacilor de nisip, legăturilor de nuiele pentru șanțuri. Apoi batalioanele de dorobanți și de infanterie de linie, cu armele în cumpănire.

Doi kilometri și mai bine înaintăm prin ploaia rece. Mersul acesta, aproape o alergare, ne face să nădușim însă. Trecem de movila care ascunde priveliștea din fața noastră; cînd ajungem dincolo, întîiul lucru pe care-l văd sînt sclipirile dese și scurte din șanțurile dușmane: zeci de salve întîmpină atacul vînătorilor; ostașii noștri pătrund în șanțuri, lovind cu baioneta și cu patul armei; unii cad, vin alții din urmă, dorobanții înaintează și ei, strigînd ura...

Dar turcii sînt mai puternici. Trag de sus, din adăpostul parapetelor; în stînga se află o baterie care ne face mult rău. Steagul batalionului de vînători se clatină, cade; se înalță din nou, purtat de astă dată de un ofițer. Din dreapta turcii contraatacă pe neașteptate, cu forțe proaspete; gornistul sună retragerea și batalioanele de vînători și dorobanți, împuținate, se întorc îndărătul movilei. Din dreapta și din stînga auzim împușcăturile trupelor de susținere, care-i împiedică pe turci să continue contraatacul.

Sărim să ajutăm răniții; la adăpostul movilei s-au adunat zeci de oameni însîngerați; unii au căzut pe drum, sleiți de puteri, și-i sprijină camarazii lor.

Maiorul Candiano Popescu vine între noi, privește cu părere de rău la oamenii care acum gem de durere. Unii dintre ei au lacrimi în ochi.

— Ne-au dovedit, domnule maior!

— Mai încercăm o dată, spune maiorul. Abia acum ne-am dat seama că turcii au două redute, și nu una, cum stă scris pe hărțile noastre.

— Dar Divizia a treia? întreabă medicul Georgescu în timp ce coase cu îndemînare rana unui vînător lovit de o schijă.

— Divizia a treia a trebuit să atace cealaltă redută. Cred că asta i-a ajutat pe turci. Puterile noastre s-au împărțit; știam că venim cu toții asupra unei singure redute, cînd de fapt erau două...

— Mare păcat, spune doctorul.

— Mai încercăm o dată, domnule doctor. Avem ceva pierderi, dar oamenii sînt îndîrjiţi. Poate că reuşim...

Al doilea şi al treilea atac au slăbit puterea duşmanului, dar n-au izbutit să ne ducă la victorie. Spre seară, locotenent-colonelul Voinescu, cel care condusese atacul dorobanţilor acum trei zile, organizează iarăşi coloana de atac. Printre ofiţeri îl revăd pe căpitanul Moise Groza, venit şi el să îmbărbăteze ostaşii. Făptura lui voinică parcă împrăştie forţă în jur; oamenii îşi încarcă armele, îşi suflecă poalele mantăilor, scuipă-n palme ca nişte ţărani care se pregătesc pentru o muncă grea... Companiile se alcătuiesc din nou, ofiţerii care au mai rămas se pun în fruntea lor...

Vom ataca pe două direcţii, spune căpitanul Groza cu glas tunător. În timp ce o parte din Regimentele 6 linie şi 14 dorobanţi atacă din faţă, vînătorii şi dorobanţii din Regimentul 16 vor înconjura întăriturile prin stînga şi vor da năvală în şanţurile laterale. Înainte, flăcăi!

Strigătele de ura ale atacatorilor, împuşcăturile dese pornite din redută, fumul, bubuitul tunurilor, toate se amestecă într-o imagine de vis rău. O vreme, lupta continuă fără un rezultat vizibil, dar deodată, iată un drapel tricolor pe parapetul redutei! Mai apoi, drapelul turcesc pe care-l flutură cu sîrg duşmanii se clatină o clipă, şi se pleacă. Un strigăt general de izbîndă izbucneşte din piepturile tuturor: reduta e a noastră!

Venim în fuga mare să ajutăm răniţii. În şanţuri şi îndărătul parapetelor zac zeci de morţi. Răniţi sînt cu sutele. Nu ştii unde să alergi mai întîi, pe cine să ajuţi, cui să-i spui măcar o vorbă bună, văzîndu-l în ghearele morţii...

Mă plec asupra unui vînător cu pîntecele spintecat de baionete. Zîmbeş e blînd, cu cele din urmă puteri:

— Nici vînătorii nu-s nişte fricoşi!

Îi duc la gură bidonul cu apă. Zadarnic. Capul lui cade moale pe umăr. Îl aşez binişor pe păm^nt şi mă reped la altul, de alături, din a cărui cizmă gîlg:ie sîngele. Spintec cizma cu cuţitul, văd rana care mă îngrozeşte. Dar nu-i vreme de sentimente aici; leg zdravăn piciorul mai sus de rană, îl tîrăsc pe ostaş într-o margine şi strig brancardierilor:

— Iute! La ambulanţă! Duceţi-l, că pierde mult sînge!

Se întunecă. În jurul meu, ceilalţi sanitari lucrează de zor. Ostaşii teferi dau ajutor, duc răniţii la ambulanţă; alţii trag cu îndîrjire asupra turcilor care fug spre reduta vecină. De acolo, din întăritura care abia se mai vede în ceaţa înserării, sclipesc mereu focurile armelor. Gloanţele vîjîie pe deasupra noastră, se înfig cu zgomot surd în parapete; ofiţerii dau comenzi, aşează străji pe laturile redutei, îndeamnă ostaşii să refacă întăriturile rupte de explozii.

Tîrziu, în noapte, ne sosesc întăriri. O baterie de artilerie vine în apropierea redutei, iar prin şanţurile de comunicaţie trece un şir lung de ostaşi.

– Care sînteţi, măi? întreabă un glas.

– Noi, din Treisprezece dorobanţi. Am venit să vă ajutăm. A fost greu, aşa-i?

– Greu, fraţilor. Cred că ne-au înjumătăţit batalionul. Locotenentul nostru nici n-a ajuns pînă la şanţuri.

– Şi cumnatu-meu a căzut tot aşa, în faţa zidului. Lovit drept în frunte, săracul.

– Se-aude că le-aţi luat turcilor steagul.

– Păi era să-l lăsăm? Un soldat de-al nostru, Grigore Ion, l-a luat. Turcii voiau să fugă cu steag cu tot în reduta vecină. Erau trei. Grigore s-a repezit după ei, dar cînd să pună mîna pe steag, turcii sar să-l omoare. Au venit dom' caporal Nica şi un sergent...

– Sergentul Stan, de la noi din pluton, lămureşte un glas.

– Aşa, sergentul Stan. L-au scăpat pe Grigore de turci şi steagul, gata, al nostru a fost.

Noaptea ne-o petrecem căutînd răniţii printre şanţurile şi dărîmăturile redutei. Dorobanţii de pe parapete trag împotriva redutei vecine, care nu se potoleşte. De acolo vin mereu gloanţele.

În zori, turcii din reduta vecină pornesc contraatacul. Dar dorobanţii veghează sus, pe parapete. Puştile trag pe întrecute. Bateria din preajma redutei deschide şi ea focul. Îl recunosc pe comandantul ei: căpitanul Şoimărescu, pe care l-am însoţit la Turnu-Măgurele. A venit azi-noapte, să înlocuiască bateria Lupaşcu, istovită de luptă şi cu oamenii împuţinaţi.

Contraatacul turcesc este respins. „Griviţa 1", cum au botezat-o cei de la statul-major, rezistă mai departe. Pe parapetul ei flutură tricolorul românesc.

După toate semnele, ne așteaptă un război de durată. De la cucerirea redutei Grivița, au început pregătiri pentru un asediu în toată legea. Un drum acoperit, lung de un kilometru, va lega valea Bucovului de redută, pentru a ușura aprovizionarea. S-au adus noi baterii, se întăresc parapetele de apărare. Ostașii de la aprovizionare ne aduc vești despre alte lucrări făcute în zona diviziei. S-au construit redute și șanțuri de comunicație, s-au instalat tunuri. Totul, pentru a împiedica pătrunderea dușmanului către liniile noastre.

Azi a fost adus la ambulanță un ofițer turc rănit. După ce i-am dat îngrijiri, am vestit statul major. Curînd a venit căpitanul Moise Groza, să-i pună întrebări. Un sergent tînăr, din părțile Brăilei, care știe turcește, slujește drept tălmaci.

– Ce forțe se află în cetate? întreabă căpitanul.

– Cam cincizeci de mii, spune turcul. Dintre aceștia, cinci sau șase mii sînt bașbuzuci și cerchezi, iar restul armată regulată.

– Ce pierderi ați avut în ultimele zile?

– Cu miile. Batalionul meu a fost lovit de artilerie în ziua de 27. Duceam muniție din forturi în afara orașului, ca să-l punem la adăpost. Cîteva obuze au lovit căruțele și au făcut explozie. Din compania pe care-o comand au scăpat numai șapte oameni...

– Primiți ajutoare de la alte cetăți?

– În ultimele zile, nu. Sîntem împresurați.

– Aveți provizii?

– Destule. Pîine este pentru cîteva luni. Stăm mai prost cu furajele pentru cai.

– Cum sînt organizate forturile în jurul cetății?

– Au legături între ele și sînt așa fel făcute, că orice fort ați lua, el poate fi bătut de forturile celelalte.

– Știați că armata română ia parte la război?

– S-a scris în jurnale. Dar nu știam că ați venit la Plevna. Am aflat la 27 august...

Căpitanul Groza își însemnează cu grijă răspunsurile. Apoi se îndreaptă spre doctor:

– Îndată ce e posibil, să fie trimis la spital, în spatele frontului. Să vadă că sîntem omenoși cu prizonierii. Nu cum fac ei...

întunecat deodată, căpitanul se întoarce din drum:

— De ce ne omorîţi răniţii?

Turcul ascultă tălmăcirea întrebării, devine deodată palid, bolboroseşte repede un răspuns:

— Nu omorîm răniţii. Fie-vă milă, sînt militar, mi-am făcut datoria.

— Nu te teme, noi respectăm convenţiile internaţionale. Dar ai voştri ne-au ucis ofiţeri răniţi chiar sub zidurile redutei.

— Nu erau militari... Sînt başbuzucii... Aşa-i obiceiul lor, să ucidă şi să jefuiască după terminarea luptei.

Căpitanul Moise Groza vîră carnetul în buzunar, se îndreaptă spre doctor:

— Barbarie curată, domnule. Aceşti başbuzuci urmează trupa şi ucid răniţii. O adevărată tragedie. În loc să le dea ajutor...

Aruncă o privire deloc prietenoasă turcului care a închis ochii şi se face că doarme.

— Dar ce s-a întîmplat cu Divizia a treia, domnule căpitan? întreabă doctorul.

— Mare nenorocire, dragă doctore. Coloana de atac a pornit odată cu divizia noastră, conform ordinului. După informaţiile ce le deţineam, reduta se afla la o jumătate de kilometru depărtare. Oamenii au pornit în fugă. Abia după un kilometru de mers, s-au pomenit într-o vale largă, descoperită, în faţa redutei. Comandantul, colonelul Ipătescu, a ordonat totuşi înaintarea. A mers el însuşi în fruntea coloanei. Cînd a ajuns în fundul văii, turcii din redută au înteţit focul. Maiorul Şonţu, care conducea batalionul din 10 dorobanţi, a căzut. Ostaşii lui au fost ajunşi de batalionul din 8 infanterie, condus de căpitanul Mărăcineanu. Au înaintat astfel pînă aproape de redută, unde şi Mărăcineanu a fost omorît. Ambele batalioane aveau pierderi enorme; pe vale zăceau zeci de morţi şi răniţi. Colonelul Ipătescu şi-a dat seama că n-are sorţi de izbîndă, dar ştiind că şi Divizia a patra ia parte la atac, nu putea da înapoi. Şi-a îndemnat ostaşii să înainteze. Cînd a ajuns în preajma redutei, a văzut dincolo de vale trupele diviziei noastre angajate în luptă şi şi-a dat seama că atacul se împărţise asupra a două redute. Atunci s-a gîndit că totul e pierdut. Un grup de treizeci de oameni ajunsese la parapete, dar au fost loviţi groaznic de focul inamic. A ordonat retragerea. Batalioanele s-au întors înjumătăţite; cel mai mult a suferit batalionul unu din Regi-

mentul opt. Din nouă ofiţeri s-a întors numai unul, iar din şapte sute de soldaţi, trei sute au căzut în luptă. Pe drept cuvînt valea aceea a fost poreclită de ostaşi Valea Plîngerii...

Căpitanul oftează. Medicul Georgescu îi întinde tabachera. Tăcem cu toţii, înfioraţi de povestirea sîngeroasei zile de 30 august...

CAPITOLUL X

1 septembrie 1877

— Soldaţii din avanposturi au auzit azi-noapte gemetele răniţilor, ne spune medicul Georgescu la raportul de dimineaţă. În zona unde a atacat Divizia a treia au rămas răniţi neridicaţi. Brancardierii nu s-au putut apropia în timpul luptei, iar cînd trupele s-au retras, se înnoptase. Dăm şi noi o mînă de ajutor?

— Fără-ndoială, răspunde sergentul Mihalache în numele tuturor. Mergem cu toată secţia...

— Nu. O parte rămîn aici, pentru orice eventualitate. Sergent, alege-ţi dumneata oamenii. Vreo zece. Dintre cei mai voinici. Şi... necăsătoriţi.

— De ce? Nu ne paşte nici o primejdie. Avem steaguri cu cruce roşie şi semne pe chipiu...

— Poţi să ştii, cu başbuzucii ăştia? se strîmbă doctorul. Dumneata fă cum îţi spun eu.

— Am înţeles, răspunde sergentul. Băieţi, auzirăţi despre ce e vorba.

— Merg eu, domnule sergent.

Toader, ca totdeauna, printre cei dintîi. Ies şi eu din rînd. Şi Cioată Mitu. Şi alţii, mai mulţi.

— Ajunge, hotărăşte sergentul. După supa de dimineaţă, ne luăm sacii de pansament şi ne prezentăm la ambulanţa Diviziei a treia.

— Şi dumneavoastră, domnule sergent? îl întreb. Ştiam că sînteţi căsătorit.

— Nu contează. Eu sînt şef, rîde sergentul.

Pînă la pozițiile Diviziei a treia sînt cîteva sute de metri. Mergem prin șanțul de comunicație, adînc cît omul și cu marginile bine întărite. O mocirlă lipicioasă acoperă fundul șanțului. Drumul e anevoios, alunecăm, ne sprijinim de pereții uzi.

— Mai plouă mult, dom' sergent? întreabă Cioată Mitu.

— Bine că plouă cu apă și nu cu gloanțe, spune sergentul.

Toader gîfîie în urma mea. L-am auzit de vreo două ori strănutînd. Mi-e teamă să nu răcească. Pe alocuri s-au strîns băltoace în fundul șanțului. Iar cizmele noastre nu mai sînt chiar așa de noi. Simt umezeala pătrunzîndu-mă la tălpi. Noroc că ajungem. Trec pe lîngă noi cîțiva ostași, ne lipim de pereți, le facem loc.

— Ce e pe la voi? întreabă sergentul.

— Bine, spune un dorobanț. Turcii nu mai trag. Cred că se zgîrcesc la muniție.

— Au tras ieri și alaltăieri destul, oftează altul. Din compania noastră abia s-a mai putut alcătui un pluton.

Ne prezentăm la ofițerul de vînători care comandă poziția. În preajma lui, brancardierii și-au pregătit tărgile și un steag alb.

— Bine ați venit, se bucură ofițerul. Să vă spun și vouă cum facem. Întîi ridicăm steagul alb cu cruce roșie și steagul cu semiluna. Așteptăm să ridice și ei steag alb, și abia după aceea porniți. Să nu vă fie teamă, convenția internațională spune că nimeni n-are voie să tragă în personalul sanitar.

— Numai s-o respecte, spune un sergent bătrîn. I-ați văzut ieri cum căsăpeau răniții...

— Aceia erau bașbuzuci, spune ofițerul. Acuma la redută sînt infanteriști, nizami, cum le spun ei. Armată adevărată. Au și ei comandanți, ascultă de disciplină... Acuma hai, ridicați steagurile, și om vedea ce se întîmplă.

Doi ostași flutură steagurile albe cu cruce roșie și cu semilună. Așteptăm cu încordare. După un timp, un steag alb se ridică deasupra parapetului.

— Ați văzut? se bucură ofițerul. Ne răspund. E semn că nu vor trage cîtă vreme adunăm răniții. Dați-i drumul, sergent. Brancardieri, înainte!

Pornim în pas grăbit pe cîmpul dintre cele două tabere. Auzim strigătele răniților:

— Ajutor!

— Of, mamă!
— Nu mă lăsaţi, fraţilor!
Cu cît ne apropiem, strigătele se aud mai bine. Mă uit mereu către reduta turcească. Steagul alb continuă să fluture deasupra ei. Am ajuns în preajma răniţilor. Îmi trag la-ndemînă sacul cu pansament, mă îndrept în fugă către un ostaş cu faţa însîngerată.
— Au coborît steagul! strigă un sanitar.
În aceeaşi clipă, o împuşcătură se aude din fort. Îi urmează altele, din şanţurile înaintate. Gloanţele vîjîie pe lîngă noi.
— Culcat! ordonă sergentul. Trag în noi, ticăloşii!
Ne culcăm la pămînt. Strigătele răniţilor par mai stinse, mai deznădăjduite. Înaintez tîrîş, printre morţii rămaşi între poziţii. Ajung lîngă ostaşul însîngerat. O schijă l-a atins în frunte şi i-a luat pielea pînă la tîmplă. Încep să-l pansez. Turcii trag mereu. Din poziţiile noastre, o goarnă dă un semnal grăbit.
— Înapoi! A sunat retragerea! spune cineva.
— Şi oamenii ăştia? strigă sergentul. Cum să-i lăsăm aşa în voia soartei? Daţi-i repede, băieţi!
Îi luăm pe răniţi, care cum putem. Ne tîrîm cu ei în spate, îi tragem după noi, îi ferim de gloanţe. Unii au răni grave, abia se pot mişca. Alţii, după ce i-am pansat de bine de rău, se pot tîrî singuri către avanposturi.
— Ajutor, brancardieri! se aude un glas slab.
Toader şi sergentul se reped, revin cu un ostaş mai mult mort decît viu. Are ambele picioare sfărîmate de explozia unei ghiulele.
— Cum să mai trăiesc eu? oftează el în vreme ce Toader îi leagă rănile.
Focul duşmanilor nu mai conteneşte. Plecăm, în sfîrşit, revenind în poziţiile noastre. Cîţiva ostaşi ne ies în întîmpinare; sub focul duşman, ne ajută să adăpostim răniţii în şanţ. Scrîşnesc cu toţii, orbi de furie:
— Nici convenţia internaţională n-o respectă!
— Mai răi ca başbuzucii!
Să-i atacăm, dom' căpitan!
Căpitanul aşteaptă să ne vadă pe toţi la adăpost. Cu faţa roşie de furie, porunceşte:
Coborîţi steagul. Asupra redutei, companie... foc!
Salva trosneşte, răzbunătoare, aruncînd o grindină de plumbi spre inamic. N-avem cum să vedem ce se mai petrece; coborîm

în adăposturi, îngrijim rănile celor pe care i-am scos din ghearele morții. Într-un tîrziu, auzim deasupra noastră un tropot de cal și un glas mînios:

— Ce se întîmplă, domnule căpitan, de ce trageți? Nu văd nici o mișcare din partea inamicului. Ori... aveți muniție prea multă? Încetați imediat focul!

Ridic capul. Un ofițer de intendență, roșu de furie, a venit călare tocmai de la trenul regimentului ca să facă observație pentru risipă! Mă uit la căpitan. S-a înroșit și el, dar se stăpînește și ridică mîna la chipiu:

— Am înțeles. Companie, încetați focul!

Cît mai rămînem în preajma lui, nu mai scoate nici un cuvînt. Îl lăsăm să-și domolească singur furia pentru nedreptatea cu care a fost mustrat. La plecare, dă mîna cu fiecare din noi:

— Vă mulțumesc, băieți. Și o să raportez la divizie despre ajutorul pe care ni l-ați dat!

Ne întoarcem la secția noastră. Doctorul ne întîmpină îngrijorat. Ne numără din ochi:

— Aud că au tras în voi. Sînteți teferi cu toții?

— Deocamdată da, zîmbește sergentul Mihalache.

Către prînz mă duc la fîntîna din spatele pozițiilor după apă. La fîntînă, o fată din ambulanța Crucii Roșii. O salut, îi iau căldarea din mînă, scot apă pentru ea mai întîi.

— Sînteți de la Iași? caut să intru în vorbă.

— Da. De unde știi?

— Am auzit în Ordinul de zi. Se spune că ați lucrat sub focul inamic. Ați avut mult curaj...

— Pentru asta am venit aici, spune fata cu simplitate.

O privesc mai bine. E foarte frumoasă, de sub voalul cu cruce roșie răsar cîteva șuvițe de păr bălai. Are ochii mari, copilărești; cînd zîmbește, face gropițe în obraji. Fata se leagănă pe vîrfuri, gata să plece. Nu știu ce să-i mai spun, s-o mai rețin o clipă.

— Sînt student la medicină, îi spun. Mă cheamă Costin.

— Mioara, se prezintă ea. Tot studentă. Cînd a început războiul, la Iași s-a alcătuit un comitet al doamnelor, pentru ajutorarea frontului. Mama făcea și ea parte din acest comitet. Și cînd a fost vorba să trimită o ambulanță pe front, s-a înscris printre cei dintîi. Tata s-a făcut foc cînd a auzit. Știa că mama e cam suferindă și nu i-a dat voie să vină. Atunci am hotărît

să vin eu. Nu m-am lăsat pînă nu mi-au îngăduit să intru în locul ei, la ambulanţă...

— Nu vă e greu aici?

— Nimănui nu-i e uşor. Dar cînd ştii că oamenii suferă şi le poţi alina cît de cît suferinţa...

— E drept, încuviinţez. Daţi-mi voie să vă ajut.

— Spune-mi pe nume. Doar sîntem colegi, nu? Chiar dacă studiezi la Bucureşti...

— La Cluj, îi spun. Sînt din Ardeal, de la Sibiu. Am venit cu alt coleg, ca voluntari.

Privirea ei admirativă mă intimidează. Ca să ies din încurcătură, iau căldările cu apă şi pornesc. Ea merge alături de mine, pe drumul alunecos; cînd noroiul e mai mare, îşi ridică un pic fusta şi-i văd botinele negre, mici, ca de păpuşă. Încerc s-o fac puţin pe eroul:

— Azi am fost să culegem răniţii de sub zidurile redutei. Nu mă-ntreba ce-a fost acolo. Turcii au tras în noi, deşi aveam steag alb după toate regulile.

— Vai!

Ţipătul mic de spaimă mi se pare o răsplată pentru clipele acelea grele, sub gloanţele inamice. Cînd ajungem lîngă cortul Crucii Roşii, nu-mi vine să plec. Rămîne cu mîna întinsă. Abia după o clipă înţeleg şi-i dau căldarea. Ea o apucă de toartă şi o pune alături, pe iarbă. Îmi întinde iar mîna. Mă fîstîcesc de tot. Zîmbeşte:

— Îţi mulţumesc că m-ai ajutat.

— Sper să te mai văd, şoptesc.

— Desigur, rîde ea şi pleacă, sprintenă, cumpănind greutatea căldării cu mîna rămasă liberă.

Stau o clipă pe loc, privind în urma ei. În preajma cortului, se uită iute peste umăr. Abia atunci îmi iau şi eu căldarea şi plec, cu inima bătînd nebuneşte de o bucurie nouă.

2 septembrie 1877

Medicul-şef al diviziei şi chirurgii au venit să facă trierea răniţilor. În spatele cortului s-au înşirat cîteva furgoane gata

de plecare. Îi luăm pe cei numiţi de medici şi-i rînduim în furgoane. Furgoanele sînt noi, cînd deschid uşa mă izbeşte un miros plăcut de vopsea proaspătă. Conductorul furgonului din frunte, un ostaş mai în vîrstă, cu uniformă nou-nouţă, se învîrteşte pe lîngă mine.

— Căruţă nouă, spune el bucuros. A fost cumpărată din banii strînşi de profesori. O mulţime de oameni fac donaţii pentru armată, pentru răniţi.

— De ne-ar fi dat şi ceva faşă şi spirt...

— Vine şi asta. Sînt vreo zece căruţe încărcate cu materiale sanitare; am plecat toţi odată de la Turnu, dar noi ne-am grăbit mai tare. Am auzit că au fost lupte aici şi nu vrem să sufere răniţii...

— Şi unde-i duceţi?

— La spital, la Turnu. De acolo, către spitalele cele mari din ţară. Avem tot ce ne trebuie ca să-i îngrijim pe vitejii noştri...

Aud o chemare dinspre cortul ambulanţei. Mă grăbesc într-acolo. Cioată Mitu îmi face semn către prima targă. O luăm amîndoi şi-l ducem pe rănit la furgon. Apoi iarăşi şi iarăşi, de zeci de ori aceeaşi mişcare — eu înainte, el în urmă, luăm oamenii pe targă şi-i ducem la furgoane. Unii sînt în stare să se urce singuri; pe alţii îi ajutăm, ocrotindu-le rănile.

Cei din furgoane ne salută şi ne spun cuvinte de mulţumire. Închidem uşile, ridicăm scările, facem semn conductorilor. Petrecut de priviri înduioşate, convoiul răniţilor se pune încet în mişcare.

Revenim la cortul rămas aproape gol. Ne lungim pe paturi. Toader se plînge că-i e somn, eu simt că-mi zvîcnesc muşchii de la braţe şi de la umeri de atîta încordare. Tace. Tac şi eu, cu privirile pierdute în cusăturile mărunte ale cortului...

Bubuitul tunului ne face să sărim ca arşi.

— Trag turcii! spune o voce de afară. Să ştii că vor să ne atace.

— Alarmă! auzim glasul sergentului Mihalache. Sanitari, în avanposturi!

Ne luăm sacii de pansament şi armele. Alergăm pe pămîntul abia zbicit. Fumul alb al exploziilor se risipeşte încet deasupra şanţurilor din jurul redutei. La retranşamentele liniei a doua, coborîm în şanţul de comunicaţie. Proiectilele şuieră pe deasupra noastră, dar aici, în şanţ, ne simţim în deplină siguranţă.

Laud în gînd truda geniştilor şi a dorobanţilor care au săpat acest drum acoperit. Din loc în loc, parapetul e sfărîmat de explozii. Pămîntul de pe fundul şanţului musteşte; pe unde s-a adunat apă mai multă, o mînă gospodărească a aşternut o scîndură sau un mănunchi de nuiele. Ajungem în redută. Întăritura, un patrat cu latura de vreo patruzeci de metri, e brăzdată în lung şi-n lat de şanţuri şi adăposturi pentru muniţie. Într-un colţ se deschide o ieşire către şanţurile din partea fortăreţei turceşti, căreia ne-am deprins să-i spunem Griviţa 2. Toader îşi înalţă privirea peste parapet.

— Ce vezi acolo? îl întreb.

— Ai noştri stau în şanţuri şi aşteaptă. Cîteva tunuri trag anume către ei. Cred că turcii vor să-i scoată de acolo.

Un sergent de dorobanţi se apropie de noi:

— Sanitarilor, aveţi cartuşe?

— Avem.

— Găsiţi-vă un loc pe parapete. E ordin ca tot omul din redută să fie gata de tras. Cînd or veni turcii, îi lăsăm să se apropie pînă-n buza şanţurilor. Aşa e ordinul. Tragem numai la semnalul comandantului.

Ne urcăm pe scările care duc la parapete şi ne rînduim între alţi ostaşi care stau cu puştile gata. Focul artileriei încetează deodată. În tăcerea care s-a lăsat, glasul comandantului răsună neaşteptat de limpede:

— Nu trage nimeni fără ordin. Lăsaţi-i să se apropie!

Ridic capul peste marginea parapetului. Reduta inamică se vede ca-n palmă; deosebesc pînă şi fesurile roşii ale infanteriştilor îngrămădiţi pe întărituri. Sub zidurile redutei, în şanţurile înaintate, forfotesc sute de oameni. Într-o clipă îi văd năpustindu-se toţi deodată. Mîna se încleştează fără voie pe trăgaciul armei...

— Nu trage nimeni! strigă iarăşi comandantul.

Încerc să-mi stăpînesc bătăile inimii, să-mi păstrez cumpătul în aceste clipe de mare încordare, cînd mulţimea de duşmani se năpusteşte către şanţurile noastre. În lumina scăzută a amurgului, feţele atacatorilor par mai crunte, mai dornice de răzbunare.

Primul val inamic e la două sute de paşi. În dreapta mea un dorobanţ înjură încet şi-şi face loc cu coatele în pămîntul bătătorit al parapetului. O pală de vînt aduce chiotele prelungi

ale nizamilor porniţi la atac. Şi deodată, glasul aspru al comandantului redutei:

— Foc!

Ochesc aproape la nimereală în gloata de uniforme roşii şi albastre. Bubuiala armei vine fără veste. Pînă iau cu degete ţepene alt cartuş, turcii s-au apropiat încă şi mai mult. O nouă salvă le răreşte rîndurile, dar nu-i opreşte din iureşul lor parcă fără sfîrşit; iată-i în faţa şanţurilor, dorobanţii sar să-i oprească, primim ordin să încetăm focul, ca să nu-i lovim pe-ai noştri. Asistăm, neputincioşi, la bătălia care se dă sub noi, în faţa redutei. În loc de pocnete de armă, se aud strigătele ostaşilor încleştaţi în lupta corp la corp. Dorobanţii izbesc cu sete, nizamii lovesc şi ei...

După vreun sfert de ceas, un strigăt prelung, supraomenesc aproape, o comandă aspră şi furioasă, îi face pe turci să se retragă. Pleacă înapoi, urmăriţi de strigătele şi gloanţele dorobanţilor.

— Curier! strigă comandantul redutei. Dă fuga la divizie şi raportează că atacul a fost respins! Sanitari şi brancardieri, înainte!

Sărim peste parapetul înalt. Trecem şanţul de apărare şi alergăm la avanposturi, să îngrijim răniţii.

6 septembrie 1877

Din zorii zilei, în poziţiile noastre se iscă o mişcare bine ferită de ochii duşmanului. Prin şanţurile de comunicaţie trec tupilîndu-se şiruri lungi de ostaşi; unii aduc muniţie, alţii poartă uneltele atacului, pe care am început să le cunoaştem bine: fascinele, sacii cu pămînt, scările şi gabioanele. Ambulanţa noastră e iarăşi despărţită după trebuinţele luptei: o parte din medici şi sanitari au rămas în cort şi la furgoane, alţii stau în avanposturi, printre tiraliori, în aşteptarea atacului.

— O să fie bătălie mare, spune sergentul Mihalache. Am adus de la divizie doi saci noi cu pansamente. Atacăm pe două coloane, un batalion din Divizia a treia şi altul de la noi. Un batalion rămîne de rezervă. Atacul o să pornească din paralela

cea mai înaintată; ca să-i păcălească, o companie o să iasă pe coastă, prin fața bateriilor, să creadă turcii că pe acolo se va da atacul. Hai, băieți, zoriți și voi. Pînă la atac, e ordin să tragem în apărătorii redutei sau în cei din șanțuri.

Alergăm la locurile noastre, alături de ostașii care se pregătesc de luptă. Mă nimeresc în rînd cu un dorobanț voinic, care duce sacul cu pămînt ca pe-o trăistuță oarecare.

— Din ce regiment ești? îl întreb.

— *Cinspe* dorobanți, răspunde un glas cu vorbă domoală, moldovenească.

— Din Neamț?

— Îhî. Neamț și Fălticeni.

— Azi primiți și voi botezul focului.

— L-om primi, ș-apoi? răspunde liniștit cel din „Cinspe" dorobanți.

Merge liniștit, cumpănindu-și pe umăr povara. Mă miră iarăși liniștea aceasta a oamenilor care știu ce-i așteaptă.

...Tunurile încep să bubuie, după tipicul obișnuit. Trag toate bateriile înșirate în fața redutei dușmane; de după coama dealului, de pe poziția Diviziei 3, bubuie alte tunuri. Reduta dușmană e învăluită curînd în foc și fum; o parte din proiectile explodează dincolo de ea, unde știm că se află un lagăr întărit și pozițiile bateriilor otomane. Deocamdată, cît glăsuiesc tunurile, șanțurile din fața redutei par pustii, ca și parapetele de sus. Sergentul se uită la ceas.

— Ar trebui să tacă tunurile. Iar îndată după asta, pleacă compania de demonstrație...

Într-adevăr, după încetarea focului artileriei, auzim pe muchea văii strigătele companiei care simulează un atac. Turcii răsar deodată deasupra parapetelor, încep să tragă. Tragem și noi de mama focului.

Acum atacă dorobanții. Pornesc în iureș, cu armele în cumpănire, fără să tragă, așa cum sună ordinul de luptă. Între ei aleargă cei cu scările și fascinele gata să le arunce peste șanțuri și spre parapete...

Turcii și-au înțeles repede greșeala. Focuri dese se îndreaptă asupra dorobanților care aleargă nebunește. Cînd ici, cînd colo, cîte-o siluetă se poticnește scurt și cade...

Noi tragem răzbit, ochim în sus, spre redută, de teamă să nu-i lovim pe ai noștri. Dar în clipa asta mai mult rău le fac

turcii adăpostiţi în şanţuri, dincoace de redută. Sub ziduri se încinge curînd lupta. Obişnuita luptă la baionetă, din care oamenii se aleg cu răni grave, înspăimîntătoare la vedere. Focurile turcilor de pe parapete au încetat; ca şi la celelalte atacuri, cele două tabere se înfruntă faţă-n faţă, om cu om, în lupta corp la corp.

...Dar rîndurile dorobanţilor au ajuns mult rărite la şanţurile duşmane. De sus, de pe parapete, zeci de nizami îşi dau drumul în mijlocul bătăliei, întărind apărarea. Batalioanele de atac primesc ordin să se întoarcă; drumul pînă la redută este presărat cu trupuri în uniformă neagră...

Din urma noastră, un val de trupe proaspete se avîntă la atac. Recunosc, din fugă, pălăriile vînătorilor. Dar şi al doilea atac se termină la fel. Turcii primesc mereu întăriri, şi-i ajută mult bateriile îndreptate asupra cîmpului dintre redute. Pînă să ajungă la şanţurile inamice, o bună parte din atacatori cad loviţi de şrapnelele turceşti...

Al treilea şi al patrulea atac se sfîrşesc tot aşa, fără izbîndă. Sute de oameni zac acum pe cîmpia dintre redute. Cei care se întorc au lacrimi de mînie şi de dezamăgire în ochi; unii îşi susţin camarazii răniţi; alţii, răniţi ei înşişi, abia izbutesc să ajungă în liniile noastre şi să se rostogolească, sfîrşiţi, în şanţuri. Dar acolo, pe cîmp, au mai rămas destui care nu pot mişca. „Valea Plîngerii" răsună de glasurile îndurerate ale răniţilor.

Apoi ordinul pe care-l aşteptăm cu teamă şi nerăbdare:

— Brancardieri şi sanitari, înainte!

Sărim, umăr la umăr, din şanţuri. Ne avîntăm către pîlcurile de răniţi. Deşi purtăm semnele cu cruce roşie, ştim că turcii nu ne vor cruţa. Îl iau pe un locotenent care are piciorul zdrobit şi-l tîrăsc spre liniile noastre. Gloanţele îmi şuieră pe la urechi. Mă opresc îndărătul unei moviliţe, desfac un pansament, îi bandajez piciorul.

— Lasă-mă aici, că mă tîrăsc cum pot, spune locotenentul. Du-te şi scoate-l pe maiorul Handoca, a căzut chiar lîngă mine. E comandantul batalionului...

Îl ascult. Pornesc în fugă, aplecat, să-l caut pe maior. Zadarnic. Într-un tîrziu îl aud:

— Aici, brancardier!

Mă apropii tîrîş. Zeci de gloanţe se înfig în iarba din jurul meu. Maiorul e lovit la şold. Sîngerează puternic. Îl tîrăsc cum

pot pînă la movilă. Toader s-a ivit şi el lîngă mine, tîrînd o targă cu roate. Îl aşezăm pe maior. Pornim înapoi, cu targa. Toader dă un strigăt scurt. Mă întorc iute spre el:

— Ce e?

— M-au nimerit şi pe mine. Nu-i grav, nu te speria. Numai în umăr...

— Ia-o înainte, duc singur targa...

Iuţesc pasul cît pot. Din redută turcii trag mereu. Cînd ne apropiem de ai noştri, cîţiva dorobanţi sar să ne ajute. Unul dintre ei se prăbuşeşte chiar în buza şanţului, lovit de un glonţ. În jurul nostru toţi trag cu îndîrjire.

— Maiorul nostru, maiorul nostru! strigă mereu un soldat rănit la cap.

— Ce spui, frate? încerc să-l descos.

— Comandantul nostru, maiorul Nicolae. Unde-i? Eram lîngă el cînd am pornit. Şi l-a lovit în genunchi...

— L-or fi adus brancardierii, caut să-l liniştesc. Hai, stai cuminte, să-ţi leg rana.

— Maiorul nostru, tatăl nostru, strigă mereu rănitul.

— Lasă, frăţioare, că o s-avem grijă de el, spune un dorobanţ ştergîndu-şi sîngele de pe manta. Eu am fost îngropat de un obuz şi tot am scăpat...

Îl trag pe rănit mai într-o latură a şanţului, îl fac să se aşeze în culcuşul de unde îl vor lua la ambulanţă şi mă întorc în avanpost. Alţi răniţi au fost aduşi de pe cîmpul de luptă. Dorobanţul îmi spune:

— Săracul, era din sat cu maiorul Nicolae. Se ţinea după el ca un cîine credincios. Dar acum n-a avut cum să-l apere. Am văzut cu ochii mei cînd a căzut maiorul, chiar în marginea şanţului. De acolo au sărit başbuzucii şi l-au lovit cu topoarele...

Mă îngrozesc de această nouă crimă a başbuzucilor. Simt lacrimile împăienjenindu-mi ochii; înghit în sec şi încerc să-mi fac curaj; în dreapta mea, în şanţ, alţi cîţiva răniţi aşteaptă, răbdători, să-i pansez. În stînga, într-un locaş mai larg, doctorul Georgescu îngrijeşte de cei răniţi grav. Deasupra noastră, pe buza şanţului, dorobanţii schimbă focuri rare cu turcii din redută. Se înserează; nori fumurii acoperă cerul, oamenii din jurul meu stau tăcuţi şi trişti, cînd şi cînd se-aude un glas:

— Ajutor, fraţilor, nu mă lăsaţi!

Doi-trei ostași țîșnesc din șanțuri și se întorc cu un rănit. Adăpostul doctorului e plin de-acum; brancardierii vin mereu cu tărgile goale, iau răniții, alții le iau locul...

Pînă seara tîrziu ne luptăm să alinăm suferințele celor loviți în cursul atacului. Pe la miezul nopții, după ce se face apelul, aflăm rezultatul trist al luptelor: peste trei sute de răniți, două sute de morți, dintre care șase ofițeri.

— Dorobanții au dat un nou tribut de sînge, murmură doctorul Georgescu.

— Și vînătorii, și artileriștii, adaug.

— Da, toți au luptat cu cinste, încuviințează doctorul. Dar dintre toți, Regimentul 15 a fost cel mai greu lovit. Niște eroi cu toții...

Doctorul oftează, își aprinde țigara, privește lung spre întunericul dușmănos care a învăluit reduta din față.

— De-acuma, ne-am făcut datoria. Hai băieți, să ne odihnim cîteva ceasuri. Mîine cine știe ce ne așteaptă.

Alerg spre cortul ambulanței, unde știu că se află Toader. Îl găsesc în pat, cu ochii larg deschiși; lumina pîlpîitoare a felinarului îi aruncă umbre palide pe față. E învelit cu pătura pînă la piept; umărul înfășurat în bandaje pare umflat, ca al unui luptător de prin bîlciuri. Mă reped la el:

— Cum e, frate Toadere? N-am putut veni mai curînd...

— Știu, știu, șoptește el. Să n-ai grijă, domnul doctor Georgescu mi-a scos glonțul și mi-a cusut rana la loc. Spunea că a fost un glonț fără putere, a sfîșiat pielea și s-a oprit în os, fără să-l zdrobească.

Intră și doctorul, mă vede îngenuncheat la căpătîiul prietenului meu, zîmbește trist:

— Ai văzut, eroul nostru? Să spună careva că sanitarii n-au dat jertfe...

— E grav, domnule doctor? îl întreb.

— Aș, o zgîrietură. Pînă la nuntă îi trece.

— Să nu mă dați de-aici, spune Toader repede.

— Cum vine asta? se miră doctorul. Voiam să te trimit la spital, în spate. Ți-ar prii vreo două săptămîni de odihnă, într-o casă adevărată, într-un pat omenesc...

Privirea lui Toader exprimă un protest disperat:

— Vă rog, domnule doctor, nu vreau să plec nicăieri. E o rană ușoară, chiar dumneavoastră ați spus. Rămîn aici, pe front, pînă la izbîndă... Vă rog din inimă.

— Bine, om vedea noi, spune doctorul în doi peri. Deocamdată să vedem cum evoluează, dacă nu se produce vreo infecție, ceva. Ești om de meserie, știi bine că-n condițiile astea pot interveni tot felul de complicații...

— N-au să intervină!

Doctorul zîmbește. Zîmbesc și eu: Toader vorbește cu atîta hotărîre, de parcă starea rănii ar depinde de voința lui.

— Odihnește-te pînă mîine dimineață. Cînd îți schimb pansamentul, o să vedem mai exact despre ce e vorba.

Pune o mînă pe brațul sănătos al lui Toader, într-un fel de mîngîiere reținută, mai aruncă o privire peste paturile răniților și pleacă. Rămîn singur cu Toader; ceilalți dorm, istoviți de alergătura zilei și de rănile lor. Îl întreb dacă nu vrea puțin ceai; clatină din cap și zîmbește trist.

Răniții gem încet în somn; cîte unul dă un strigăt neașteptat, se zvîrcolește; sar să-l domolesc, să-i șterg nădușeala rece de pe frunte, să-i umezesc buzele cu o picătură de ceai.

— Războiul... șoptește Toader. Ce știam noi despre război astă-primăvară, cînd am pornit încoace?

— Atacuri, decorații, steaguri de victorie fluturînd...

— Și uite cîtă suferință...

— Îți pare rău că ai venit?

— Nici o clipă nu mi-a părut rău, șoptește el cu tărie. N-am numărat cîte răni am legat numai azi. Cu zecile, cred...

CAPITOLUL XI

8 septembrie 1877

O ploaie rece îngreunează viața frontului. Infanteriștii au primit ordin să facă un șanț de legătură cu paralela din nordul redutei Grivița; îi văd cum sapă, cum aruncă din șanț pămîntul negru, mocirlos. Ieri am auzit iarăși vaietele unor

răniţi, care s-au ajutat între ei, şi-au legat rănile cum au putut şi s-au ascuns de ochii turcilor din întărituri. Am ieşit să-i scoatem de acolo: eu, Cioată Mitu şi un sergent de vînători. Cum am pornit să ne tîrîm către ei, turcii au început să tragă; au tras şi ai noştri, din avanposturi, vreun sfert de oră au pocnit împuşcăturile şi de-o parte şi de alta; între timp ne-am furişat cum am putut şi ne-am întors cu cei doi răniţi. Doctorul a încremenit cînd i-a văzut; unuia i-a amputat mîna, de teama cangrenei; celălalt are piciorul zdrobit; i l-a pus în atele şi l-a trimis la spital, la Turnu.

Azi-dimineaţă, la pansament, s-a hotărît soarta lui Toader: fiindcă rana merge spre bine, doctorul i-a îngăduit să rămînă la ambulanţa diviziei pînă se vindecă. Îmi caut mereu de treabă pe lîngă el, încerc să-i ţin de urît, să-l fac să uite pentru o clipă nenorocirea care l-a lovit.

Seara, primim vestea că Regimentul 15 dorobanţi a fost citat prin ordin de zi pentru vitejia lui şi că s-au dat cîte două decoraţii de fiecare companie a regimentului. Doctorul povesteşte răniţilor despre isprăvile roşiorilor:

— Ei, flăcăi, fruntea sus. Fraţii noştri cavalerişti îi bat pe duşmani de-i zvîntă. Mi-a povestit un coleg de la cartierul general: la 5 septembrie, bulgarii l-au vestit pe generalul Laskarev că turcii din Rahova trimit întăriri spre Plevna. Generalul a trimis cîteva escadroane ruse spre Teliş, iar spre Rahova a trimis două escadroane româneşti. În satul Kneja au găsit trupe turceşti şi le-au atacat. Erau cam tot două escadroane, aşadar, tărie egală. Românii s-au luptat ca leii, i-au scos pe turci din sat şi i-au pus pe fugă. Le-au luat un drapel şi au capturat unsprezece soldaţi. O victorie demnă de luat în seamă. Drapelul a fost trimis la cartierul general.

— Se luptă bine ai noştri, spune îngîndurat un ofiţer rănit. Dar uite că ne-apucă iarna în faţa Plevnei. Facem mereu recunoaşteri şi rezultatul e unul: nu putem lua Plevna prin asalturi. Trebuie să-i tăiem toate legăturile şi s-o silim să se predea. Unde mai pui că au început ploile şi soldaţii sînt îmbrăcaţi subţire...

— O să se rezolve şi asta, îl linişteşte doctorul. S-au cerut de la Corabia cojoace, flanele, şi ciorapi de lînă, precum şi corturi pentru trupe... Mai greu e cu transportul răniţilor la

spitalul de evacuare. Trăsurile s-au stricat din cauza drumurilor proaste; mereu se rupe ba o roată, ba un ham, ba o osie. Am luat căruțe de la localnici, dar pe ploaia asta... e greu.

— Tare greu, oftează ofițerul. Dar pîn-la urmă tot îl răzbim pe Osman Pașa. Și tare-mi pare rău că n-o să fiu de față...

Înainte de a adormi, mă gîndesc la isprăvile călărașilor. I-am văzut luptînd și le știu vitejia. Mă închipui alături de ei, în iureș împotriva dușmanului; parcă aud strigătele aspre, prelungi, parcă văd săbiile lucitoare scînteind deasupra capetelor... Adorm visîndu-mă călare pe călușul meu, cu carabina-n mînă, luînd parte la o luptă victorioasă.

Dimineața, cînd mă trezesc, mai am în suflet dorul vag după prietenii mei de la cavalerie și după calul cu care mă deprinsesem de-a lungul recunoașterilor și marșurilor dincolo de rîul Vid...

15 septembrie 1877

Rana lui Toader merge spre bine; azi doctorul l-a lăudat, spunîndu-i că numai un voinic se poate vindeca atît de repede. M-am grăbit să duc Mioarei vestea cea bună; i-am povestit mai demult despre prietenia mea cu Toader, a plîns auzind că a fost rănit. Iar acum plînge iarăși...

— De ce? o întreb și-i șterg o lacrimă cu vîrful degetului.

— De bucurie, șoptește ea. Mi-e greu să-ți explic, Costine. Vezi tu, e destul o clipă, un glonț, pentru ca un om să nu mai existe sau să devină o ființă neputincioasă. Am văzut atîția răniți murind la ambulanță, sau pe drum către spitalul de evacuare; la început ți se pare că ai salvat un om, te bucuri că totul merge bine, stai la capătîiul lui și-i asculți răsuflarea liniștită, egală, primul somn adevărat după iadul durerilor—și deodată te pomenești că are fierbințeli, cere apă, începe să rostească vorbe fără șir... Toată truda zădărnicită, toată bucuria de la-nceput se preschimbă în amar, în deznădejde... De ce toate astea? De ce oamenii trebuie să sufere atîta?

— Război a existat de cînd e lumea, încerc s-o lămuresc.

Mioara se zgribulește sub vîntul rece.

— M-ai întrebat odată de ce-am venit aici. Să știi, Costine, că nu de dragul războiului. Războiul mă înfioară, îl urăsc pentru că știu cîte nenorociri aduce. Mi-a povestit tata despre celălalt război dintre ruși și turci, mi-a descris totul, știam despre război înainte de a fi auzit un singur foc de pușcă.

— Totuși ai venit.

— Am venit, dar nu de dragul războiului. Mai degrabă, din ură. Încerc să șterg urmele lui, îngrijindu-i pe cei care i-au căzut victimă. Cu asta, fac ceva împotriva războiului; războiul înseamnă moarte; iar eu apăr viața.

— Războiul nu înseamnă numai moarte. Un război ca acesta pe care-l ducem noi are în el mai mult decît suferința și pieirea absurdă a unor oameni nevinovați. El aduce o izbăvire, este răzbunarea dreaptă a unui popor împotriva umilințelor de secole. Chiar dacă oamenii, luați fiecare-n parte, sîngerează și suferă, poporul va triumfa. Iar soarta poporului este mai presus de soarta fiecăruia dintre noi...

Ea oftează, cu ochii-n ochii mei. Se vede că au mișcat-o cuvintele mele; totuși, după o clipă mă învinuiesc singur de oarecare retorism. Dar Mioara nu ia seama la tonul pe care l-am folosit. O simt că se străduiește să înțeleagă ce i-am spus. Mă apucă de braț, grăbită:

— Așteaptă-mă aici, te rog. Mă întorc într-o clipă.

Nu am vreme s-o întreb ce vrea să facă. Rămîn pe loc, cu gîndul la vorbele ei: a venit, ca și mine, de bună voie pe front. Să înfrunte ploaia aceasta rece, să mănînce rația de la cazan, să se furișeze printre gloanțe în ajutorul răniților, să dea ochi cu mizeria și suferința. Dar dacă eu am venit însuflețit de o chemare eroică, bătăioasă, ea poartă în suflet cu totul alte năzuințe: vrea să se împotrivească războiului, zădărnicindu-i lucrarea, alinînd suferințele pe care numai războiul le poate provoca. Iată un om care pune la temelia faptelor sale o judecată filozofică ! O admir cu atît mai mult pe această fată frumoasă și vitează, pe care iat-o venind de-a fuga, fără să mai ocolească băltoacele, fără să-i pese de noroiul care-i țîșnește de sub tălpile botinelor mici la fiecare pas. Aduce ceva în mînă; alunecă, gata să cadă; un oarecare ar fi dat drumul poverii, ea dimpotrivă, o strînge mai tare la piept.

— O flanelă pentru tine și una pentru Toader, îmi spune de departe, cu răsuflarea întretăiată.

Fac un pas s-o întîmpin, e gata să alunece iar. O sprijin, atingerea umărului ei îmi dă un fior fără nume. Dar ei nu-i pasă de fiorii mei, are cu totul altceva în gînd:

— Mi-a trimis mama un pachet, să împart soldaţilor: flanele împletite de mîna ei, ceva zahăr, floare de muşeţel şi de tei pentru ceaiuri.

— Mioara, încerc să protestez.

— Te rog să le iei. Zahărul şi ceaiul le-am folosit pentru răniţii mei, dar flanelele... cum le-am văzut, m-am gîndit la tine şi la prietenul tău.

— Mulţumesc, Mioara. Ţie şi mamei.

— I-am scris şi despre voi. Şi, drept răspuns, am primit pachetul...

Îi duc lui Toader flanela. E moale şi caldă, din lînă groasă, albă. Îl ajut s-o îmbrace. Mişcările lui sînt încă ţepene, de pe urma rănii. Sau se mai şi răsfaţă un pic... Mă dau înapoi, îl privesc: flanela aceea albă îi vine de minune, parcă a fost anume făcută pe măsura lui.

— Acuma putem sta sub zidurile Plevnei pînă la Anul Nou, glumeşte el.

— Poate n-o fi nevoie chiar atît de mult...

21 septembrie 1877

Azi s-a întors din concediu un sublocotenent de dorobanţi care-a fost rănit la Griviţa. A trecut şi pe la noi, pe la ambulanţă. Nu-l mai recunosc, nu-mi amintesc figura lui; dintre sutele de răniţi care s-au perindat prin cortul nostru, al cui chip să-l reţii mai întîi? Medicul-şef Georgescu nu-l recunoaşte nici el, dar îl întîmpină prietenos la intrarea cortului. În lumina crudă care năvăleşte de afară, îi privesc pe amîndoi: doctorul cu faţa trasă de oboseală, cu uniforma pe care frontul a lăsat urme; sublocotenentul voios, proaspăt ras, cu uniforma impecabilă; „Virtutea Militară" străluceşte pe pieptul tunicii.

— Bine v-am găsit, domnule doctor. Am venit să vă mulţumesc. Datorită dumneavoastră şi băieţilor de aici mă aflu acum în viaţă şi sănătos...

— Ei, protestează medicul Georgescu. Noi n-am făcut decît începutul. Cei de la spital, din țară, au avut alte posibilități...

— Da, dar cine m-a scos din necaz prima oară? Eram la doi pași de retranșamentul dușman, pe deasupra mea fluierau gloanțele, și totuși s-a găsit un viteaz...

Își plimbă privirea peste noi, sanitarii care ne aflăm în cort, printre paturile răniților.

Ne uităm unii la alții. Nici unul dintre noi nu-și amintește.

— N-are importanță, spune doctorul. Era datoria noastră; oricare dintre băieți ar fi fost, la fel s-ar fi purtat. Oricum, mă bucur că te văd sănătos. Arăți bine, te-ai odihnit, te-ai și îngrășat puțin...

— Nu era firesc? Cei de-acasă m-au hrănit aproape cu de-a sila. La fiecare două zile, mama trimitea trăsura la moșie să aducă lucruri proaspete „pentru eroul nostru". O certam; zadarnic. Plîngea și mă ruga să mănînc tot. Ca pe-un copil mă îndemna.

Doctorul încuviințează din cap:

— Bine-a făcut. Erai istovit, și-apoi ai pierdut mult sînge. Trebuia să-ți refaci forțele.

— Așa m-am gîndit și eu, spune sublocotenentul zîmbind. Știam că o să mă-ntorc la dorobanții mei. Doctorul, cu teoria pe care-am auzit-o și aici: „Dacă te hrănești bine, rana se vindecă mai repede". Iar eu voiam să mă vindec și să vin iarăși pe front.

— Dar nici acasă n-a fost rău, rîde medicul.

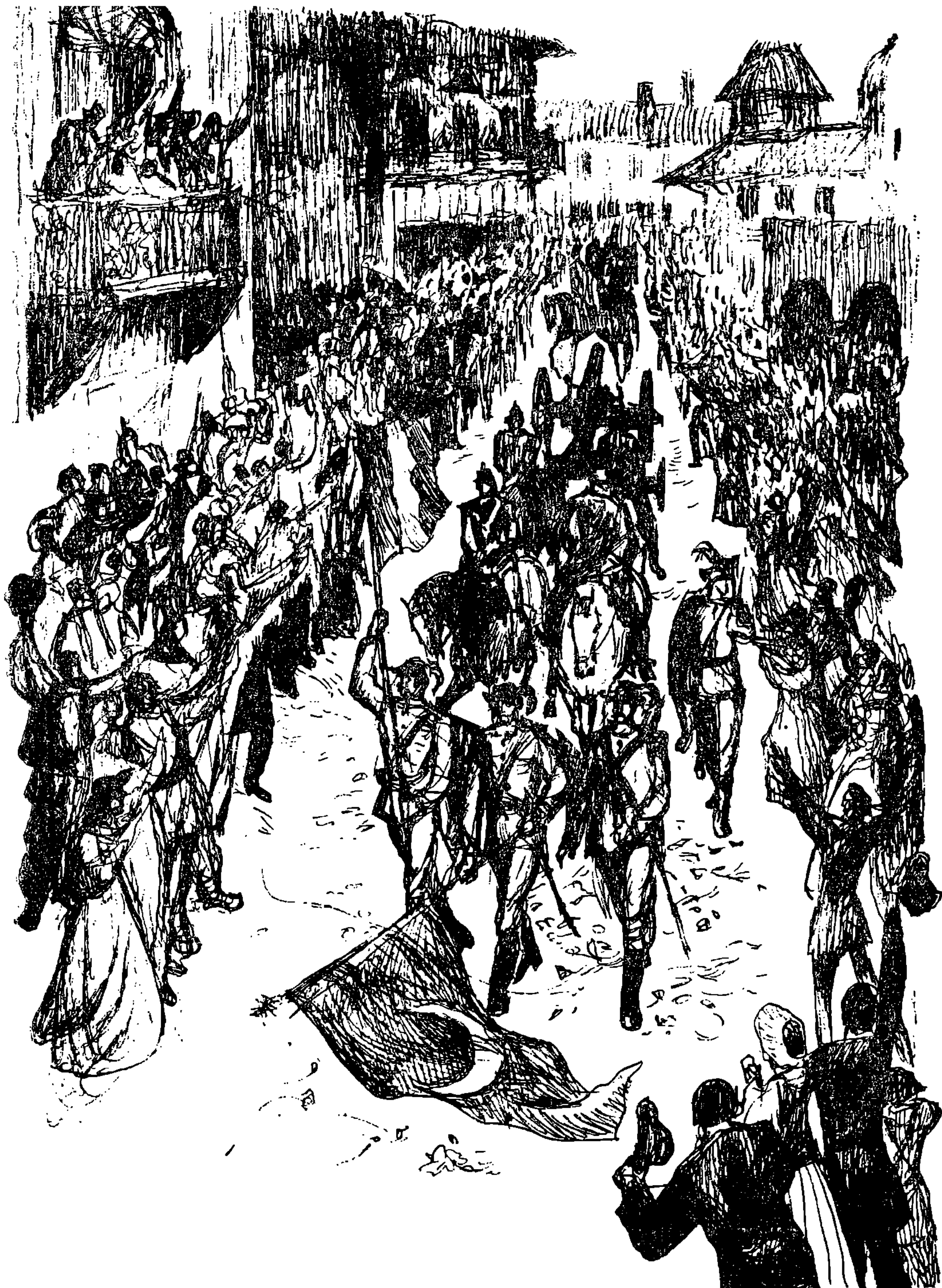
— Cum să fie rău? Bucureștiul e parcă mai mare și mai frumos, iar un om în uniformă e cineva. M-am dus duminică dimineața pe Podul Mogoșoaiei, cum e obiceiul.

— Tot mai este?

— Tot. Cît va trăi Bucureștiul lumea se va plimba pe Podul Mogoșoaiei, duminica dimineața. Ei bine, n-apuc să fac zece pași și lumea mă înconjoară: cunoscuți și necunoscuți, sute de întrebări. Toți voiau să le povestesc cum a fost la Grivița...

— Era vorba că steagul capturat de la turci va fi dus la București...

— Stați să vă spun ce-a fost cu steagul. S-au dus cei trei ostași care l-au capturat. Numele lor îl știu azi și copiii: Ion Grigore, Vasile Nica și Gheorghe Stan. În uniformele lor de vînători, cu galoane noi-nouțe, mai mare dragul să-i vezi. Lu-

mea aflase din ziare și ieșise pe stradă. Tot Bucureștiul era în picioare; pe balcoanele caselor erau puse covoare, pe stradă flori, lumea flutura steaguri și striga ura. M-am dus și eu să-i întîmpin. Încă nu puteam să merg; m-au urcat în trăsură, mi-au pus piciorul pe șapte perne, iar doctorul era lîngă mine. Nu-i prea plăcuse zorul meu să ies.

— Firește, spune medicul Georgescu. Putea să se întîmple o drăcie...

— Aș! Trecuseră zece zile, rana mergea bine, de durut nu mă mai durea cine știe ce... Și-apoi cum puteam rămîne în patul meu, după ce-am aflat vestea? Marele Cartier General hotărîse ca steagul turcesc să fie adus la București și păstrat deocamdată la Arsenal, iar tunurile luate de la vrăjmași...

— ... *„Două se vor așeza de ambele părți ale statuii lui Mihai Viteazul“*, întregește doctorul. *„Umbra măreață a gloriosului domn va vedea astfel că oștenii români au rămas pînă astăzi fii ai eroilor de la Călugăreni“*. Așa sună ordinul.

— Chiar așa s-a întîmplat, spune repede sublocotenentul. O coloană întreagă s-a apropiat de Piața Universității. Veneau în frunte cei trei vînători, cu drapelul; apoi tunurile și o gardă de roșiori și călărași... Cînd am ajuns în Piața Universității, coloana s-a oprit. Vînătorii s-au întors cu fața către statuia lui Mihai Viteazul. Poporul strîns în piață amuțise; părea că se aud pînă și bătăile miilor de inimi. Ostașii au înaintat cu pas solemn către statuie. Au plecat steagul turcesc la picioarele voievodului. În clipa aceea m-am uitat la oamenii din jur. Toți aveau lacrimi în ochi. Mîndria că urmașii vitejilor de demult poartă cu cinste tradiția seculară înflăcărase toate inimile...

Ultimele cuvinte au fost mai mult o șoaptă. Sublocotenentul tușește, stînjenit, încercînd să-și ascundă emoția. Aproape că nu îndrăznim să respirăm. Dintr-un colț, un rănit izbucnește în hohote de plîns. Doctorul, dintr-un salt, e la căpătîiul lui.

— Liniștește-te, frățioare. Ce s-a întîmplat?

— De ce m-au rănit? De ce m-au lovit tocmai acum?

— Lasă, băiatule, ți-ai făcut datoria. O să te vindeci și o să ajungi iarăși între ai tăi...

— O să mai pot purta eu arma? întreabă cu deznădejde rănitul.

— Și încă cum! Vei ieși din spital mai zdravăn ca-nainte.. Mulți dintre răniți s-au întors la regimentele lor. Uite, și dom-

nul sublocotenent tot așa. Ba a pătimit mai rău decît tine. A stat ceasuri întregi între linii, cu rana sîngerînd. Cînd l-au adus sanitarii, abia mai răsufla. Şi uite-l acum... Hai, liniștește-te...

Mîna doctorului se opreşte pe fruntea înfierbîntată a rănitului. O tăcere tristă învăluie cortul. Sublocotenentul a ieșit pe neștiute. Minute-n șir, nimeni nu mai scoate o vorbă...

23 septembrie 1877

— Costine, scoală-te!

— Ce-i?

Vocea lui Toader are un tremur ciudat. Mă ridic în capul oaselor.

— Ce s-a întîmplat?

— Ninge.

— Termină cu prostiile. Abia adormisem, și tu te-ai găsit tocmai acum să...

— Scoală-te și vezi cu ochii tăi. Ninge ca la Anul Nou.

— Acuma, în septembrie? Lasă-te de glume.

— Treaba ta, spune Toader și se depărtează jignit.

Vreau să mă culc la loc, dar curiozitatea mă îndeamnă să văd despre ce e vorba. Ies de sub plapumă. Simt deodată vîntul rece la picioare. Alerg spre intrarea cortului. Lumina nefiresc de albă de afară mă izbește neplăcut în ochi. Într-adevăr, cîmpul din jurul nostru e alb, mai alb decît cerul fumuriu din care curg fără-ncetare fulgi mari și deși. Santinela trece prin fața cortului; mă uit la urme: zăpada e mai groasă de-o palmă.

— N-am pomenit una ca asta, șoptește Toader lîngă umărul meu. Nici n-a venit octombrie și uite...

— Ce ne facem?

— Întîi, să ne-ngrijim de lemne. Nu putem ține răniții în frig.

— Doar n-o începe iarna de-a binelea. Pînă diseară se topește, ai să vezi.

Ne îmbrăcăm la iuțeală, plecăm să facem rost de lemne. Sergentul de la intendență ne primește morocănos:

— Ştiu de ce-ați venit. Dar n-am nici o rezervă. Toată lumea cere lemne. Nimeni nu știe că podul de la Măgurele a fost stri-

cat de furtună şi nu ne pot veni aprovizionările. Mergeţi în pădurice, flăcăilor, şi adunaţi vreascuri. Dar luaţi armele la voi. S-ar putea să întîlniţi ceva turci ieşiţi după pradă...

Ne întoarcem la ambulanţă. Sergentul Mihalache scutură zăpada de pe cort cu o mătură de nuiele.

— Aţi venit cu mîna goală? se miră el.

— Spune să căutăm în pădure. N-a primit aprovizionarea, că podul de la Măgurele a fost rupt de furtună.

Sergentul înjură încet, pune mătura deoparte, îşi şterge obrazul şi mustăţile umezite de ninsoare. Ne scuturăm şi noi zăpada moale, grea, care ni s-a lipit pe umeri şi pe piepţii mantăilor. Toader îşi freacă urechile înroşite.

— Erau bune nişte căciuli...

— O să ne vină şi căciuli, îl linişteşte sergentul Mihalache. Ştiu ei rumânii noştri de ce leapădă căciula numai în miezul verii...

Toader tropăie pe loc, să se-ncălzească.

— Ce facem, mergem la pădure?

— Trebuie, răspunde sergentul. Numai să raportez. Luaţi-vă armele şi cîte-o toporişcă. O să cer şi cîţiva ostaşi din compania de serviciu.

Pornim, zece oameni în frunte cu sergentul Mihalache, spre păduricea din spatele poziţiilor noastre. Dăm peste depozitul de fîn al diviziei, iar mai încolo, întîlnim un şir de căruţe puternic păzite de călăreţi. Căruţele se mişcă greu pe drumul desfundat, în care zăpada a început să se topească. Furgonul din frunte a luat-o pe un făgaş greşit şi s-a împotmolit în şanţ. La un semn al sergentului, sărim cu toţii să dăm o mînă de ajutor. Ne proptim în spatele furgonului; conductorul strigă şi roteşte biciul pe deasupra cailor, cîţiva ostaşi din escortă au descălecat şi pun umărul la roată. Locotenentul care conduce convoiul a descălecat şi el; se opreşte în marginea drumului şi strigă:

— Acuma, toţi odată!

Furgonul se urneşte în cele din urmă; roţile duruie surd, pămîntul tremură sub tălpi.

— Mulţumim, fraţilor, spune locotenentul şi-şi scutură zăpada de pe cizme cu vîrful cravaşei. De unde sînteţi?

— Ambulanţa diviziei a patra, răspunde sergentul.

— Ce e pe acolo?

— Iarnă, ce să fie. Veniţi din ţară, domnule locotenent?
— Din ţară, da. Aducem muniţie pentru tunuri. Şi ceva îmbrăcăminte de iarnă.
— Auzeam că podul e stricat.
— Am avut noroc de-am trecut înainte să se strice. Chiar în noaptea dinaintea furtunii. De-o săptămînă sîntem pe drum. Aducem şi pentru voi ceva. Două căruţe cu daruri pentru răniţi.
— Cine le trimite?
— Poporul, răspunde locotenentul şi arată cu un gest larg în urma lui, spre miazănoapte. Vin oamenii şi aduc la depozite tot felul de lucruri: plăpumi, făină, tacîmuri, rufărie... Fiecare ce poate. O bătrînă ne-a adus o oaie, făcută pastramă; dintr-un sat am primit o jumătate de căruţă cu ciorapi de lînă şi flanele; un ţăran ne-a dat carul lui cu boi cu tot. Ba s-a oferit să ajute la transport.
— Oameni de ispravă, spune sergentul. S-or gîndi şi ei că ne e greu pe-aici.
— Nici lor nu le e uşor. Dar din puţinul pe care-l au, dau şi pentru front. Şi încet-încet, s-adună. Căruţe pline vin în fiecare zi pe porţile depozitelor. Plus banii pe care oamenii îi dau pentru cumpărarea de arme. Mii de lei. Profesorii de la „Sfîntul Sava" şi de la „Lazăr" au dat o parte din leafa lor pe toată durata războiului; funcţionarii publici, meseriaşii, negustorii — toţi ajută frontul cu ce pot. Să ştie ostaşii noştri că ţara e cu ei!
Face iarăşi gestul acela larg, către miazănoapte. Sergentul salută:
— Să ajungeţi sănătoşi la Griviţa, dom' locotenent. Acolo, pe poziţii, sînt nevoi destule.
— Dar voi încotro aţi pornit-o? întreabă locotenentul.
— La pădure, după lemne. Trebuie să facem foc în corturi la răniţi. Că dac-a dat ninsoarea... N-am pomenit zăpadă la vremea asta de cînd sînt.
— Nici eu n-am pomenit, spune locotenentul încălecînd. Dar n-o să ţină mult. Se topeşte repede.
— Şi cînd s-o topi... murmură sergentul Mihalache.
Locotenentul salută şi dă pinteni calului. Coloana s-a depărtat binişor pe drumul către Griviţa. Plecăm şi noi mai departe. Dăm de o vale domoală; pe cealaltă coastă, păduricea se vede încă verde pe întinderea acoperită de zăpadă. Grăbim pasul,

ajungem în preajma primului pîlc de copaci. Sergentul ne face semn să ne apropiem; ne strîngem în jurul lui.

— Măi flăcăi, trebuie mai întîi să cercetăm împrejurimea, să nu ne pomenim cu niscaiva başbuzuci peste noi. Fiţi cu armele gata; la cea mai mică mişcare, trageţi. Înconjurăm pădu- ricea, pe urmă intrăm din mai multe părţi deodată. Voi doi la stînga, voi pe coastă, eu şi Costin înainte, iar voi trei în dreapta. Cercetaţi cu grijă fiecare tufă!

Ceilalţi se răspîndesc, după cuvîntul sergentului. Îmi încarc arma, pornesc alături de el printre copacii subţiri, cu frunzişul rărit de frigul timpuriu. Zăpada ne înăbuşe sunetul paşilor; nici o pasăre nu şuieră în crengile strîmbe, nici o vietate nu se strecoară prin tufele sărace. Pustiu şi frig; doar zăpada cade uneori de pe frunze, cu un sunet moale. Deodată sergentul se apleacă şi-mi face semn cu degetul la gură, apoi arată spre rădăcina unui copac. Mă uit şi eu: sînt urme, pe jumătate aco- perite de ninsoare. Ne luăm după ele, cu degetul pe trăgaci. O tufă, în dreapta noastră, se mişcă uşor. Sergentul îndreaptă arma într-acolo:

— Care eşti, mîinile sus!

Drept răspuns, o împuşcătură trosneşte din tufiş. Glonţul şuieră şi se loveşte de copacii din urma noastră. Tragem amîndoi odată. Auzim un ţipăt. O armă zboară prin aer şi cade în faţa tufişului, apoi încă una.

— Ieşiţi cu mîinile ridicate, porunceşte sergentul.

Un fes roşu se arată deasupra tufelor. Sergentul stă cu arma pregătită.

— Să nu tragi, Costine. Doar n-o fi un pluton în tufa aia.

Un turc înalt şi slab iese cu mîinile ridicate, spune repede cîteva cuvinte. Sergentul îi face semn să se apropie, turcul arată spre tufiş şi iarăşi spune ceva.

— Erau două arme, Costine. Înseamnă că-s doi, iar pe unul l-am nimerit şi zace acolo. Hai să vedem.

— N-o fi vreo viclenie de-a lor?

— Să-ndrăznească, face sergentul fioros. Hai, Costine, nu-ţi fie teamă.

Ne apropiem, cu degetul pe trăgaci. În tufiş geme cineva. Eu stau de pază, cu arma întinsă către turcul teafăr; sergentul se apleacă, scoate din tufiş pe al doilea turc, împuşcat în cot. Din toate părţile aleargă spre noi dorobanţii:

— Ce-a fost, domnule sergent? Ați vînat un iepure?
— Nu iepure, ci lup.
— Lup? se miră un dorobanț.
— Voi nu știați că turcii spun că se trag din lupi? Uite-i colea, pe-amîndoi. Costine, leagă-i rana ăstuia. Știți românește, măi?
Turcii dau din cap în semn că nu.
— Știu eu turcește, domnule sergent, spune un dorobanț. Nu prea bine, dar mă descurc.
— Întreabă-i ce caută aici.
Ostașul întreabă pe turcește, prizonierul teafăr îi răspunde. Apoi dorobanțul ne tălmăcește și nouă:
— Vin din Plevna. Au fost cu ai lor să caute fîn pentru cai și s-au rătăcit. De două zile n-au mîncat.
— Cum o duc cei din Plevna?
— E rău. Aprovizionarea e proastă, ostașii primesc o jumătate de pîine pe zi, carne nu primesc decît răniții.
— Spune-i că minte.
— Zice că nu minte, dom' sergent. Așteptau ajutoare din Rahova și nu le-au venit.
— Le-au oprit călărașii noștri, rîde sergentul. Au capturat mai alaltăieri trei convoaie cu provizii și muniții.
În vreme ce ei stau de vorbă, îmi văd de lucrul meu: sfîșii mîneca spențerului albastru al turcului și mă mir că postavul se rupe atît de ușor. Bandajez rana. Rănitul murmură cîteva cuvinte de mulțumire. Sergentul se îndreaptă către ceilalți ostași:
— Ați căutat bine, măi? Să nu fie alții rătăciți prin pădure.
— Căutat, dom' sergent. Nici țipenie.
Cel care știe turcește întreabă ceva pe turc, primește răspuns, tălmăcește iarăși:
— Se jură că sînt numai ei doi.
— Bine. Tăiați crăci, vedeți să fie uscate, și legați-le cu centurile. Fiecare cît poate să ducă. Tu, Costine, o să-i păzești pe ăștia doi. Fii cu ochii-n patru!
Ajungem în tabără în miezul zilei. Ostașii care lucrează la șanțuri rămîn cu gura căscată cînd văd convoiul nostru aducînd, odată cu lemnele, doi prizonieri.

27 septembrie 1877

Cîteva zile-n şir a nins şi-a viscolit ca-n miezul iernii. Ieri s-a stîrnit un vînt cald, apoi a ieşit soarele. Zăpada s-a topit în cîteva ceasuri. Şanţurile şi adăposturile sînt nişte mocirle, potecile par rîuri de noroi. Pînă şi caii merg greu, dar oamenii! Un drum pînă la fîntînă, după apă, devine o expediţie anevoioasă; lemnele sînt ude, scot mult fum; răniţii se vaită de frig, noaptea stăm cu schimbul lîngă ei, să-i învelim, să-i liniştim cînd se zvîrcolesc, pradă durerii sau viselor rele.

— Asta-i partea urîtă a războiului, spune Toader. În cartea de istorie nu prea se vorbeşte de ea; te uiţi la gravuri, generali galonaţi, sprijiniţi în sabie; călăreţi pe cai frumoşi gonind la atac; tunuri cu mormanul de ghiulele alături. Dar de drumul pînă la fîntînă nu spune.

Ajungem lîngă fîntînă. Acolo e un soldat bătrîn cu o saca trasă de un măgăruş. Măgăruşul stă cu capu-n jos, răbdător; soldatul scoate apă şi o răstoarnă în butoiul uriaş.

— Bună dimineaţa, îl salutăm.

— Noroc, taică. Hai luaţi voi apă. Eu mai pot s-aştept.

— Nici noi nu ne grăbim. Din ce regiment eşti?

— Cinci dorobanţi. Eram doi cu sacaua, că facem mîncare pentru tot batalionul. Da' a trebuit să dăm două sute de oameni la curăţirea tranşeelor. Cu pedeapsa asta de zăpadă, trebuie să fie muncă grea.

— Ce se mai aude? îl întreb.

— Ruşii şi-au adus întăriri. Vorbea dom' căpitan aseară că înconjurăm Plevna din toate părţile, cu redute şi baterii. În paralela a doua s-au pus două tunuri de nouă, să lovească oraşul. Încet-încet, n-or să aibă încotro. Ori ridică steag alb, ori încearcă să iasă din cetate. Iar dacă ies, asta-i sfîrşitul lor. Ştiţi voi ce e-n avanposturi măi, copii? Om lîngă om, cu puşca gata. Şi adîncim mereu adăposturile.

— Am auzit împuşcături azi-noapte. Vreun atac, ceva?

— He! rîde încet bătrînul. Ce mai atac! Au încercat să ne ia reduta, dar nu i-am lăsat. E drept, au căzut cîţiva de-ai noştri, dar nici lui alde Osman nu le-a fost moale. Toată noaptea şi-au adunat morţii şi răniţii din faţa şanţurilor noastre. Mai întîi veneau sanitarii pe furiş, se temeau că tragem în ei.

— Şi n-aţi tras?

— Cum să tragem? Rănitul e rănit, nu mai e soldat. A terminat-o cu războiul. Ce să mai avem cu el? Noi păzim legea, şi legea spune să nu tragi în sanitari. Ei, oameni amărîţi. Parcă lor le place? Era în faţa noastră unul cu glas de copil, toată noaptea a plîns şi s-a văitat de te prindea mila.

— Păi dacă nu vor să dea cetatea...

— Ce, e după ei? rîde iar bătrînul. E după porunca ălor mari, şi ăi mari nu vor s-o dea. Zice lumea că ar avea vreo şase gheneral i, cu Osman Paşa şapte, şi nu vor s-o dea cu nici un chip. Şi-atunci ce s-or fi gîndit gheneralii noştri? Să le-o luăm cu sila. Asta-i, flăcăilor. Eu mi-am umplut butoiul, facem fasole pentru diseară, şi fasolea cere apă multă. M-am dus. Di, mîrţoagă, că ne tunde sergentul!

Loveşte cu o nuia în crupa măgarului. Măgarul se zmuceşte, pleacă din loc, un şiroi de apă sare peste marginea butoiului.

— Să ne vedem sănătoşi, zice dorobanţul şi ridică nuiaua în semn de salut.

Toader pune mîna pe prăjina fîntînii.

— Aprig, moşneagul! rîde el.

— Dacă moşnegii sînt aşa, îţi închipui cum sînt cei tineri.

— Dorobanţi, ce vrei!

2 octombrie 1877

De dimineaţă, glasul mortierelor răsună mai puternic decît în alte zile. Salve prelungi zguduie văzduhul mohorît. Ies din cort îmbrăcîndu-mă în fugă; în toată tabăra ambulanţei oamenii forfotesc, răniţii mai uşor au ieşit afară, cu păturile pe ei, să vadă ce se petrece. În vîlceaua din faţa redutei, fulgere scurte dau de veste că tunurile îndreptate asupra Griviţei 2 lucrează în plin; le răspund bateriile cele mari din stînga, instalate în preajma poziţiilor ruseşti, şi tunurile de nouă care trag dincolo de redută, spre tabăra rezervelor inamice.

— Atacul! Atacul! zboară zvonul din gură-n gură.

Medicul-şef ridică din umeri:

— N-am primit nici un ordin. Totuşi, cei care nu sînt de serviciu să meargă în avanposturi.

Alergăm, împreună cu sergentul, coborîm în șanțurile de comunicație. În preajma redutei e liniște. Ostașii veghează cu armele pregătite. Locașuri rotunde de tragere, temeinic săpate, cu parapete din lemn și pămînt bătătorit, arată că geniștii și toți soldații din poziții au lucrat temeinic.

— Cetate contra cetate, spune Toader admirînd lucrarea cea nouă. Pe astea nu le dărîmi nici cu tunul.

— Azi-noapte le-au înălțat, ne lămurește un sergent de vînători, care se uită cu binoclul spre reduta din față.

— Credeam că începe atacul, îi spun. Am auzit tunurile și...

Sergentul își desprinde o clipă binoclul de la ochi, se întoarce spre noi:

— Nu e nici un atac. Turcii au făcut niște lucrări noi în redută și ai noștri încearcă să le strice.

Ne uităm zadarnic spre zidurile și parapetele pustii. Nu se vede nici o schimbare.

— Ce lucrări? întreb. Nu văd nimica.

— Sînt dincolo de ziduri. N-am fi știut de ele, dar au început observațiile cu scara.

— Observațiile cu scara? ne mirăm într-un glas.

— Da. Un lucru nou. Ne-am mirat și noi la început. De cu noapte se înalță o scară într-un punct mai ferit de ochii dușmanului; în zorii zilei, un ostaș cu ochi ageri se urcă și privește cît poate cuprinde din poziția turcilor. Cînd dușmanii bagă de seamă și încep să tragă, ostașul coboară și raportează ce-a văzut.

— Uimitor, spune Toader.

— Nevoia te-nvață multe, rîde sergentul. Ca să dăm atacul, trebuie să știm bine care-i situația în partea lor. Oamenii abia așteaptă; și trupa și ofițerii. Să terminăm odată cu mizeria din șanțuri, să-i dăm peste cap...

Tunurile bubuie mereu. Din zidul redutei inamice sar bucăți mari de pămînt, pietre, lemne rupte...

Către prînz, în șanțul avanposturilor sosește căpitanul Moise Groza. Are cizmele pline de noroi proaspăt, semn că a cutreierat multe șanțuri ca al nostru.

— Unde-i comandantul?

— În paralela din dreapta, i se răspunde.

— Rugați-l să vină mai aproape.

Locotenent-colonelul Grigore Ioan se apropie prin şanţul îngust; ostaşii îi fac loc lipindu-se de pereţii care mustesc de apă. Căpitanul Groza îl salută şi-i spune:

— Vă aduc un ordin de la divizie. Astăzi la prînz dăm un atac fals asupra poziţiilor turceşti. La semnalul goarnei, toată lumea iese din paralelă şi înaintează pînă la poziţia înaintată, strigînd ura ca la un atac adevărat. Acolo vă adăpostiţi şi, cînd se dă semnalul, vă întoarceţi.

— Dacă tot plecăm, spune comandantul regimentului, de ce nu ne-am duce peste ei?

— Vrem întîi să le aflăm puterea de foc. Să ştim ce face duşmanul în caz de atac. Dacă pornim pe neştiute, riscăm să pierdem oamenii zadarnic. Aşa că misiunea dumneavoastră, chiar dacă nu ajunge pîn-la turci, ne e de mare trebuinţă pentru acţiunile viitoare!

Ordinul se îndeplineşte întocmai. Ostaşii îşi prind la centură poalele mantăilor, ca să poată alerga mai uşor; cîţiva aduc sacii cu nisip şi scările; sergenţii împart cartuşe. Goarna sună deodată; batalionul porneşte în iureş, apropiindu-se de poziţiile înaintate; dinspre turci se dezlănţuie foc puternic de tunuri şi puşti.

Căpitanul Moise Groza, cu binoclul la ochi, urmăreşte ce se întîmplă şi dictează unui ofiţer tînăr de lîngă el, care are harta desfăşurată pe genunchi:

— Artilerie puternică la Bucov... În stînga şoselei baterii de calibru mai mic... Din spatele redutei vin în fugă rezervele... Împuşcături dese pe drumul către Bucov, probabil un drum acoperit...

Urmăresc cu emoţie tot ce se petrece. Cîţiva dorobanţi avîntaţi la atac cad loviţi de gloanţele inamice, dar în cîteva clipe ostaşii au izbutit să ajungă în şanţurile înaintate şi să se adăpostească acolo, alături de compania aflată de gardă în avanposturi. Abia acum turcii văd că e vorba de un şiretlic şi încetează tragerea.

— Inamicul face economie de muniţie, spune căpitanul Groza. Notează, să raportăm şi asta. Reduta e apărată de o garnizoană numeroasă, rezerva se află sub arme, gata la cel dintîi semnal. Gornist, sună retragerea!

Urmăriţi de împuşcături răzleţe, infanteriştii fac cale-ntoarsă. Cîţiva sprijină răniţii. Îi luăm în primire şi le pansăm rănile.

Căpitanul Groza se apropie de noi:
— Fiţi pregătiţi, sanitarilor. Asemenea atacuri false vom mai da şi-n zilele următoare. Vrem să-l slăbim pe inamic pentru ceasul atacului adevărat.
— Cînd va fi acela? întreabă Toader.
— Tu erai, bănăţeanule? zîmbeşte căpitanul. Să-ţi spun un secret: data atacului este secretă!
Comandantul regimentului, care a venit lîngă noi să vadă cum stau răniţii, zîmbeşte şi el.
— O mişcare ca asta, dac-ar şti-o turcii dinainte, urmează căpitanul netezindu-şi barba, s-ar preschimba într-un dezastru pentru noi. Aşa, dacă urmăm cum am spus, au să se deprindă cu atacurile false şi nu vor şti să deosebească atacul cel adevărat. Au să răspundă mai slab.
— Un şiretlic de război, întregeşte comandantul regimentului.

7 octombrie 1877

Ne aflăm în avanposturi, cu inimile bătînd tare de emoţie: astăzi, în sfîrşit, ziua atacului adevărat asupra redutei Griviţa 2. Atacul a fost pregătit cu grijă; în preajma redutei turceşti, la mai puţin de un kilometru, s-a instalat o baterie mixtă de paisprezece piese, alcătuită de fapt din două baterii; alte tunuri au fost dispuse pe drumul acoperit, iar altele în reduta Griviţa 1, ocupată de români. Şanţurile şi acoperirile din paralela a patra gem de oameni; ici vezi pălăriile cu pană ale vînătorilor; dincolo, dorobanţii aşteaptă, punîndu-şi la-ndemînă cartuşele. După obiceiul lor, ostaşii glumesc şi rîd, de parcă ar pleca la nuntă, nu la atacul asupra redutei unde-i pîndeşte moartea.
— De data asta nu-i mai amăgim pe alde Osman.
— S-o fi săturat de atîtea atacuri false. Le arătăm unul adevărat.
— Poate izbutim să-i scoatem din bîrlog.
— Eu sînt încredinţat că aşa va fi.
— Ce duci, leatule, în coşul ăla? Ceva de-ale gurii?
— Ceva pentru şanţuri, să le poţi trece mai uşor.
— Şi după ce-l trec mi-l dai mie? E bun la cărat porumb.

— Ţi-l dau, da-mi dai o sabie turcească pe el.
— S-a făcut. Peste vreun ceas îţi aduc sabia...
Către prînz tunurile amuţesc toate odată. Apoi o salvă de patru mortiere dă semnalul atacului. Din nou avem în faţă priveliştea cu care m-am deprins: soldaţii se urcă sprinteni pe parapetul înalt, pornesc în fugă spre şanţurile turceşti, fără să tragă vreun foc. Între ei aleargă cei cu gabioanele; turcii îi lasă să se apropie, mai întîi nu-şi dau seama că e un atac adevărat; deodată focul lor se dezlănţuie îndrăcit, sute de arme pîrîie în aceeaşi clipă, iar dinspre Bucov le ţin hangul baterii cu sunet gros...
Focul redutei e mai viu decît la atacurile din celelalte zile; rîndurile alor noştri se răresc văzînd cu ochii; răsună semnalul de retragere şi batalioanele se întorc în paralelă, împuţinate...
Pornim iute la lucru. Avem zeci de răniţi în cîteva minute; brancardierii aduc alte şi alte tărgi cu oameni însîngeraţi, în vreme ce asupra paralelei unde ne aflăm cad mereu proiectile inamice. Le răspund parcă cu deznădejde, bateriile noastre; zeci de tunuri se înfruntă, uneori loviturile pleacă două-trei deodată, bubuiturile se îngemănează, pămîntul tot se cutremură de puterea exploziilor...
Cioată Mitu se întoarce aducînd un rănit. Îl ajută să coboare în şanţ; cînd să coboare şi el, se clatină pe picioare şi cade deasupra parapetului de pămînt. Mă reped la el:
— Mitule, ce-ai păţit?
Nu-mi răspunde. Îl cercetez mai de aproape: lovit în piept de un glonţ. Şi-a dat ultima suflare fără să spună o vorbă...
Doi ostaşi îl aduc pe un căpitan rănit grav. Doctorul se apleacă asupra lui.
— N-am izbutit, spune căpitanul. Zadarnic atîta sînge...
— Mai încercăm o dată, îl linişteşte căpitanul Groza.
— Dar fără mine. Şi ce bine porniseră flăcăii mei! Nici unul n-a şovăit, nici unul n-a rămas în urmă...
Căpitanul Groza scrie repede cîteva rînduri pe o bucată de hîrtie şi i-o întinde unui agent:
— Du-te repede la divizie cu hîrtia asta. Aştepţi răspunsul şi mi-l aduci tot aici!
Agentul pleacă în fugă. Noi ne vedem de răniţi. De la ambulanţa diviziei mai vin în preajma avanposturilor doi subchirurgi şi o grupă de brancardieri. Doctorul Georgescu îi împarte imediat de-a lungul paralelei, unde răniţii aşteaptă îngrijiri...

Spre seară, cîteva sute de infanteriști se răspîndesc în șanțurile paralelei a patra. Ostașii din avanposturi se înviorează, privesc cu o speranță nouă întăririle venite pe poziții. În omul care le dă ordine cu glas răsunător îl recunosc pe locotenent-colonelul Grigore Ion. Vine în preajma noastră, în adăpostul din centrul poziției.

— Sînteți gata, domnule colonel? întreabă căpitanul Groza.

— Da, răspunde locotenent-colonelul Grigore. Știți bine că regimentul meu a cerut de bună voie să dea atacul.

— De data asta poate izbutim, spune căpitanul Groza. Am cerut la divizie ca artileria să bată drumul acoperit, ca să-i împiedice pe turci să-și aducă rezervele. De asemenea, văd că bateria înaintată de la Bucov tace, semn că au lovit-o zdravăn ai noștri. O să-ncercăm, domnule colonel. Vom aștepta să se întunece...

— Atac de noapte? întrebă surprins comandantul regimentului. Așa ceva nu se prevede în regulamentele noastre...

— Nu se prevede. E prima oară cînd încercăm; comandantul diviziei a fost de acord. O asemenea acțiune are multe avantaje: dacă luăm reduta, turcilor le va veni greu să dea un contraatac; dacă sîntem respinși, la adăpostul nopții ne vom retrage mai ușor și cu pierderi puține.

— Aveți dreptate, spune locotenent-colonelul. Pe de altă parte, inamicul nu se așteaptă la un atac de noapte. Poate reușim...

— O doresc din toată inima, domnule colonel. Iar pentru a însufleți ostașii în luptă, am cerut comandamentului să merg și eu la atac, în fruntea coloanei. Comandamentul a aprobat...

Îl privesc pe bărbatul acesta voinic și neînfricat; prietenos și totuși aspru cînd e vorba de îndeplinirea slujbei ostășești, îl vedem totdeauna unde e mai greu, unde e mai mare nevoie de un ochi ager, o voință puternică, un glas energic. Avusesem vreme să aflu că pe umerii unui șef de stat major apasă multe răspunderi. De cîte ori nu l-am zărit zburînd pe calul lui murg, să ducă un raport însemnat la cartierul general? De cîte ori nu l-am văzut cu harta-n mînă, sub focul inamicului, căutînd să afle el însuși poziția bateriilor dușmane? Am auzit oamenii vorbind că meseria lui e topografia; se pricepe la hărți și știe să așeze în teren o trupă, călăuzindu-se după semnele acelea minuscule, trecute pe hartă cu creion bine ascuțit... Iar acum,

iată-l cerînd singur să treacă în fruntea coloanei de asalt, într-o încercare pe care nimeni altul n-a mai făcut-o în acest război: atac de noapte...

Atac de noapte! Vestea se răspîndește din gură-n gură. Ostașii rămîn uimiți o clipă, apoi încuviințează bucuroși:

— Bună treabă, leatule! Poate așa-l răzbim mai ușor pe Osman Pașa.

— Doar n-or vedea turcii și noaptea, ca pisicile...

Toader a aflat și el cum stau lucrurile. Se apropie de mine, misterios:

— Ai aflat de bănățeanul meu? A cerut să meargă în fruntea coloanei...

— L-am auzit eu însumi vorbind cu colonelul.

— De ce nu mi-ai spus și mie? se supără Toader. Aș vrea să fiu lîngă el, să-l ocrotesc...

— Nu te oprește nimeni, îi spun. Deși cred că știe să-și poarte și singur de grijă.

— E un viteaz, spune Toader cu înfocare. La Grivița, cînd am luat reduta, el a fost tot așa, în frunte. Iar după atacul din șase septembrie, știi bine că a fost citat pe întreaga armată. Tocmai la asta mă gîndesc: mereu între cei dintîi, mereu în fața primejdiei... De-aia vreau să mă ațin pe lîngă el cînd plecăm la atac.

Forfotă mare prin șanțurile de comunicație. Alte șiruri de ostași se răspîndesc în lungul poziției. Recunosc printre noii-veniți pe cei din Regimentul 13 dorobanți. De cîte ori, în cursul acestor luni, nu m-am aflat între ei! De cîte ori nu le-am ascultat vorba domoală, de cîte ori nu le-am urmărit, cu răsuflarea tăiată, iureșul năvalnic împotriva întăriturilor dușmane!

— Iar la atac, moldovenilor? îi întreb.

— Cu ce să mai atacăm? spune amar un sergent oprindu-se să-și numere din ochi oamenii. Regimentul a ajuns la jumătate. De luni de zile tot în foc...

— Păi nu v-au completat oamenii lipsă?

— Nimic. Cu fiecare luptă, rămînem tot mai puțini. Acuma ne-au dat altă misiune: să sprijinim cu foc coloana de atac. Noi și vînătorii și-un batalion din cinci dorobanți.

— Nici asta nu-i ușor.

— Nu e. Dar avem ochitori buni. Cred că și de-aici, din poziția de sprijin, putem să ajutăm cu ceva la victorie...

Regimentul 7 linie, care urmează să dea atacul, se adună în paralela a patra. Mergem și noi, secția de ambulanță, dimpreună cu sanitarii și doctorii regimentului. Soarele se apropie de apus. Un vînticel rece, stîrnit dinspre dealurile de dincolo de Plevna, ne răzuie obrajii ca un rașpel. Infanteriștii își strîng mai bine mantăile pe ei; alții își cercetează patrontașele pline cu cartușe. Bateriile din jurul redutei dușmane trag necontenit împiedicîndu-i pe turci să vadă ce li se pregătește.

— Ostași, spune căpitanul Groza, regimentul nostru are cinstea să dea al doilea atac împotriva redutei Grivița 2. Turcii nu se așteaptă la acest atac. Avem mari sorți de izbîndă. Patru batalioane și bateriile Diviziilor a treia și a patra vă vor susține cu focul lor. Vom ataca din două părți: în stînga, pe latura de sud-vest a redutei, va porni batalionul doi, condus de domnul locotenent-colonel Grigore Ion, comandantul regimentului. Coloana din dreapta va ataca latura de est, sub comanda căpitanului Vasiliu. Voi fi alături de voi în această luptă și nu voi întîrzia să vestesc în toată divizia purtarea voastră eroică!

Aceste din urmă cuvinte sînt acoperite de bubuitul prelung al tunurilor. Toate bateriile române și ruse din pozițiile apropiate s-au dezlănțuit parcă deodată. Nu mai deosebești lovitură de lovitură; un adevărat lanț de tunete fără sfîrșit împrăștie groaza și moartea în redutele dușmane. Avînd în auz acest sunet aspru, companiile de infanteriști se răspîndesc pe pozițiile hotărîte pentru atac. Soarele a apus; un amurg roșiatic poleiește cu aramă topită baionetele armelor. Mă uit la fețele ostașilor care așteaptă semnalul atacului; sînt încordate, dar nu triste; oamenii găsesc puterea să schimbe o glumă, să tragă un fum de țigară, să îngîne o frîntură de cîntec.

Întunericul s-a lăsat de-a binelea. Stăm tăcuți în coloana din stînga. Îl văd deodată pe comandantul regimentului, cu sabia ridicată, cu revolverul în mînă, ieșind din șanț:

— Înainte, flăcăi!

Valuri de infanteriști îl urmează. Din celălalt capăt al poziției, pornește batalionul care va ataca din est. Din tranșeele apropiate, batalioanele de susținere au început să tragă spre șanțurile turcești. Îl văd pe Toader urmîndu-l pe căpitanul Groza care aleargă tot așa, cu revolverul într-o mînă, cu sabia în cealaltă, în fruntea coloanei de ostași. Ceața ușoară a înse-

rării a ascuns șanțurile redutei inamice. Alerg și eu, cumpănindu-mi arma și sacul de pansament...

Infanteriștii au ajuns în preajma redutei. Abia acum, cînd pîrîie prima salvă dușmană, îmi dau seama de mulțimea care ne așteaptă în șanțuri. Turcii nu mai au vreme să-și încarce armele; începe lupta corp la corp. Văd deodată apărînd deasupra parapetelor un fel de căngi lungi, care-i agață pe infanteriști și-i prăvălesc în șanțuri. În cîteva rînduri, văd topoarele dușmanilor ridicîndu-se și izbind cu sete... Infanteriștii nu se lasă nici ei. Lovesc din răsputeri, cu baioneta sau cu patul armei, încearcă să istovească puterea dușmanilor...

Turcii încep să dea înapoi; ai noștri sînt aproape stăpîni pe șanțuri, deși zeci de infanteriști zac răpuși pe parapet sau în adăposturile întunecate. Stăm să pansăm provizoriu răniții, brancardierii aleargă, un strigăt prelung de victorie răsună din piepturile tuturor.

Deodată, comandantul regimentului se prăbușește rănit; doi ostași sar să-l scoată din mîinile turcilor care vor să-i dea lovitura de pe urmă. Căpitanul Moise Groza privește în jur; parapetul redutei e încă departe, iar dintr-o latură se apropie pe furiș trupe noi, ieșite acum din redută.

— Ne împresoară! strigă un sergent. Sînt mai mulți decît noi, domnule căpitan!

— Retragerea! ordonă căpitanul. Nu lăsați răniții în mîna dușmanului!

Ordinul trece din pluton în pluton. Răspunzînd cu focuri tirului inamic, infanteriștii se retrag în bună ordine. Într-adevăr, întunericul e o bună pavăză pentru noi...

Pînă aproape de miezul nopții, adunăm răniții de pe cîmpul de luptă. Într-un rînd, tîrîndu-mă către poziția noastră cu un ostaș lovit în șold de o baionetă, aud glasul lui Toader:

— Costine, tu ești?

— Eu.

— Cheamă brancardierii. Sînt aici cu căpitanul Groza.

— Lovit? întreb înfiorat.

— Nu prea grav. Cred că e contuzionat. Nu se poate mișca. Încerc să-l tîrăsc spre paralelă...

Grăbesc cît pot. Ajung în marginea paralelei, unde zeci de brancardieri și sanitari rînduiesc răniții, îi duc mai departe, spre ambulanța diviziei, fac loc altora noi. La lumina pîlpîitoare a felinarelor, vreo zece chirurgi în halate albe extrag

gloanțele, cos rănile, în vreme ce sanitarii le dau la mînă instrumentele sau fac pansamente. După lupta pentru victorie, iată lupta pentru viață, mă gîndesc amar. Doctorul Georgescu trimite doi brancardieri să-l ridice de pe cîmp pe căpitanul Groza. În buza șanțului se arată doi ostași înalți susținînd un rănit.

— Repede, sanitar! E lovit în piept și sîngerează!

Desfac fașa cu dinții. Mă apropii de rănit, îl ajut să coboare în adăpost. Oare pentru a cîta oară fac aceste mișcări? În fața suferințelor, uit de oboseală și de sete...

— Furier, pregătește raportul, îl aud într-un tîrziu pe medicul-șef al ambulanței. Avem pînă în prezent șase sute de răniți. Morți și dispăruți — peste o sută. Cifra exactă o vom raporta mîine...

10 octombrie 1877

Iarăși o noapte grea, în cortul plin de răniți, ațipind pe furate, cîteva minute, cu somnul întrerupt mereu: un rănit cere apă, altul dă un strigăt neomenesc — a avut un vis rău — altul geme, sfîșiat de dureri...

Dimineața, medicul-șef primește rapoarte mai precise. Furierul le adună, întocmește tabele, socotește și în cele din urmă dă rezultatul. Un rezultat care ne îngrozește: în cursul luptelor de ieri, batalioanele din linia întîi au avut aproape o mie de morți și răniți!

Un ofițer de la divizie vine să-l caute pe medicul-șef. Doctorul Georgescu se arată în ușa cortului cel mare. Ajutorul lui îi dă o țigară gata aprinsă.

— Am onoarea să vă salut, domnule doctor. Ordin de la cartierul general. Divizia a patra intră în refacere.

— Era și timpul, spune doctorul obosit. Divizie numai cu numele, domnule căpitan. Din august și pîn-acum, am pierdut aproape jumătate din oameni.

— Situația e cunoscută la cartierul general. Cred că de aceea s-a dat ordinul pe care vi-l transmit.

— Și pozițiile noastre?

— Le vor ocupa trupe proaspete, din divizia colonelului Cerchez.

— Poate izbutesc ei... murmură doctorul. Bănuiesc că nici cei din cetate nu stau pe roze. Doar nu ne-am trudit zadarnic aceste două luni sub zidurile lor.

— Eu mă mir cum mai rezistă, spune ofiţerul. Mereu vin fugari din Plevna şi ne aduc veşti. O parte din populaţie a fugit din oraş; peste tot sînt dărîmături, convoaie cu răniţi pleacă mereu spre Sofia, muniţiile s-au împuţinat, depozitele de provizii sînt goale...

— Atunci de ce nu capitulează?

— Asta mă-ntreb şi eu. Osman Paşa mai nădăjduieşte într-un ajutor dinspre Sofia. E cel mai ambiţios general al sultanului; se zice că soarta războiului stă în mîinile lui. Iar garnizoana din Plevna e foarte puternică; după informaţiile noastre, ar fi cam la şaizeci de mii de oameni...

Cifra mă cam sperie. Niciodată n-am avut imaginea exactă a forţelor cu care ne înfruntam. Poate de aceea nădăjduiam în sinea mea în victoria unui atac. Dar cu ce forţe să ataci o cetate înconjurată de forturi şi apărată de şaizeci de mii de oameni?

— Singura soluţie e asediul, spune căpitanul. Comandamentul a renunţat la atacuri parţiale; pierdem oameni şi n-avem şanse de succes.

— Şi ce pierderi! şopteşte doctorul îndurerat. După fiecare atac am cules de pe cîmp sute de răniţi; au murit vitejeşte atîţia oameni.

— Războiul, domnule doctor. Aşadar, mîine ne întîlnim la Verbiţa, în bivuac. Poziţia ambulanţei vi se va arăta cînd ajungeţi acolo.

— Bine, domnule căpitan. Începem mutarea chiar de astăzi...

Mă duc să-l caut pe Toader. Lui, cel dintîi, i se cuvin veştile pe care le aflu. Îl găsesc îndărătul cortului, spălînd nişte feşe. Îi spun noutatea. Toader rămîne cu gura căscată:

— Nu-mi vine să cred. Mai există pe lumea asta odihnă, fără bubuit de tunuri şi fără ameninţare de la inamic?

— Bubuit de tun n-o să lipsească. Verbiţa asta nu-i aşa departe şi acolo sînt baterii care trag spre cetate. Dar oricum, e o poziţie de rezervă. Putem să îngrijim răniţii în tihnă, să ne cîrpim hainele, să ne facem rînduială prin lucruri...

— Aici eraţi, băieţi? ne strigă vesel sergentul. Am fost la cartierul general, la Verbiţa. Avem un loc pe cinste, îndărătul fortăreţei. Pînă diseară trebuie să fim mutaţi.

— Aţi fost şi la spital? întreabă Toader.

— Fost. Ştiu ce vrei să ştii. Îţi dau veşti bune. Domnul căpitan Groza se simte mai bine. În cîteva zile va fi iarăşi pe picioare. A fost doar o contuzie, şi un voinic ca el...

— Cînd a căzut ghiuleaua, a dispărut deodată din fața mea, spune Toader. Mi-a sărit inima. Credeam că l-a lovit în plin. L-am găsit într-o groapă, cîțiva pași mai încolo, unde-l împinsese puterea exploziei. În prima clipă părea mort, pe urmă am văzut că răsuflă...

— A scăpat, a scăpat, încuviințează sergentul. Strașnic om, băieți. L-am văzut cînd a pornit la atac...

— Bănățean de-al nostru, se fălește Toader.

Înainte de plecare, mă reped pînă la secția Comitetului doamnelor din Iași. Întreb o infirmieră vîrstnică despre Mioara.

— Mioara... spune ea. Cum, nu știai?

— Ce să știu? Ce s-a întîmplat cu ea?

— Am trimis-o de urgență în țară. Pneumonie. A stat o zi și-o noapte la pansatul răniților, pe frig. Noi am sfătuit-o să se odihnească, să mai intre în cort, la căldură. Dar ea... n-a ascultat. Plîngea și pansa răniții. Fată simțitoare. Și... cam plăpîndă. Nu era locul ei aici...

Las capul în jos, descurajat. Mă gîndesc la întîmplările din ultima vreme. Atîția oameni care-mi deveniseră apropiați au suferit într-un fel sau altul de pe urma războiului. Toader — rănit... Căpitanul Moise Groza — la ambulanță... Cioată Mitu — căzut sub ochii mei, în timp ce ajuta răniții... Și acum Mioara.

— Vreo adresă, ceva, să-i scriu?

— La Iași, la spital...

Fluierul sergentului Mihalache mă face să tresar. Mulțumesc femeii și plec în fugă la ambulanța care s-a pus deja în mișcare. Merg în urma căruței cu răniți și mă gîndesc la Mioara.

CAPITOLUL XII

15 octombrie 1877

În prima zi după intrarea în refacere, trupele diviziei au fost inspectate de generalul Cernat, comandantul Armatei. Așteptam cu emoție întîlnirea cu acest om, al cărui nume l-am auzit de-atîtea ori drept semnătură pe ordinele de zi. După ce-a

trecut în revistă trupele, a ajuns la ambulanța noastră. Medicul-șef i-a prezentat situația răniților. Noi eram aliniați în stînga sergentului. Generalul Cernat a ascultat cu capul plecat raportul doctorului, apoi l-am auzit murmurînd:

— De necrezut, domnule. Atîtea pierderi... Aproape jumătate din divizie... Ce să-i facem? Trebuie să mergem înainte. Aveți grijă de răniți, doctore.

— Domnule general, mai sînt unele nevoi, spune doctorul. Material spitalicesc, pansamente mai cu seamă, s-au consumat multe.

— Trimite-mi notă cu tot ce vă lipsește. Cu orice sacrificii, răniții să fie bine îngrijiți. Trebuie să facem totul pentru cei care au dat țării totul!

Cele cîteva zile de refacere au fost adevărat răsfăț pentru ostașii noștri. E drept, dorobanții au lucrat cu schimbul la întărirea fortului Verbița, au ajutat la instalarea tunurilor și au cărat muniție, dar viața în bivuac e altceva decît mizeria șanțurilor pline cu apă!

— N-o să dureze mult huzurul ăsta, spune sergentul Mihalache tăind pîinea albă, pufoasă. Luați și mîncați, băieți, cît avem. Că mîine... cine știe?

16 octombrie 1877

— N-am avut dreptate? rîde sergentul în timp ce strîngem corturile. Ne mutăm dincolo de Vid, către poarta de vest a cetății. La Gorni Etropol. Care-a fost pe-acolo...

— Eu am fost, dom' sergent, îi răspund. Eram cu călărașii. Teren frămîntat, dar șosele bune. Și un pod de piatră peste Vid. E drept, pe atunci îl stăpîneau turcii...

— Și-acuma tot ei îl stăpînesc. Îl păzesc cu tunurile de la Opanez. E singurul drum spre Sofia care le-a mai rămas. Dacă ajungem la Etropol, cercul se închide. Vom avea în flancul drept trupele rusești și cavaleria noastră. Oastea lui Osman Pașa e pe ducă, ascultați la mine!

Pornim, împreună cu toată brigada, la drum. În preajma Vidului întîlnim o patrulă de-a călărașilor. Comandantul stă de vorbă cu ofițerul lor; ostașii din preajmă aud, povestesc și altora; vestea face ocolul întregii coloane, așa aflăm și noi...

La Gorni Dubnik, două divizii de gardă împărătească, ajutate de artileria noastră, s-au bătut cu turcii care apărau comunicaţia spre Sofia. I-au învins şi au pornit mai departe, spre sud. La Teliş, trupele ruse împreună cu brigada de călăraşi din Divizia 3 au atacat o grupare turcească însemnată. Din luptă s-au ales cu patru mii de prizonieri şi trei tunuri. La Dolni Dubnik, Batalionul 2 vînători, Regimentul 6 dorobanţi şi Brigada de roşiori au dat o luptă mare, din care au capturat un general turc, peste trei mii de prizonieri, patru tunuri şi au ocupat două redute. Satul acesta e aproape de gura Plevnei; partea de vest a cetăţii e strînsă ca într-un cleşte...

Ne urmăm drumul. Trecem apa Vidului şi ajungem la Gorni Etropol. Satul e frumos, aşezat pe un deal; în faţa lui vedem geniştii şi dorobanţii zorind la lucrările de fortificaţie. Ne instalăm cu ambulanţa în valea din spatele satului şi facem cu schimbul de serviciu în avanposturile din preajma şoselei. Aici stau zi şi noapte companii întregi la pîndă, în vreme ce altele lucrează de zor la întărituri. Comandanţii noştri se aşteaptă la o încercare a inamicului de a ieşi din cetate prin această parte; de la cartierul general a venit ordin să lucreze la fortificaţii toţi oamenii disponibili; punem şi noi mîna pe lopată; toată lumea munceşte, cu armele la-ndemînă, în timp ce în avanposturi veghea a fost întărită...

18 octombrie 1877

Tunurile încep să tragă încă de la revărsatul zorilor. Ne-am deprins cu bubuiturile şi aproape că nu le mai băgăm în seamă. Răniţii rămaşi la ambulanţa noastră — cei cu răni mai uşoare, pe cale de vindecare — au ieşit pe pajiştea unde se află bivuacul şi ascultă bubuitul tunurilor.

— Asta-i o baterie de nouă... ghiceşte unul.

— Dincolo sînt tunurile de opt... întregeşte altul.

— În cine-or fi trăgînd?

— N-aţi auzit? Vor să strice podul de piatră de peste Vid, să nu aibă turcii pe unde ieşi.

— Îşi fac ei alte poduri. Şi-aşa, o oaste de zeci de mii nu-ncape pe un singur pod...

După ce terminăm treburile mărunte din tabăra noastră, plecăm iarăși spre avanposturile de la Gorni Etropol. Dăm o mînă de ajutor geniștilor care bătătoresc parapetul unui șanț în formă de potcoavă, săpat pe o mică înălțime din dreapta satului. În toiul lucrului, auzim goarna sunînd onorul. Ne adunăm cu toții îndărătul șanțului. Ofițerul genist care conduce lucrarea poruncește tuturor să se alinieze.

— E domnul general Cernat cu aghiotantul său, ne spune el în vreme ce doi călăreți se apropie la trap, pe drumul care vine de la Verbița.

Generalul se oprește la reduta vecină. Îl vedem coborînd de pe cal. Măsoară cu privirile poziția, face cîțiva pași în jurul întăriturilor, apoi coboară în șanțurile de apărare. După ce termină inspecția, vine și la lucrarea noastră. Ofițerul îi dă raportul, cu glas răsunător. Generalul Cernat ascultă ce i se spune; la un pas în urma lui, aghiotantul scrie repede pe un caiet.

— În cît timp puteți termina construcția?

— Mai avem nevoie de o zi sau două, domnule general.

— Știu că e greu, dar trebuie să urgentați. Ne așteptăm din clipă-n clipă la o încercare de-a turcilor în acest sector. Mîine am dori să avem pozițiile gata de luptă.

— Am înțeles, domnule general. Oamenii muncesc din răsputeri.

— Știu, spune generalul. Nădăjduiesc că mîine vom avea și crochiul întăriturilor și amplasamentelor pentru baterii. După știrile ce le avem, încercarea inamicului se va face aici, la sud de Etropol. Osman Pașa știe că ne-am întărit, de aceea va face o ieșire cu forțe mari. Trebuie să ținem piept cu orice preț!

Generalul salută și pleacă. Reîncepem lucrul cu și mai multă îndîrjire; om lîngă om, unealtă lîngă unealtă, zorim pînă la căderea întunericului. Ne întoarcem la ambulanță frînți de oboseală. Medicul-șef îl întreabă pe sergentul Mihalache:

— Ce tot faceți voi acolo, la fortificații? Iese ceva, sau încurcați lumea degeaba?

— E lucrare mare, răspunde sergentul. Între Gorni Etropol și Dolni Etropol avem acum două întărituri, înarmate cu tunuri. Mîine dimineață instalăm bateriile. Pe urmă, n-au decît să poftească alde Osman Pașa!

20 octombrie 1877

L-am revăzut cu bucurie, pe căpitanul Moise Groza. A venit la pozițiile noastre, să rînduiască trupele în întăriturile proaspăt construite. A venit și la noi, la ambulanță; eu și Toader eram plecați după apă, la fîntîna din preajma morii din vale; abia cînd ne-am întors l-am văzut stînd de vorbă cu medicul-șef.

— Toadere, bine c-ai venit, spune doctorul. Uite, domnul căpitan Groza vrea să-ți mulțumească.

— Mi-ai salvat viața, feciorule, adaugă căpitanul și dă mîna cu Toader. Ești inimos. Nădăjduiesc că așa faci și cu ceilalți răniți.

— Totdeauna, se grăbește să răspundă doctorul. A și fost rănit în august, la Grivița...

— Faceți propunere de decorare, spune căpitanul. O s-o susțin și eu din toată inima.

— Nu pentru decorație... Dar vă mulțumesc... îngînă Toader cu glas pierit. Nu știu dacă merit...

— Cei vrednici merită totdeauna răsplată, spune căpitanul. Astăzi doi căpitani de călărași, Alexandrescu și Costescu, au fost propuși pentru „Steaua României".

— Oho, se miră doctorul. Ce faptă au făcut?

— O recunoaștere de mare preț pentru cartierul general. Se zvonise că trupe inamice dinspre sud-vest se îndreaptă spre noi, urmînd să ne lovească din spate. Escadroanele acestor ofițeri au primit ordin să cerceteze în părțile de dincolo de satul Altimir. Au umblat aproape șaizeci de kilometri, s-au ciocnit cu un escadron de cerchezi și s-au întors cu un prizonier, după ce cercetaseră situația exactă a locurilor. Acuma știu că n-avem a ne teme de-o lovitură din spate și nu ne irosim forțele întărind o poziție care nu-i amenințată.

— Dar dinspre partea Plevnei? întrebă doctorul.

— Avem știri că dușmanul o duce greu. Osman Pașa nu era pregătit pentru un asediu lung; o vreme și-a trimis oamenii să adune recolta din împrejurimi, dar acum nu mai poate. E împresurat din toate părțile. Singura ieșire mai lesnicioasă ar fi drumul de vest către Sofia, de aceea Marele Cartier General pune preț pe pozițiile de aici. Trupele din cetate nu mai au hrană nici pentru vreo lună; stau prost cu proiectilele de arti-

lerie; au mulți răniți. Ne așteptăm la o încercare disperată de străpungere a încercuirii. Iar atunci...

Pumnul mare, viguros, al căpitanului Groza se strînge, arătînd cam ce-ar păți oastea din cetate în încercarea ei de a ieși din încercuire.

— Asta-i, dragii mei, încheie căpitanul. Și-acuma, mă duc. Am de umblat pînă diseară; vreau să mai văd cu ochii mei ce-au făcut ostașii, cum s-au pregătit și cum străjuiesc drumurile. Plus că trebuie să le vorbesc mai pe-nțeles despre semnale.

— Ce semnale? se miră doctorul.

— Există parole pentru trupele care fac de gardă. Dar cineva a uitat această parolă; nu se știe bine cine. Ceea ce se știe e că infanteriștii din avanposturi au tras asupra cavaleriștilor, luîndu-i drept inamici. Asta, pentru că unii sau alții dintre ei n-au cunoscut parola cuvenită.

— Asta ar fi culmea! mormăie doctorul. Ostași loviți de gloanțele propriilor lor camarazi.

— Tocmai ca să nu se mai petreacă în viitor asemenea încurcături, spune căpitanul Groza. Poate nici noi, la vremea cînd ne ocupam pe-ndelete de instrucția trupelor, n-am stăruit destul asupra acestui amănunt.

— Iată o învățătură de-a războiului, zîmbește doctorul.

— Din păcate, învățăturile războiului se plătesc scump.

După plecarea căpitanului Groza, doctorul cheamă un gornist, ne dă adunarea și un ceas întreg ascultăm feluritele semnale folosite în armata noastră: deșteptarea, adunarea, masa, apelul, atacul, adunarea sergenților, retragerea, stingerea. După un ceas sîntem pe jumătate asurziți, dar am mai căpătat o învățătură...

28 octombrie 1877

O dimineață cu soare mult. Vîntul rece dinspre munți ne amintește însă că iarna e pe aproape.

— Prinde bine flanela mea moldovenească, spune Toader. Dacă aș avea și niște mănuși, nu mi-ar păsa de nimic.

Stăm amîndoi în avanposturi, alături de dorobanți. De la divizie s-a dat ordin să facem un exercițiu de alarmare, pentru

situaţia că trupele turceşti încearcă să străbată pe şoseaua spre Sofia. Noi, ostaşii de rînd, nu prea pricepem acest exerciţiu, dar comandanţii îi dau mare importanţă. Îi văd măsurînd cu ceasu-n mînă timpul de mişcare al trupelor de la o poziţie la alta; hărţile foşnesc în bătaia vîntului, ofiţerii dau comenzi, soldaţii tropăie bucuroşi prin şanţurile dintre poziţii, tunurile sînt mutate de colo colo, aşa cum ar cere-o situaţia reală.

Spre prînz, ne mutăm în reduta de la Gorni Etropol. Sîntem aproape toată brigada la un loc; în urma noastră duruie roţile tunurilor care-şi vor lua poziţia în noile amplasamente. Reduta, deşi clădită în grabă, are ziduri groase şi şanţuri adînci pentru avanposturi. Un drum acoperit o uneşte cu reduta de pe latura cealaltă a văii. Mă urc pe parapet. De sus, se văd bine bateriile turceşti de la Opanez, de care ne despart numai trei kilometri. Şoseaua care duce la Plevna, bine întreţinută, e pustie acum. Încerc să-mi închipui cum ar arăta cu diviziile lui Osman Paşa înşirate în faţa podului pentru care se înfruntă acum, cu lovituri rare, bateriile noastre şi cele turceşti. Din depărtare, bubuitul tunurilor seamănă cu lătratul unor dulăi somnoroşi dar puşi pe harţă, care nu îndrăznesc încă să se repeadă unul asupra altuia.

— De s-ar hotărî odată, spune Toader.

— De ce? Te-ai plictisit?

— Ne prinde iarna pe-aici. Cum să iernezi în cort, cum să îngrijeşti de răniţi?

— S-au mai dus războaie iarna.

— De nevoie, o să-l ducem şi noi, pune Toader capăt discuţiei.

2 noiembrie 1877

Binoclul sergentului trece din mînă-n mînă, deşi nu ne este de mare folos. Valea Plevnei e învăluită într-o ceaţă uşoară; fumul tunurilor atîrnă, alb şi greu, în preajma poziţiilor. Ieri s-au dat lupte acolo, între bateriile de la Opanez şi redutele construite de ostaşii noştri în faţa satului. Aflăm că batalionul de vînători a ocupat o poziţie înaintată în faţa redutei turceşti şi acum duşmanul încearcă să-i scoată de acolo.

— De cîte ori se schimbă companiile din avangardă, turcii trag de mama focului, ne povestește un sanitar venit după materiale.

— Şi-ai noştri nu trag?

— Trag, dar întăriturile de la Opanez sînt făcute cu cap. Au trei rînduri de redute, cu care apără pe-o parte podul, pe partea cealaltă îi țin la distanță pe ai noştri.

— Ar trebui să-i atacăm, spune Toader.

— Uite unde era strategul! îl iau în rîs. Ce rost ar avea acum? Să ataci o cetate întărită, să expui oamenii? Osman Pașa o să iasă singur dintre ziduri. Şi-atunci, la luptă dreaptă, cum se spune în popor.

— Se zice că i-au dat un ultimatum.

— Da, dar Osman a refuzat să se predea. Cred că așteaptă ajutor. Să nu ne mirăm cînd ne-om pomeni atacați de cei din Rahova, și cu Osman Pașa în coaste.

— Rahova asta! Ar trebui să se termine odată cu ea.

— Așa e vorba, spune sanitarul de la divizie.

10 noiembrie 1877

— A căzut Rahova!

Strigăm de bucurie și ne azvîrlim căciulile în sus. Sergentul Mihalache abia așteaptă să ne potolim ca să ne poată povesti în amănunt. Atrași de zarvă, vin ostașii de la trenul de muniții şi cei din bivuacurile apropiate. Sergentul stă să vină toți, pe urmă își răsucește mustața și începe:

— Tot dorobanții săracii! Ai care sînteți mai vechi ați auzit de maiorul Giurescu. El a dat primul atac, cu Regimentul patru. Un atac tare și prima redută, Leskovița, a fost luată. Cînd să ia și-a doua redută, maiorul Giurescu a fost lovit de glonț. Un foc puternic i-a oprit în loc pe dorobanți. Maiorul Ene, care-a luat comanda, a hotărît alt atac. Dar turcii i-au oprit și de astă dată. Maiorul Ene a căzut și el...

— Săracul! E de la noi, din Bacău, spune unul dintre sanitari. Pe frate-său mai mic îl cunosc bine.

— Chiar frate-său l-a luat și l-a dus în țară, să-l înmormînteze la Bacău. Cînd turcii au trecut la contraatac, ai noştri au mai

împins înainte o companie și i-au oprit. Dinspre apus, unde se afla altă redută, ataca Regimentul zece. Au luat reduta, dar maiorul Mateescu a fost rănit și în locul lui a luat comanda căpitanul Merișescu. Noaptea, turcii din Rahova au ieșit pe furiș, după ce-au trimis un batalion și ceva călăreți să-i atace pe ai noștri din altă parte. Românii au prins șiretlicul și s-au luat după ei, împreună cu cavaleria. Au luat vreo cincizeci de prizonieri și o sută cincizeci de căruțe. Pe urmă, au ocupat cetatea împreună cu unitățile de la Bechet. Trei sute de morți și răniți ne-a costat Rahova, încheie sergentul Mihalache.

Mai spre prînz, Toader vine misterios la mine:

– Nu spui nimic, ai? Ce fel de prieteni sîntem noi?

Mă uit la el mirat. Abia acum văd că ascunde ceva la spate.

– Scrisoare! strig.

Mă reped la el, el se ferește, îl dobor cu o piedică și-i smulg scrisoarea. Toader se preface învins, dar cînd nu mă aștept, iată-l deasupra mea, țintuindu-mă la pămînt:

– Mărturisește! De unde e scrisoarea?

– Poate... de acasă.

Știu bine că nu-i așa. Nu aștept scrisoare de acasă; abia am scris eu, și am statornicit cu mama un obicei – să ne scriem după ce primim răspuns, ca să nu se încrucișeze veștile pe drum. Scrisoarea nu poate fi decît de la Mioara. I-am trimis un plic la Iași, la spital, și iată răspunsul, plicul albăstrui pe care-l strîng în pumn, după ce-a fost în puterea lui Toader.

– Vorbește! De unde așteptai scrisoare?

Mă dau bătut. Ne ridicăm amîndoi, ne scuturăm firele de iarbă lipite de haine. Toader mă lasă să deschid plicul, să parcurg în grabă, pentru mine, rîndurile egale, caligrafice, cu înflorituri la capete de rînd. Apoi îi citesc și lui:

Dragă Costine,

M-am bucurat văzînd că nu ți-ai uitat camarazii de luptă. Deși acum sînt o biată „civilă", în timp ce tu, acolo, îți arăți mai departe vitejia. M-am bucurat mai cu seamă că ești sănătos și teafăr; după atîta vreme tot îmi mai sună în urechi împușcăturile și bubuiturile și strigătele celor porniți la asalt.

Am părăsit spitalul acum o săptămînă. M-am vindecat, dar doctorii mi-au spus să mă feresc de răceală. Despre o întoarcere

pe front nici nu poate fi vorba, deşi eu aş fi dorit foarte mult. Pe aici lumea e foarte bucuroasă de izbînzile românilor; se publică mereu frînturi din ziarele străine care laudă vitejia dorobanţilor; tata ne-a citit o mulţime de articole de acest fel. Îţi trimit şi ţie o tăietură din ziar..."

— Unde-o fi? întreabă Toader nerăbdător. Caută bine în plic!

Cercetez plicul, găsesc o bucată din ziarul „Românul". Citesc cu glas tare frazele subliniate cu creion roşu:

— *„Niciodată n-aş fi crezut să văd atîta bravură la o trupă care pînă atunci n-a cunoscut focul... Armata română merită a fi pusă lîngă orice altă armată a Europei şi oricine poate fi mîndru de soldaţii şi ofiţerii ei, care au dat probe atît de strălucite de vitejie."*

Toader aproape că-mi smulge din mînă frîntura aceea de ziar împestriţată cu sublinieri.

— De cînd e ziarul?

— Uite că scrie dedesubt: „Românul" din 3 septembrie. Articolul e tradus după ziarul „Bund" din Berna.

— Şi noi n-am ştiut nimic...

— Aveam altele de făcut atunci...

17 noiembrie 1877

Zilele trec, pe front nu se întîmplă nimic, o aşteptare încordată stăpîneşte liniile noastre de avanposturi. Sub ocrotirea lor, ostaşii diviziei muncesc din greu: întind linii de telegraf, croiesc drumuri între poziţii, întăresc adăposturile pentru baterii. Am luat şi noi parte la aceste pregătiri. În fiecare zi, o parte din timp lucrăm cu lopata în mînă: săpăm şanţuri, îndreptăm drumurile pentru tunuri.

— Oare nu-i zadarnică această muncă? îl întreb într-o seară pe doctor.

— Nu, răspunde el. Am văzut harta la divizie. Asediul e împărţit în şase sectoare, iar sectorul nostru e cel mai însemnat. Nu ştim încă pe unde va încerca Osman Paşa să spargă cercul din jurul cetăţii. Dar pe oriunde ar ieşi, o va face cu forţe mari. De aceea, trupele dintr-un singur sector i-ar ţine greu piept. Trebuie să primească grabnic ajutor de la vecini. Şi-atunci

comunicaţiile între sectoare sînt un lucru foarte important. Trebuie să muţi în grabă oameni şi tunuri, să ai întărituri pregătite din vreme...

Pînda urmează zi şi noapte în jurul cetăţii. Dar inamicul nu dă nici un semn...

18 noiembrie 1877

Aseară, tîrziu, un călăraş din avanposturi ne-a adus un soldat turc bolnav.

— Ce are? întreabă doctorul.

— Nu înţelegem nimic din ce spune, răspunde călăraşul. Arată mereu spre burtă şi se vaită.

— Cum aţi pus mîna pe el?

— Apoi nu-i numai el. Sînt alţi opt şi un sergent. Au dezertat din Plevna.

Doctorul îl cercetează pe bolnav, se uită la ochii lui, la mîinile lui. E un flăcău înalt şi osos, cu ochii duşi în fundul capului; răsuflă greu şi e palid la faţă. Uniforma lui e zdrenţuită şi murdară, iar cizmele, roase, sînt legate cu sfori.

— Cred că nu-i prieşte raţia lui Osman Paşa, spune doctorul încet. O să-i dau un calmant; dar cred că leacul cel mai potrivit e o cină ca lumea.

— Asta spuneau şi ei, încuviinţează călăraşul. Cînd i-a cercetat domnul căpitan, au spus că nu mai au merinde şi nici lemne pentru foc. Iar hainele... vedeţi bine cum arată.

— Nu-i înţeleg deloc pe generalii lor, oftează doctorul şi-i întinde bolnavului doctoria. Oare nu-şi dau seama că-şi istovesc oamenii zadarnic?

23 noiembrie 1877

— De-acuma nu mai încape îndoială, spune sergentul Mihalache. Turcii vor ataca în sectorul nostru.

— De unde ştiţi? întreabă Toader.

— Am eu semnele mele. Mai întîi, că s-au pornit să dreagă podurile de peste Vid. Ai noştri îi tot bat cu tunurile, dar sînt prea departe. Cad ghiulele cînd în stînga, cînd în dreapta podului. Şi-apoi exerciţiul de alarmare. Mîine vor veni cîteva batalioane de peste Vid, să ne întărească poziţiile. Statul major vrea să vadă cît timp le trebuie ca să ajungă pe linia noastră.

24 noiembrie 1877

Exerciţiul a fost un adevărat spectacol. De sus, de pe platoul nostru, vedeam în vale cum se apropie batalioanele în marş forţat. În urma lor, bateriile însoţite de călăraşi. Au ajuns către prînz în spatele avanposturilor noastre, unde au rămas pînă seara. Apoi s-au întors la locul lor.

26 noiembrie 1877

— Turcii se pregătesc de plecare, ne spune un călăraş. Eram în recunoaştere cu domnul căpitan Zosima şi-am auzit zgomot mare de roţi în cetate.
— Să poftească, rîde sergentul Mihalache. Din cîte ştiu eu, ne-am pregătit să-i primim. La fel şi ruşii din dreapta noastră.
— Au mai făcut două poduri, adăugă călăraşul, în dreapta şi-n stînga podului de piatră. O să fie nuntă mare, flăcăi!

27 noiembrie 1877

Mişcare mare de trupe drept în faţa noastră, la gura Plevnei. Ocrotit de bateriile de la Opanez, inamicul îşi aşează trupele pentru atac. Primim ordin să dormim îmbrăcaţi, iar caii să aibă harnaşamentele pe ei. Batalioanele din rezervă sosesc pe

pozițiile noastre. E o noapte rece, dar aproape că nu simțim frigul. Încordarea ne stăpînește pe toți. Auzim, în depărtare, duruitul înfundat al roților de la tunuri. Gărzile din avanposturi s-au dublat; primim și noi ordin să ne apropiem de linia înaintată a apărării. Dormim pe furate, cu capul pe sacii de pansament...

28 noiembrie 1877

În zori, trupele din valea Vidului au trecut podurile, sub focul bateriilor noastre. În jurul podurilor sînt baterii care bat înainte, să le deschidă drumul. Un atac înverșunat se dezlănțuie în dreapta noastră, în pozițiile grenadierilor ruși. Împușcăturile se aud acum chiar în preajma redutelor; bateriile rusești au tăcut...

Primim ordin să venim în ajutorul grenadierilor. Alergăm mai mult de-un kilometru, ajungem la întăriturile construite de mîna noastră, cu săptămîni în urmă. Acolo bătălia e în toi. Turcii au pus mîna pe cele două redute; în șanțurile din jur lupta urmează corp la corp. Dorobanții se năpustesc, cu armele gata de luptă. Trag, lovesc; strigă; turcii încep să dea înapoi, reduta e din nou în mîinile noastre...

Alergăm acum să îngrijim răniții. În șanțuri zac cu zecile: români, turci, ruși. Unii și-au dat suflarea încă înainte de terminarea luptei; alții strigă după ajutor... Chirurgii și sanitarii lucrează de zor. Ne facem și noi datoria, ridicînd în răstimpuri privirile, să vedem ce se petrece.

Turcii fug.

Lasă în mîna trupelor noastre zece tunuri și un drapel de luptă.

— După ei! strigă ofițerii, pornind cei dintîi pe urmele dușmanului.

Lăsăm răniții în grija celor de la ambulanța diviziei. Acum trebuie să ne ținem aproape de trupele noastre. Vor mai fi lupte, înainte ca dușmanul să fie doborît...

Alergăm în jos, către Vid. Turcii încearcă să treacă podul, dar din spate se aud împușcături dese și salve de tun.

— I-au înconjurat ai noștri, strigă sergentul Mihalache. Le-au luat și ultima redută. Acuma nu mai au încotro...

Loviţi din spate şi din flancuri, turcii se întorc iarăşi spre noi. Pe poduri e îmbulzeală mare; tunuri, căruţe, cai loviţi de gloanţe; nu se mai pot retrage în cetate. Atunci îi vedem, deznădăjduiţi, încercînd din nou o trecere prin partea noastră. Dar din urmă aleargă valuri noi de dorobanţi; salvele trosnesc fără-ncetare, rîndurile duşmane se răresc...

— Ia seama, Costine!

Mă plec fulgerător. Cîţiva turci s-au strecurat prin stînga noastră, urmăriţi de cavalerişti. Gloanţele îmi şuieră pe deasupra capului. Împreună cu sergentul, alergăm către o ridicătură de pămînt. Ne culcăm, începem să tragem; turcii vin spre noi...

De unde-a apărut Toader, cu mantaua sfîşiată pînă la brîu de o baionetă? În urma lui aleargă doi turci înalţi şi mustăcioşi.

— Toader, culcat!

Înţelege într-o clipă, se azvîrle la pămînt. Tragem, eu şi sergentul, în aceeaşi clipă. Duşmanii se prăbuşesc...

În spatele nostru se aud deodată bubuituri. Atît de dese încît nu le mai poţi număra; parcă toate tunurile trag în aceeaşi clipă. Vîjîie peste capetele noastre zeci de proiectile şi se sparg în vale, în tabăra duşmană îngrămădită între apa rîului şi porţile cetăţii.

— Înainte! strigă ofiţerii.

Rîndurile dorobanţilor, infanteriştilor şi călăraşilor ţîşnesc în atacul hotărîtor. Unii cad, izbiţi de glonţ, dar ceilalţi aleargă, izbesc liniile duşmane cuprinse de învălmăşeală...

Mă opresc să dau ajutor unui dorobanţ bărbos, cu faţa aspră. E lovit grav, abia mai răsuflă. Încerc să-l liniştesc:

— Lasă, frăţioare, nu-i nimic grav...

Moare în braţele mele, cu un zîmbet ciudat pe obrazul acela acoperit de barbă.

Cînd mă ridic, urale prelungi răsună în toată valea: turcii au înălţat steagul alb în mai multe locuri deodată...

Ne regăsim, într-un tîrziu, la porţile Plevnei. Mărşăluim pe şoseaua străpunsă ici şi colo de exploziile obuzelor. O linişte nefirească s-a lăsat peste locurile unde acum un ceas lupta era în toi.

Auzim din urmă strigăte:

— Loc! Faceţi loc!

Ne dăm deoparte. Un cortegiu ciudat trece pe lîngă noi. Recunosc în frunte pe căpitanul Zosima, cu escadronul lui. Îl urmează o trăsură străjuită de călăreţi cu săbiile scoase. Un zvon trece prin coloană:

– Osman Paşa! Osman Paşa, luat prizonier!

Încerc să văd, sub coviltirul trăsurii, chipul generalului turc. Nu văd decît o siluetă răsturnată pe pernele trăsurii. Aflu mai apoi că Osman Paşa este rănit şi a fost prins împreună cu şase generali de-ai lui...

2 decembrie 1877

După căderea Plevnei, a fost necesară o divizie întreagă spre a escorta miile de prizonieri turci pînă la Bucureşti. Ambulanţa noastră face parte din această divizie, alături de Regimentul 13 dorobanţi, Batalionul 2 vînători, Regimentul 3 călăraşi şi de alte trupe. Ne regăsim cu vechii tovarăşi de luptă, la începutul unui drum greu. Ne aşteaptă zile aspre, cu viscol, cu suferinţele răniţilor, cu ameninţarea bolilor care bîntuie printre prizonieri...

Înainte de plecare ni se citeşte Ordinul de zi nr. 172, dat cu prilejul cuceririi Plevnei:

Ostaşi,

Străduinţele voastre, nobilele şi eroicele suferinţe ce aţi îndurat, sacrificiul generos ce aţi făcut cu sîngele şi cu viaţa voastră, toate acestea au fost răsplătite şi încununate în ziua în care îngrozitoarea Plevna a căzut înaintea vitejiei voastre, în ziua în care cea mai frumoasă oaste a sultanului, cel mai ilustru şi brav general al său, Osman biruitorul, a fost biruit şi a depus armele înaintea voastră şi a fraţilor voştri de glorie, soldaţi ai Maiestăţii Sale Imperatorele Rusiei.

Povestea faptelor măreţe ale trecutului vostru, voi aţi îmbogăţit-o cu povestea faptelor nu mai puţin mari ce aţi săvîrşit; şi cartea veacurilor va păstra din neştersele ei foi numele acestor fapte alături de numele vostru...

Atunci cînd veţi ajunge la căminele voastre, în oraşele, satele şi cătunele în care v-aţi născut, veţi spune părinţilor, fraţilor, rudelor voastre ce aţi făcut pentru ţară.

Bătrînii vă vor asculta amintindu-și vremurile de mărire ale neamului românesc de care din moși-strămoși au auzit.

Tinerii vor vedea în voi exemplul însuflețit al datoriilor viitoare, iar măreața figură a României va privi mîndră și liniștită că veșnică-i va fi viața pe cît va avea fii cu inimi calde și brațe voinice ca ale voastre..."

Povestea mea se încheie aici. Nu și povestea războiului, care a mai durat luni de zile; la Sahri Pașchioi, Tatargic, Rupcea, Novoselo, Smîrdan și Vidin au răsunat bubuit de tunuri, uralele dorobanților și călărașilor și roșiorilor; au sîngerat noi batalioane și escadroane, pentru triumful cauzei drepte căreia toți fiii acestui neam de viteji i-au închinat puterile lor, sîngele lor, viața lor: *Independența de stat a României.*

Lector : MIHAI CAZIMIR
Tehnoredactor : ȘTEFANIA MIHAI
Dat la cules 22.II.1977. Bun de tipar 22.IV. 1977.
Apărut 1977. Tiraj 41.000 exemplare broșate.
Coli de tipar 11.

Tiparul executat sub cd. 82 la I. P. „Filaret", str. Fabrica de Chibrituri nr. 9—11, București.
Republica Socialistă România

Lei 7,25